

Tom Smidth

Artikler &
Foredrag

forlaget Laanshøj

TOM SMIDTH

Artikler & Foredrag

*Redigeret og udgivet med forord,
biografi og bibliografi af*

Henning Smidth

2021

forlaget Laanshøj

© 1908-1942, 2021 Tom Smidth,
forlaget Laanshøj, Kirke Værløse

ISBN 9788794037044

INDHOLD

<i>Forord</i>	6
Heidelberg. I 1908	10
Heidelberg II 1908	16
Tyske studenter III 1908	22
Blandt tyske studenter IV 1909	27
Blandt tyske studenter V 1909	33
Blandt tyske studenter VI 1909	38
Blandt tyske studenter. VII 1909	42
Blandt tyske studenter VIII 1909	48
Mine spadsereture. I 1911	53
Mine spadsereture. II 1911	57
Mine spadsereture. III 1911	62
Mine spadsereture. IV 1911	65
Tunnelbanen 1911	68
Hr. Prehns koncert 1911	70
Friedrich Hebbel 1913	72
Prosadigte 1921	78
Forord til Fru Bovary 1925	80
Mine minders by. I 1928	86
Mine minders by. II 1928	91
Mine minders by. III 1928	97
Mine minders by. IV 1928	106
Mine minders by. V 1928	115
Jack London, hans liv og værker 1929	125
Lappobevægelsen 1930	137
Udtalelse i anledning af 25-året for artium 1931	143
Teatret i Randers 1932	144
Ferdinand Raimund 1939	160
Om oversættelser 1940/1942	169

Biografi
Bibliografi

175
178

FORORD

Tom Smidth (1887-1942) begyndte sin litterære løbebane i 1908, hvor han som student i Heidelberg sendte artikler til *Aalborg Stiftstidende* om studenternes forhold i Tyskland. Det blev til otte artikler, der blev trykt i avisen mellem 1908 og 1909. Under sit tysklandsophold skrev han en lang række digte, som findes bevarede som manuskripter i Det Kongelige Biblioteks samlinger.

I 1911 finder vi ham i Nibe, hvor han får udgivet en række artikler i *Nibe Folkeblad* – seks i alt. Disse skrifter er præget af en stor og ydmyg kærlighed til naturen i og omkring Nibe. I en af artiklerne folder han sig også ud som koncertanmelder.

Under sit studieophold i Tyskland støder han på forfatteren og dramatikeren *Friedrich Hebbel*, om hvem han skriver et langt og følelsesladet foredrag i 1913. Af samme forfatter oversætter han et af dennes dramatiske hovedværker *Agnes Bernauer*, som Dagmar-teatret afviser at opføre. I 1939 forsøger han at få Statsradiofonien til at udsende det som hørespil – også dette mislykkes.

I 1920'erne er Tom Smidth som ægtemand og far især optaget af at skrive digte og noveller ved siden af sit job som redaktør og oversætter ved Martins Forlag. En del af disse værker udgives af Martins Forlag, andre trykkes i *Klinte, Ung dansk Litteratur* og *Vild Hvede*, forløberne for vore dages *Hvedekorn*. I 1928 skriver han igen en række artikler til *Aalborg Stiftstidende* under fællestitlen *Mine minders by*.

Også det nye medium *radioen* beskæftiger Tom Smidth. En række af hans noveller og digte bliver oplæst af ham selv. I hans senere år får han opført tre af sine egne hørespil og oversættelser

af flere andres. Også foredrag af ham sendes ud i æteren, bl.a. et foredrag om den amerikanske forfatter *Jack London* i 1929, om *Teatret i Randers* i 1932 og om den østrigske skuespiller *Ferdinand Raimund* i 1939. Et foredrag med titlen: *Stevenson på Sydhavsøerne*, blev udsendt i radioen den 14. juli 1929, oplæst af forfatteren. Manuskriptet til dette mangler desværre i Det Kongelige Biblioteks samlinger, og indgår derfor ikke i denne bog.

Nærværende udgivelse medtager to færdige, men tilsyneladende upublicerede foredrag, hvis manuskripter befinder sig i Det Kongelige Bibliotek:

Lappobevægelsen, et udateret politisk foredrag, som ud fra indholdet kan dateres til 1930. Født af danske forældre, udstationerede i Finland og her opvokset, har Tom Smidth et indgående kendskab til de finske befolkningsgrupper, deres dagligdag og politiske præferencer, som blandt andet er affødt af, at staten Finland først fik sin selvstændighed efter første verdenskrigs afslutning i 1918.

Mellem 1940 og 1942 – i sin alt for tidlige livsaften – skrev Tom Smidth et foredrag: *Om Oversættelser*. Heri harcelerer han over de i hobetal udgivne dårlige danske oversættelser, der ikke på nogen måde yder originalerne sproglig retfærdighed – og refererer som modsætning hertil til nogle få gode oversættelser – og beskedent nok nævner han ikke sine egne...

Allerede i 1921 beskæftigede Tom Smidth sig med litterære emner og skrev en mindre artikel om *prosadigte*. I 1925 skrev han et længere forord til en ny udgave af Flauberts *Fru Bovary*.

Tom Smidths artikler og foredrag er trykt i kronologisk orden. Forfatterens tekster er gengivet med moderne retskrivning, dog er digte og en annonce, der indgår i teksterne, trykt med den

originale retskrivning. I bibliografien er titlerne gengivet, nøjagtigt som de findes i de trykte kilder og manuskripter.

Kirke Værløse 18. januar 2021

Henning Smidth

Tom Smidth 1929

Heidelberg. I

Afsked er under alle omstændigheder en mærkelig ting - måske mest i vore dage, da det gælder fremfor alt at beherske sine følelser, hvis man i det hele taget har nogle.

Der sad en tarveligt klædt kone i kupeen, da jeg steg ind. Hendes ansigt var som skåret i træ. Selv blev jeg fulgt til toget af et par venner og lagde ikke mærke til hende, før vi kørte. Jeg tog plads lige over for hende og stirrede op efter min egen cigarrøg. I den anden ende af kupeen sad et kunstinteresseret par og snakkede løst og fast om en større middag, og kendte navne blev nævnet i flæng. Jeg lyttede adspredt til – pludselig tav de. Jeg så i vejret – fulgte deres blik – konen græd, græd uden en lyd; hendes ansigt med de stive træk var fortrukket, lignede slet ikke sig selv. Hun havde taget sin gamle hat af, hendes næsten grå hår sad i tjavser, øjnene var opsvulmede og røde, tårerne løb stridt ned ad hendes furede kinder.

Fruen spurgte deltagende fra sit hjørne: »De rejser nok fra Deres kære?«. Pause. Langt om længe kom svaret med behersket stemme: »Ja, fra seks sønner!«. Men hvilken sorg lå der ikke bag! Da hun steg ind i kupeen, lignede hun en af disse gammelgræske kantede figurer, nu derimod – – –. Og hun skulle dog kun til Vejle! Ja, afsked er en mærkelig ting.

Vi kørte videre ud i natten.

Mellem Frankfurt og Heidelberg snakkede jeg med en tysker om mit fremtidige opholdssted, han lod til at være kendt her. »Ja, selve byen er jo et hul,« sagde han, »men omegnen, – af –,« og så fulgte der et righoldigt udvalg af de udtryk, tysk ejer for beundring.

Det vil vise sig; det har jeg hørt så ofte –, tænkte jeg og blundede så småt – og det har vist sig! Derimod kan jeg ikke ganske give ham ret i, at byen er et hul.

Lad mig fortælle lidt om byen. Men først vil jeg tage et overblik over landskabet; for at bedømme en ting, skal man helst se den ovenfra.

Jeg er heldig med vejret – – –

Herfra nu skinner den klare Guds Sol
og alle de Taager er svundne!
De flygtede skyndsomst, da Hanerne gol,
er dybest i Natmørket bundne.

Ad Gaisbergs Skraaning jeg opad løb
tidt Blikket tilbage jeg vendte,
og ofte jeg tænkte paa helt at gi'e Køb,
men sejrriig jeg Turen dog endte.

Der findes på Toppen en enlig Bænk.
Der tørred jeg Sveden af Panden
beundrede Udsigten mumled': Se, se,
hvor rart Du fik Sko paa før Fanden!

Mefisto han er mig en sørgelig Fyr,
hvis her han kan sove for længe
han driver, kan hænde, om Natten Postyr
og glemmer hos Gretchen at stænge.

Med Siebel Bekendtskabet vil han forny,
men Faust maa hurtig han glemme,
ham husker man ikke i Heidelberg By,
han har jo i Wittenberg hjemme.

Her drikker Studenten den perlende Vin,
forsømmer helt trøstigt sin Læsen,
ja, glemmer Mefisto! Ved Neckar og Rhin
der tages man ikke ved Næsen!

Nu driver den kaadeste Høstvind sit Spil
med alle de faldende Blade.
Hej hvor den hvirvler dem fra og til,
det ligner en hel Maskerade!

I Luften de danser en vild Cancan
i gult og i rødbrunt Kostume.
Hr. Blæst er en Baldirektør af Rang,
der kender Portier Kotume.

De Blade, som endnu kan hænge paa Træ,
maa blues og ærbart rødme;
de dansende raaber: »I hænger i Læ
I kender ej Vildskabens Sødme!«

Spillende Lys mellem Løv over By,
over Neckars glidende Vande!
Borgen hæver sit Taarn mod Sky
med trodsigt knejsende Pande!

Velan, den andre Tider har kendt,
da Solen sig spejled' i Blod –
nu smiler den klogt til den glade Student,
der hviler sig ud ved dens Fod.

Jeg nikker ned til byens røde og sorte tage og slanke kirkespir:
»Han sagde, du var et hul, den tysker, du er mig et betydeligt
hul!«. Havde det så endda været en vittighed af ham; men det
var det absolut ikke, for han sagde »Das ist – ein Nest!«. Faktisk
ligger imidlertid byen i et hul, en dal, hvorigennem Neckar

flyder. Længere ude begynder det flade agerland igen, det kan jeg se heroppe fra.

Heidelberg har et indbyggerantal som Aarhus, men i virkeligheden er der, i hvert fald i turisttiden, en halv gang så mange til. Selv nu i oktober hører man til stadighed engelske sætninger og udbrud på gaderne. Tyskerne selv valfarter også hertil, og nu, da semestret begynder, vrimler alle gader af studenter med huer i de mest umulige farver. Der er vel omtrent et par tusind af dem. Studenterne fylder vinstuerne og holder et forfærdeligt halløj til forargelse for bedsteborgerne, som aldrig kan vænne sig til dem, skønt de slægt efter slægt har set det samme leben.

Hovedgaden hedder særdeles praktisk »Hauptstrasse«. Strøgtiden falder henimod aften. Publikum er særdeles elegant. Damerne synes ingen hofter at have og ligner, efter nyeste mode, paddehatte – med disse enorme flyvemaskine-modeller på hovedet. Her er masser af strålende butikker, alt ganske hovedstadsmæssigt. Her ligger militær; de herrer officerer pynter på strøget i stramme uniformer, militærmusikken spiller om søndagen på Wredeplatz. Nå, al ting er jo i uniform; men det hele har et så gemytligt præg! Sydtyskerne har noget vist over sig – det ligger vel sagtens i deres smil, i hele skikkelsen, i det snurrige sprog, som dog er særdeles vellydende. Går man og spadserer i mængden uden at lytte til nogen bestemt, lyder det ganske som en temaskines snurren om en: der er ingen markerede lyde. Det er ikke preussere, man færdes imellem, det mærkes snart.

Noget anderledes ser der jo rigtignok ud, når man bøjer af og går ind i »Plöck,« den anden af byens længdegader på bjergskråningen. Her kommer det mere småstadsagtige frem. Gaden er ikke ordentligt brolagt og meget smal. Husene mest grå og ikke videre høje, ofte kun stue og 1. sal. Her rører også

småstadslivet sig ugenert. Gadesælgerne råber, kulvogne rumler tungt af sted, mælkeemanden ringer uafbrudt, madammerne og tjenestepigerne skændes, en student hænger ud af sit vindue og ser efter genboens datterlil, børnene vrimler fra og til skolerne, gadedrengene slås eller fløjter varietémelodier, altid pinende falskt.

Pludselig standser man ved en åben plads, med en smuk kirke til den ene side og en imponerende facade i røde sten til den anden. Det er Peterskirken, som ikke har det ringeste tilfælles med sine romerske navne, og universitetsbygningen. Bøjer man nu ned forbi biblioteket ad Grabengasse, kommer man til Ludvigspladsen med universitetsbygninger til de 3 af siderne og i midten en statue af kejser Wilhelm I; bøjer man derimod om og går forbi kirken op ad nogle trappetrin, så står man på byens boulevard og promenade: Leopoldstrasse.

Her ligger alle de store hoteller, og »Stadtgarten,« et anlæg, hvor der er musik, forholdsvis god musik. Nu er det forbi med denne sæson; det er for køligt til at sidde ude, selv i solskin. Selve gaden er en eneste dejlig allé, dejlig nu, da den stråler i høstens farver, køligt og friskt må der være om sommeren. Kun få huse støder direkte ud til gaden, der er smagfulde haver foran næsten alle. Roserne blomstrer endnu, og en masse farverige efterårsplanter, for ikke at tale om violerne. Kun de finere træarter, som ægte kastanjer, ahorn og akacier har tabt alt deres løv. Bøg og lærketræ er endnu ganske grønne.

Men har man støvet rundt i byen, så skal man gå tilbage til Hauptstrasse og ind på hotel »Ritter«, dette hus med den stemningsvækkende, gammeltyske, udskårne facade, og drikke et glas rhinskvin. – Jeg bliver helt tørstig ved tanken derom – desuden vinden blæser koldt, og jeg fryser om fingrene og kan næppe føre blyanten længere – Allons. Hvad siger ikke Scheffel:

»'s scheint mir auch, 's wär' ungefähr die Stund' jetzt, wo sich ein vernünft'ger Mann nach einem Frühtrunk umschaute.«

Altså mere løber end går jeg ned ad skråningen, sparkende de piggede kastanjekapsler foran mig, ned mod byen, over Klingenteich, gennem Klingetor, og havner på »Ritter«!

Skål!

Heidelberg

Breve og optegnelser. II

Ruperto-Carola. – Studerende digtere og digtende studenter. – Burschleben før og nu.

–

Ruperto-Carola er universitetet i Heidelberg. Tysklands berømteste, byens stolthed, borgernes indtægtskilde, studenternes henrykkelse!

Kurfyrste Ruprecht stiftede det anno Domini 1386. Universitetet i Paris, hvorhen alle, der ville tilegne sig en højere dannelse, den gang søgte, når Bologna var dem for langt borte; pariserhøjskolen var den høje herres mønster. Historien giver ham det vidnesbyrd, at han var en »ridderlig« herre. Gode og onde tider skiftede; de sidste havde overtaget. Værst var det, da franskmændene 1674 hærgede Pfalz og 1688 og 93 plyndrede byen. Den sidste gang gik universitetet med i købet. Først 1803 byggede storhertug *Carl* Frederik det op igen. Det har beholdt sine to stifters navne. Nu får universitetet et årligt statstilskud på noget over en million og har ikke én, men 3 bygninger ved Ludvigsplads, foruden utallige laboratorier, klinikker og hospitaler rundt om i byen.

Her er mange fremmede studenter, navnlig russere og polakker. Jeg er i lange tider den eneste danske, der har været her. Men vi har jo også et aldeles fortræffeligt universitet selv.

Universitetsbiblioteket er berømt. Det befandt sig oprindeligt i Helliggeistkirken, (hvor den første kendte bibliotekar var Xylander, professor Micyllus's eftermand som professor i græsk). Senere flyttedes biblioteket hen i Augustinergasse 15,

hvor nu den akademiske læsesal og seminarierne befinder sig, og endelig til den ny og pragtfulde bygning over for Peterskirken i Plöck. 1623 led samlingerne et forfærdeligt afbræk, idet kejserlig majestæts feltherre Tilly ganske rolig lod alle bøgerne føre bort, da han ved storm havde taget byen. Først langt senere og ved offentlige og private gaver i bøger, håndskrifter og penge er samlingen atter bragt i sin nuværende glimrende stand. Biblioteket har nu ca. 400.000 bøger, 200.000 brochurer og ca. 4.000 håndskrifter og papyri.

Det var det ydre, men nu det indre, selve undervisningens historie?

Den er i mere end én henseende interessant! Thi ikke alene danner den en oversigt over den videnskabelige dannelses fremskridt og vekslende trin i Europa, men den er tillige et betydningsfuldt stykke litteraturhistorie. Glanspunkterne i universitetets historie og heidelberg-digtningens højdepunkter falder sammen. Og indlysende er det, at i denne natur, i denne egn, som en gud må have skabt i forelskelse, ethvert digterisk gemyt måtte yde sit skønneste og bedste, enhver poetisk spire blive en dejlig blomst!

Man kan tale om 3 heidelberg-digterkredse, og alle tre er inderligt knyttede til universitetet, idet de herrer, som privat digtede og drømte, offentlig var lærde professorer, eller aspirerede til at blive det ved mere eller mindre flittigt studium.

Den første er den, hvis største navn er: Opitz. Da han kom hertil som student fra Frankfurt an der Oder, hvor han først havde besøgt universitetet, fandt han allerede i Heidelberg et rigt poetisk liv og fornyet interesse for kunst. Allerede under kurfyrste Otto Heinrich havde Conrad Celtis stiftet »Sodalitas litteraria Rhenana«, til pleje af latinsk, humanistisk digtning, og i Heidelberg blev andre humanisters dramaer (latinske) opførte

for første gang. Det, der imidlertid var den ny tids mål, var lige det modsatte: national tysk poesi. Og da samledes man med begejstring og gjorde tyske vers. Paul Schede, humanisten, sluttede sig til den ny retning. Mange af hans efterladte digte gør endnu virkning på vore blaserte, moderne hjerner. Opitz skrev her sine første, friske kærlighedsdigte, som han senere med al sin lærdom aldrig har leveret mage til. Naturligvis nægtede han bag efter – disse tiltalende småpoesier drejede sig om »schnödes Lieben, der blinden Jugend Luft!« – at han nogensinde havde givet sig af med sligt.

Desuden er Wilhelm Zinkgraf at nævne som en ferm lyriker. Han udgav 1624 i Strassburg en antologi af kredsens ydelser, og vi skylder rimeligvis ham, at der i det hele taget er noget overleveret. Også James Gruterus og den danske grev *Hamilton* hører til kredsens navne.

Den anden digterkreds, som da universitetet stiftedes på ny, samledes her, har sin udødelige fortjeneste i den bog, som hedder »Des Knaben Wunderhorn«. Og nu ved også alle straks, hvem der for anden gang bragte Heidelbergs navn ud over verden! Ja, det er *Arnim* og *Brentano*, jeg mener! Foruden disse også mange andre: den revolutionære Görres, friherreerne Eichendorff, Otto von Loeben og oversætteren Johan Gries. Bettina, Brentanos berømte søster, var her også.

Det 3. navn, her er ikke egentlig tale om nogen digterkreds, er *Scheffel*, som er den, der ret egentlig har besunget Heidelberg, ikke blot sunget i Heidelberg. Derfor står han da også endnu i bronze deroppe på terrassen og ser ned over sin kære by og dalen, hvor floden krummer sig af sted som et glitrende sølvbånd i sol, som en blyplade at se til i gråvej! Om den har han sunget i »Trompeteren fra Säckingen«:

Auch mir stehst du geschrieben
in's Herz gleich einer Braut
es klingt wie junges Lieben
dein Name mir so traut.

Und stecken mich die Dornen,
und wird mir's drauss zu kahl
geb' ich dem Ross die Spornen
und reit in's Neckarthal!

Han, som så mange andre, var selv en stille lærd, i hvert fald i den sidste del af sit liv. Som sin helt »jung Werner« var han først jurist. Senere slog han sig på malerkunsten, som han mener var hans egentlige talent. På en rejse i Italien digtedes da »Trompeteren«, som gjorde ham berømt. Hans »Ekkehard«, den store roman, er også bekendt. Hans allerbedste er derimod netop blevet til under hans senere stille periode som bibliotekar i Donaueschingen og fuldført på Wartburg, hans »Frau Aventiure« er ikke kendt i Danmark, heller ikke hans prægtige »Bergpsalmen«. Hvad betydning hans studium som bibliotekar har haft for afklaringen af hans kunst så vel som for selve hans stof, fremgår tydeligt netop af disse sidste værker. At han i studium forstod at søge trøst for ydre modgang og sorger, viste allerede hans episode med den stille mand i »Trompeteren«. Han udtaler her en overordentlig skøn tanke, der kan gælde som udtryk for idealet af selvfordybelse og studium:

Die Falten um die Stirne dein
Lass sie nur heiter ranken.
Das sind die Karden, die darein
geschlagen die Gedanken.

Und wird dir auch kein Lorbeerreis
als Schmuck darum geflochten:

Auch der sei stolz, der ohne Preis
des Denkens Kampf gefochten!

Jeg er ikke ganske overbevist om, at de heidelberger-burscher har lagt sig det tilstrækkeligt på hjerte. Ligesom til dels i det hjemlige København betegner ordet »student« her en ung mand, der mindst af alt tænker på at studere. Der ligger, med et grammatikalsk udtryk, et stærkt futurumsbegreb bag det navn.

For at forstå de tyske studenters nuværende stilling, deres ejendommeligheder, deres gode og dårlige sider, er det ganske nødvendigt at huske på, at der lige til den nyeste tid i Tyskland har eksisteret en studenter*stand*, at akademiske borgere var som en stat i staten med egne love, egne skikke og sæder, og at studenterne var og er den mest konservative del af det tyske folk.

En ægte student kan på alle mulige andre områder have de radikaleste anskuelser, gælder det studenternes særpræg, er han ikke til at rokke. Der gives undtagelser fra denne regel, og de bliver hyppigere og hyppigere: De tyske studenter går deres skæbne i møde, rimeligvis vil udfaldet af en eventuel krig med England afgøre dette som så mange andre spørgsmål. Dog tror jeg aldrig den tyske student vil komme til at indtage den stilling, som den danske nu, blive en paria, så at sige en boheme blandt borgerne. At danske studenter sank så dybt, skyldes vel ejderpolitikens ulykkelige resultat og den hån, som i sin tid regnede ned over skandinavismen og dens forkæmpere, skønt historien vanskeligt kan opvise skønnere politisk tanke! Skulle den tysk-patriotiske retning få et lignende stød, som vi i 1864, da er studenternes historie sikkert ude her også.

Altså, de tyske studenter har et stærkt militært præg, som til tider kan udarte til karikatur; dog er det ikke reglen. Dette skyldes dels ældgammel tradition, dels den begejstring, som opflammede alt tysk under napoleonskrigene. Det første indtryk man får af ham,

er det martialske, det belevne ydre, hans svaghed overfor det svage og smukke køn og hans umådelige evne til at nedsvælge »Bier« og rhinskvin, vin i det hele taget.

Hvorvidt dette indtryk er rigtigt, om det stemmer med virkeligheden eller kun er et skuffende ydre, skal jeg i det følgende søge at afgøre og vil, så godt jeg formår, udkaste en række skitser af hans liv hjemme og ude, på universitetet og i fægtesalen, på restauranten og ved gildet i foreningerne samt af hans forhold til kunst, æstetik og videnskab.

Tyske studenter

Korrespondance til Aalborg Stiftstidende.

Man nærer i Danmark de besynderligste meninger om de tyske studenter. Da jeg rejste herved, fik jeg med på vejen en række advarsler mod at give mig af med dem, som havde de været kannibaler. Forleden år, da Studenterforeningen havde planlagt en udflugt til Rygen, fik man i sidste øjeblik at vide, at der på dette eiland for tiden var tyske studenter, og dette budskab vakte en sådan panik, at turen blev opgivet, osv., osv. Jeg kunne nævne masser af eksempler.

Jeg kan imidlertid nu af personlig erfaring forsikre, at de herrer er akkurat lige så ufarlige, som deres ry er skrækkeligt. Der gives såmænd ikke et mere høfligt og skikkeligt menneske end en tysk student. – Imidlertid aner jeg jo nok, hvad grunden er til det ry som slagsbror og duellant, der stadig ufortjent hænger ved ordet og navnet. Det er *mensuren*.

For en fremmed er det forbundet med de største vanskeligheder at lære de tyske studenterskikke at kende, da *burschenschafterne*, de tyske studenterforeninger, er særdeles eksklusive og overholder deres hemmeligheder strengt. Når det derfor for et par dage siden lykkedes mig at komme til at overvære en såkaldt »mensur«, skyldes det udelukkende mine medlogerendes store elskværdighed. De tog mig med og forestillede mig i kredsen.

Mensur er et studenterudtryk for duel. Ordet er latin, »mensura«, og betegner vel egentlig den måling af klingerne, der gik forud for kampen.

I Hirschgasse på den anden side Neckar har korpserne deres fægtehal. Som våben bruger studenterne den 3 fod lange

»schläger«, der er forsynet med en stor »kurv« til at beskytte hånden. Som navnet antyder, er det en huggert; den er i spidsen tveægget og med stump klinge.

Man fægter i reglen to gange om ugen. Fægtere reglerne er forskellige for »burscher« og »fuchse«. I et korps er der gennemsnitlig en halv snes burscher, dvs. studenter, der har fægtet mindst tre mensurer. De udnævnes af de andre burscher ved afstemning, hvor den yngste taler først, og bærer som tegn på deres værdighed et bånd med deres korps farver uden på vesten. De øvrige medlemmer af et korps er fuchser, altså de yngre, som endnu ikke fægter godt nok. Hver bursch vælger sig da i reglen et par fuchse til opvartende pager og tager sig af deres legemlige og moralske opdragelse til ægte studenter og burscher. Og man kan være forvisset om, at denne opdragelse har haft og har sin store betydning.

Altså burscher fægter ofte de såkaldte p.p.-suiter, det vil sige »pro patria«, en 15 minutters mensur med indtil 45 omgange efter hinanden.

Også de mere øvede fuchser kan fægte p. p., ligesom burscherne kan fægte den lettere suite – de såkaldte »Bestimmungsmensuren«, der ellers er fuchserne forbeholdte. Der gives en endnu alvorligere fægtemåde, »Schläger-Kontrahager«, men jeg fik ikke lejlighed til at se en sådan kamp; den finder kun sted efter særlig alvorlige krænkelser og idømmes i reglen af en særlig æresret.

Det første indtryk, man får, når man træder ind i forværelset i Hirschgasse, er unægteligt fælt. Midt på gulvet er der fastslået en stor kvadratisk zinkplade med opadbøjede rande; der forbindes de sårede efter kampen. Ved siden af står der et par små borde og stole, alt overlæsset med forbindelsessager, charpi og lærred, bomuld og voksdug.

Fra forværelset kommer man ind i en rummelig sal med to rækker vinduer. Her samles korpserne på de til mensur bestemte dage, i stiveste puds og en holdning som alterlys. Venner er ikke mere venner, kammerater har aldrig set hinanden før; enhver er kun medlem af det og det korps, alt andet er ham luft. Naturligvis står korps adskilt fra korps.

Der tales ikke meget og man er gravalvorlig. Da træder der et par mærkværdig udseende skikkelser ind: Hele overkroppen er ved en indviklet bandage beskyttet mod hug, kun hovedet er ubeskyttet, dog har de for øjnene en slags metalbriller. De stiller sig op i den ene ende af salen, hvis gulv er bestrøet med savsmuld. Det er det første par duellanter – eller som det med studenterudtrykket hedder – *paukanter*; kært barn har mange navne! I en ret vinkel med paukanterne står sekundanterne, en af hvert af de korps, som de kæmpende tilhører.

Sekundanterne udmåler højtideligt afstanden med de schlägere, som også de har i hånden, og træder så tilbage i stilling med højre ben strakt frem, så at foden hviler på gulvet midt mellem de kæmpende, og overkroppen tilbagelænet. Paukanterne falder ud i fægtstilling med schlägeren højt i vejret. Så råber dommeren, som står ved siden med sin notitsbog f.eks.: *Silentium* for det 7. parti af »Rhenanias« p.p.-suite mod »Vandalia«.

Den udfordrendes sekundant siger: »Til mensur, færdig!« og den anden giver det afgørende »Los!«

Og så svirrer schlägerne, så man hverken ved ud eller ind! Ret længe varer det i reglen ikke – når det er dygtige, jævnbyrdige fægtere vel højst 1½ minuts tid – før man hører et højt »holdt!« fra en af parterne.

Dens sekundant, der har ramt, siger da: »Hr. dommer, tør jeg bede Dem lade efterse!«

Lægen, som altid er til stede, efterser såret og melder til sekundanten, der lader meldingen gå videre til dommeren med omtrent følgende frase: »Hr. dommer, der sidder 'en blodig' på vor side,« (»es sitzt ein blutiger«) dvs. min korpsfælle er ramt, og hans sår bløder. Lægen afgør, om såret kan kaldes »en blodig« eller ej. Bløder det efter 3 afvaskninger med bomuld ikke længere, tages der ingen hensyn til det.

Når tiden eller henholdsvis det bestemte antal omgange er forbi, slutter mensuren, men er der inden den tid forårsaget et særlig alvorligt sår, der kan antages at kunne være farligt for den trufnes liv eller helbred, afbrydes kampen straks, idet den såredes sekundant da tager lægens erklæring til følge og siger: »Hr. dommer, 'wir erklären die Abfuhr'«. Udtrykket er ikke til at oversætte, men har omtrent at betyde: »Hr. dommer, jeg erklærer, at mensuren må afbrydes, da en af parterne er ukampdygtig!«

Dommeren bekræfter det da og gør en ende på kampen med disse Ord: »Silentium, 'Rhenania erklärt die Abfuhr' efter så og så mange minutters forløb.«

Sårene kan naturligvis til tider være slemme nok, så meget mere som det anses for fejhed at bevæge hovedet den mindste smule, og som visse parader, så vidt jeg kan forstå, om ikke just er forbudte, så dog ikke anses for hæderlige. Enhver, der forbryder sig mod fægtelovene på en mensur, bliver øjeblikkelig ekskluderet af sit korps.

Imidlertid – der sker på mensurerne kun yderst sjældent noget virkeligt farligt, de små smører på kinderne, som de herrer betragter med samme henrykkelse, som en sportsmand sine

medaljer og pokaler, er i 99 af 100 tilfælde det eneste udbytte, naturligvis fraregnet den virkelige styrke og smidighed, som den stadige træning giver, og sammenlignet med den engelske boksning og den amerikanske fodbold, synes de tyske studenters »mensure« virkelig i en grad, der er helt betænkelig for deres ry som bøller, at nærme sig til moderne sundhedspleje. Et står dog fast: de betragter det ikke selv som sådan. Mangen en bursch ville for sundhedens skyld ikke røre en lillefinger.

Og spørger man nu, hvad grunden er til hævdelsen af en sådan skik, da kan svaret kun blive ét: »Det er nu så tradition!«. Man får en ordentlig respekt for dette begreb, der til enhver tid dog har haft sine heftige modstandere, når man f.eks. læser et gammelt latinsk skuespil fra før reformationen: »Studentes« af humanisten Christoph Stummel. Det er, som om man opfriskede farverne på et gammelt maleri.

Meget har de skiftende tider og anskuelser kunnet afblege og helt udslutte, men »mensuren«, som er det tyske studentervæsens inderste kerne, den består og vil bestå adskillig tid endnu. Det er klart, at i lande, som allerede ved deres geografiske beliggenhed var selvskrevne som krigsskueplads, og som da også fra de tidligste tider er blevet hærget og brandskattede af egne og andres soldater, – det er klart, at i de tyske lande kunne man ikke være en bogens mand alene uden fare for at miste livet eller alt, hvad der udgjorde livets lykke, i den stadige kamp: Man måtte også kunne føre kården.

Og således er det princip, der endnu den dag i dag er det rådende i tysk politik, også blevet det, der satte sit uudslettelige præg på de tyske studenter.

Blandt tyske studenter

Breve og optegnelser. IV

Indledning nr. 1, der drejer sig om forsømte forelæsninger og skildrer en tidlig morgenscene; indledning nr. 2, der er på vers; selve artiklen, der er *om* vers og spiritus og finalen, der er prestissimo.

Himmel-Kreuz-Donnerwetter-Poppenheim!

Ah, det lettede! Det er en ægte tysk ed, så lang som et skudår, rigtig hvad Mark Twain ville kalde »en germanisme«!

Nu trænger jeg egentlig kun til en dansk spegesild for at blive helt restitueret! Sort kaffe er også godt! Skulle monstro værtinden –? Jo, der står den på kakkelovnen! Og så må jeg skrive; man skal smede, mens jernet er varmt, skrive, mens indtrykkene er levende – og mine indtryk rumsterer endnu mægtigt rundt i hovedet på mig!

Først op med vinduet – puh, det regner endnu! Ja, rigtigt, ja, det regnede, skyllede ned i strømme i aftes, min ild var gået ud i ovnen, værelset var uhyggeligt; kort, jeg besluttede at gå ud og prøve min lykke på restaurationerne!

Himmel – hvad er klokken? Et kvarter over otte allerede! Så når jeg ikke at komme på universitetet – vel, så kan jeg lige så godt fortsætte med det samme.

Jeg gik hen på »Ritter«. Der var fuldt! Da jeg trådte ind, slog der mig en sky af tobaksrøg og denne oplivende støj af glade stemmer i møde. Jeg skelede straks til knagerækkerne, masser af studenterhuer! Det lovede godt! Jeg er så godt som stamgæst

dernede, og min plads stod tom, som om den havde ventet på mig. Jeg satte mig hen!

»Was darf ich bringen, Rheinwein oder Mosel?«

»Mosel, Fräulein!«

»Ein Viertel?«

Jeg nikkede, vinen kom.

Lige over for mig sad et større selskab studenter og drak.

Sprudlende Latter og Overmod!
Øllet skummer og Vinen er god!
Aanden faar Vinger og fly'r over Bjerge.
Ordet er Angreb og Vitser er Værg
hos glade tyske Studenter!

Tale om intet og Tale om alt,
flade Bemærkninger, virkelig »Salt«!
Gejsten af Rhinens pressede Druer
syder i Blodet, paa Kinderne luer!
De tjenende Huris er skønne.

Altsaa sig drejer snart Talen om dem,
hos Ungdom ved Vin kommer Kærlighed frem –
Heftige Gestus, et Ord hen i Vinden –
»Touche!« – Paukerei – og en Smøre paa Kinden –
En Aareladning er gavnlig.

Jeg drikker min Vin og ryger Cigar,
smiler ad Vrøvlet, pudser mit Glar,

hilser den skønne – hun smiler kan hælde –
af mig – eller mon af de lystige Svende?
og bringer paa ny mig et Bæger.

»Blomster, Herre?« – En gammel Kvind,
grim som Fanden, nu træder ind
og sælger til Gæsterne friske Buketer,
de køber om Kaps til – nu ja, du det gætter –
og hun – ja, hun smiler og takker!

Jeg bemærker straks, at paukeriet naturligvis går for sig i
Hirschgasse.

Nu traf det sig så heldigt, at Fräulein Rosa, som fortjener sit skønne navn, satte sig hen ved et lille bord ved pillen, lige ved siden af mig for at spise til aften. Jeg stak med en fart, der egentlig ikke taler til ære for min forstand på vin, min viertel under vesten og bestilte en ny hos hende. Mens hun gik hen til skænken, fik jeg tilkaldt en rystende parce med blomster og købte nogle roser – man skal dog vise, at man også kan være galant. Da vinen kom, overrakte jeg med de høfligste ord, jeg i øjeblikket kunne opdrive, blomsterne og fik en lille samtale i gang. Vi talte om studenter, og jeg klagede min nød og spurgte, om hun ikke kunne give nogle oplysninger om studentergilderne. Rosa studsede først lidt, men jeg skyndte mig med så tillidsvækkende et ansigtsudtryk som muligt at tilføje, at hun dog her måtte se en hel del til »deren Leben«. Svaret lød på, at her forløb nok egentlig kun begyndelsen til bummelen, »men ved De hvad, det bedste ville dog være, om De selv kunne komme med,« det indrømmede jeg meget villigt. Og pludselig vimsede hun afsted – og med det overraskende resultat, at jeg et kvarter efter befandt mig ved studenternes bord og befandt mig såre vel. Ja, skønhedens magt er stor her på Jorden!

Den indledende præsentation var jo nok lidt stiv med mange dybe skrabud – det går ikke så let som blandt danske –, men stivheden forsvandt snart; passieren gik atter sin fornøjelige gang, omgange blev spenderede, og jeg stod ikke tilbage, men Kl. 11 slet marcherede vi af i højtidelig gåsegang, alle med ulastelig holdning. Den varede imidlertid kun, til vi havde lukket døren efter os, så råber en: »Afsted, over til 'Sukkertante'!«

Og over gaden for vi, så snavset sprøjtede, hen på hjørnet til et lille lavt hus med små vinduer og grønne persiener. Det er en rigtig studenterknejspe. Da vi nåede døren, kom der farende et optog ud, en halv snes med huerne på snur! »He, Hugo, wohin?« »Na, guten Abend!« »Ach, was, komm mal mit h'nein!« Der blev en alarm! Henne ved lygtepælen stod betjenten med pikkelhuen og smilede bredt i skægget uden at røre sig af stedet; han er vant til det! Enden på det blev, at hele sværmen væltede ind af døren, og da gik sagen an for alvor!

»Sukkertante« er død for adskillig tid siden, men hendes efterkommere overholder traditionerne! Hun var en perle, samme tante, ubegrænset kredit, selvskreven rådgiver i mislige affærer, en slags menneskeligt studenterforsyn – og med et humør! Da det rygtedes på universitetet, at »tante« var død, opstod der landesorg – og enhver student går med det lønlige håb at mødes med hende deroppe, hvor øllet er gratis og glæden uforanderlig! »Tante, Tante, warum starbst du?!« citerede en gråhærdet bursch med dyb patos.

Vi drak om kap!

Det går jeg aldrig mere med til, det er alt for anstrengende. Og så trak jeg endda stadig det korteste strå! Jeg siger med Shakespeare i »Macbeth«:

»Vi mangler vane, vi er endnu som børn på den bane!«

Det går sådan for sig: Hver af dem, der vil prøve, får en frisk seidel, en dommer udnævnes, man sætter samtidig kanden til munden og skyller i sig. Bevares, mine modstandere drak, som gud Thor ved den berømte tredje slurk hos Udgårdsløke, som sande charybdis'er. Jeg havde ikke sans eller tid til at »tælle« i aftes, men min værtinde forsikrer, at 20 seidler anses for passende, 30 for udmærket! Mangen skål blev udbragt, mangt et »Salamander« lød! Og naturligvis blev der sunget, intet sold uden sang. Hvad der blev sunget? – spørg mig ikke – men det forekommer mig, at melodierne fra 11-1 lød ganske friskt og med udpræget rytme. Senere blev det til skrål – og dog, de fleste var temmelig påvirkede, som det syntes, da jeg vaklende tog afsked, rørt til tårer, efter at vi kl. 6 havde drukket kaffe! Kun stemmerne var hæse.

Der er i Heidelberg 5 korps. Jeg nævner i en fart deres Navne: Rhenania, Svevia, Guestphalia, Saxo-Borussia, Vandalia. Deres farver er mørkeblå, gul, grøn, hvid og rød. De fleste af dem – måske alle – har en egen bygning. Også her samles man og selder og synger studentsange! Ligesom de gamle grækere har studenterne deres ganske bestemte drikkelove. Så vidt jeg ved, er disse nu officielt ophævede, ligesom visse betingelser for optagelse, der navnlig gik ud på, at man skulle kunne drikke tæt, uden at lade sig påvirke det mindste. Imidlertid holder begge dele sig endnu mellem mand og mand, ganske privat.

Jeg fortæller en lille anekdote, som jeg læste i et vittighedsblad forleden, og som er ganske karakteristisk: En ældre herre sidder på en vinstue og læser sin avis ved et bæger. Ind kommer en anden herre, som med feberagtig iver giver sig til at tømme glas efter glas, indtil han ikke længer kan føre bægeret til munden uden at spilde betydeligt. Den ældre herre bliver opmærksom, rejser sig og går hen til ham. »Ikke sandt, De er en korpsfælle af

mig, hørte i sin tid til zg-korpset i X. Den gode gamle skik ved at hælde noget af vinen ud efter det 6. glas røber Dem.«. »De tager fejl, min herre, jeg er i det hele taget ikke student!«. Men så bliver den gamle herre vred og råber arrigt: »Ja, må jeg så bede mig fritaget for det ækle svineri med den gode vin!«

Korpserne har deres sangbøger. Foruden masser af sange, digtede i tidernes løb af studenterne selv, finder man her vers af Tysklands berømteste digtere: Lessing, Goethe, den gamle satyrikus Hagedorn, Remer, Lenau og naturligvis først og sidst Scheffel, Heidelbergs Hostrup, alle har de leveret deres bidrag, der synges den dag i dag! Og hvad løber der så ikke rundt iblandt studenterne af utrykte vers, af gale folkevisestrofer, epigrammer, og gud ved hvad! –

... Nu hører jeg værtindens stemme på gangen: »Hr. Vogel, hr. Voge-l-l!« – og inde fra sideværelset lyder en søvning stemme: »Ich schlaf' doch lieber noch eine Stunde für zwei Mark!«

Død og pine, så er klokken 9, over 9, kun 7 minutter tilbage – afsted! Hvor er nu min gotiske grammatik? Og min højst opsigtsvækkende danske studenterhue? Nå, der! Ud af døren, ned ad trapperne – galop!

Jo, den forelæsning nåede jeg – men jeg forstod ikke et muk af det hele – det skyldes de rige indtryk! Nu går det egentlig først op for mig, hvad det vil sige at være en dygtig iagttagere og sandhedskærlig skildrer!

Altså, nok en spildt forelæsning!

Ich bin »ein sturmgeprüfter, müder Wandersmann!« Ak mit hoved!

Blandt tyske studenter

Breve og optegnelser. V

Jeg har sagt, at studenterne var en stand. De er det ikke mere, idet deres forrettigheder i tidernes løb er blevet dem berøvet, men hvad vigtigere er – de *føler* sig endnu som en stand og bevarer af den grund hårdnakket gamle skikke.

Det er klart, at 1840'erne og »det unge Tyskland«, og at senere 1870-71 måtte skylle bølger af den forskelligste art ind over Tyskland og dets studerende ungdom, hvis forret det er at begejstres for de ny tider og ny tanker frem for de ældre. Disse to perioder betegner da også to afsnit i studenternes historie. Hvad »Djævelen af Guds nåde« havde revet ned, det byggede 70'erne atter op, men på et nyt og bedre grundlag; hvor Heine havde trådt, der voksede ikke græs over gamle fordomme. Og man kan da nu se det fænomen, at de gamle skikke, som man bøjer sig for, meget ofte kun er et ydre hylster om ganske moderne idéer og – fordomme.

Hvor lidet kampen i 1840'erne i virkeligheden angik de ydre former, fremgår karakteristisk af et af Heines Breve – fra 1835 – til Heinrich Laube. Han skriver her: »Monarki eller republik, demokratiske eller aristokratiske institutioner er ligegyldige ting, så længe kampen om de første livsprincipper, om selve livets idé, endnu ikke er afgjort. Først senere kommer spørgsmålet om, ved hvilke midler denne idé kan realiseres i livet, om ved monarki eller republik eller ved aristokrati eller endogså ved absolutismus – for hvilket sidste jeg slet ikke nærer nogen særlig afsky!«

Og det synes virkelig at have været hans mening!

Imidlertid er det umuligt at regne »det unge Tysklands« bøger efter deres indhold – som er alt og intet sagt på en åndrig måde – man må regne efter deres virkning: deres virkning er deres indhold – og til deres virkning hører bl.a. revolutionen i 48. – Jeg tror, det er forkert, når man i det berømte Wartburgmøde ser hele studenterstandens opposition mod det ny, der ville trænge sig ind i dens rækker, hvad f.eks. forbrændingen af Immermanns skrift kunne tyde på. Det var en patriotisk studenterdemonstration. Sikkert er det snarere et bevis for, at der netop inden for studenterne var så mange, der var begejstrede for det ny og franske, at de mere konservative elementer mente at burde slutte sig sammen på et frit nationalt grundlag til bevarelse af de gamle, ejendommelige skikke og forrettigheder: burschenschafterne stiftedes.

Disse er altså som opståede efter en særlig bevægelse, vel adskilte fra korpene, som udelukkende er og var konservative, egentlig kun fortsættelser af de ældre »landmannschafter«, blot med den forskel, at det i korpene ikke længer er nationaliteten, der afgør, hvad forening man slutter sig til. I det første heidelberg-burschenschaft »Teutonia« love hedder det, at Foreningen er stiftet »Teutsche Art zu beleben, fremdes Laster und Unart zu tilgen«. Imidlertid kunne den højspændte idealisme, der lå til grund for hele denne bevægelse, naturligvis ikke holde sig, og var der noget, der var egnet til at drive den ned under nulpunktet, så var det vel »det unge Tysklands« af den bitreste ironi bårne welt-schmerz. De ny tider brødes med de gamle, og 1840'erne er derfor betegnet ved en masse nystiftelser og opløsninger af studenterforeninger.

En episode viser, hvor højt bølgerne gik: Studenterne stormede med kården i hånd hovedvagten i Frankfurt, fordi de ville have forbundsdagen opløst. Efter 1848 synes en slappelse at være indtrådt. Så kom imidlertid de sejrriige krige med Danmark, med Østrig og med Frankrig. Nationalfølelsen tog et mægtigt

opsving, med den studenterlivet, nu på en fast og sikker basis. Der dannedes en mængde ny foreninger i selskabeligt øjemed. Alle beholdt de imidlertid udadtil det gamle præg: mensur og drikkelag. Først i den nyere tid er der atter opstået en spaltning, idet der gaves folk, som ikke indså det herlige ved at hugge løs på hinanden og tømme seidler, og som følge deraf skilte sig ud fra de »farvøbærende« foreninger og dannede »det frie studentenschaft!«

Samtidig fik også kvinder adgang til universiteterne, følgelig også til foreningerne, vel at mærke dog kun ved festlige lejligheder og ikke som medlemmer. Kvinderne har nu dannet en egen forening her. Og jøder, som man ser ned på med en antikveret foragt, der dog får en vis begrundelse ved de herrers meget ofte utålelige opførsel, har dannet en særlig forening, hvor far's penge kan bruges i forstående selskab. Ved siden af disse foreninger er der blomstret en masse videnskabelige frem.

Den nuværende tilstand indenfor studenterne er uhyggelig »slattet«. Foreningernes formål kan findes i deres love, hvor det er godt forvaret, og tages frem i skåltaler og ved andre højtidelige anledninger, eller anvendes til tema for endeløse diskussioner på knejperne. Man fægter, drikker, dyrker venskab og kærlighed i al gemytlighed, sover så længe som muligt og bestiller så lidt som muligt, kort: et rørende spejlbillede af livet i et lille nordligt land, hvis nationalret er rødgrød. Imidlertid – muligheden for at blusse op i begejstring, den er der endnu og består i de ved tradition dannede faste rammer og i den nationale standsfølelse; det er som en tør svamp, der ligger i en for stor beholder, man hælder vand på den, og straks bovner den ud og fylder svampeholderen helt.

Nu til de stakkels levninger af forrettigheder!

Når man bliver immatrikuleret ved universitetet her, får man, foruden et mægtigt borgerbrev og et uddrag af universitetets love, tillige en lille seddel af lærred, påskrift: Legitimationskort for studerende ved det storhertugelige badiske universitet Heidelberg Hr. stud. N.N., Heidelberg, dato og år, undertegnet af prorektor og disciplinærembedsmænd. Rektor er nemlig storhertugen selv, og da han kun arriverer en gang imellem – f.eks. forleden ved en prisuddeling for opgaver – så er prorektor nødvendig. Dette legitimationskort har man at fremvise på enhver embedsmands forlangende. Nu er det nærmest en fortidslevning, idet der ikke længer gælder særlige love for studenter; men indtil for kort tid siden kunne en almindelig betjent eller gendarm ikke arrestere en student, han forlangte at se kortet og meldte det skete til universitetets embedsmænd. Han skal endnu stadig forlange det fremvist, og kortet har endnu dog en vis betydning, da stridigheder, optøjer eller sligt *mellem studenter indbyrdes* kan underkastes universitetets særlige disciplinærlove, ligesom enhver forseelse på selve universitetet eller mod dets embedsmænd, og de borgerlige love, hvis studenten selv ønsker at stilles for Cæsar, i så fald intet har at sige. Det er altså endnu ikke udelukket, at man kan komme til at sidde indtil 4 uger i carcer for en genial streg.

Ja, dermed er alt sagt, mere er der ikke tilbage af fordums herlighed.

Det daglige liv på universitetet går sin vante gang.

Nå, for resten er der nok at se på for den, som har gode øjne. Der er pro primo damerne – »æres den, som æres bør«. Disse kære skabninger anser det for absolut nødvendigt at møde med deres nyeste kjole og stormægtigste hat, som om de skulle i kirke, rimeligvis har de erfaret, at det virker fremmede på forstanden, og hvad gør man ikke for videnskabens skyld!

For det andet er der bordenes kunstneriske udsmykning, som er enestående. Måske burde dette egentlig henføres under studenternes forhold til kunst, men jeg vil dog ofre det et par ord her. Der er ikke en plet, som ikke er udnyttet til det yderste. Som et eksempel kan jeg tage mit bord i auditorium 13. På de par kvadratfod, som jeg har lige for mig, når jeg vender næsen mod katederet, har jeg i alt ikke mindre end 29 navne, skrevet med 5 alfabeter, nemlig græsk, hebraisk, russisk, gotisk og latinsk. Desuden en del meget udviklede monogrammer og korpstegn. Midt i det hele løber i fuldt firspring en mus. En kat med halen i vejret ses henne for enden af bordet. Blomsterforsiringer, unge piger, glødende hjerter, professorkarikaturer og versciter af såre blandet værd, indtager resten af pladsen; som sagt pragtfuldt!

Når professoren træder ind, rejser man sig ikke som i Danmark, man bliver siddende og trommer med fødderne; er det en afholdt professor, da modtages han med et rent tordenvejr. Auditorierne er temmelig små og med gitter for vinduerne, hvilket forhøjer illusionen hos mange. I begyndelsen af semestret var der ikke plads nok, halvdelen af tilhørerne måtte stå op, men nu er der såmænd mere end plads nok til de trofaste.

På universitetet færdes man særdeles højtidelig og er mægtig velopdragen, ligeså på gaden, dog efter Kl. 10, »så snorker borgerne, og perlefiskeriet begynder«. »Senatet venter at man vil opføre sig som det passer sig for studenter,« det står opslået i forhallen. Det er en evig skade, at det ikke nærmere er defineret, hvad der passer sig for studenter! Det ville have været en stor glæde, at meddele det danske publikum netop det!

Sagen er nemlig den, at medaljen har en bagside, og på denne står der kun et eneste ord: syphilis. Men det er også tilstrækkeligt!

Blandt tyske studenter

Breve og optegnelser. VI

Det er et gammelt ord, at man af ny omgivelser altid lærer de dårligste sider først at kende. Det har med mig været lige omvendt, vel fordi jeg ked af det gamle absolut *ville* se noget godt – noget bedre – i det ny.

Nu hænder det undertiden – ja i den sidste måneds tid endog særlig hyppigt – at jeg får en uimodståelig, men for en upartisk korrespondent aldeles upassende lyst til ondskabsfuld satire; og det er, hver gang jeg hører mine kære medstuderende geråde i en lærd disput, det være sig af ren videnskabelig eller æstetisk art. Kun én gang har jeg hørt to teologer disputere etik – over et røget lammelår og en tallerken god suppe – det var kosteligt!

Tyskland er bøgernes land – i en forfærdende grad! Der gives intet land på Jorden, hvor der skrives, trykkes, læses og studeres en så enorm mængde bøger som i Tyskland. Der gives ikke den materie fra knappenåle til panserskibe, fra infusionsdyr til elefanter – ikke det område på jord, i hav, luft og himmel – fra billernes evner til den højeste metafysik, som ikke er blevet undersøgt, studeret og ført til bogs af én eller anden tysker – og skulle der virkelig gives noget, som endnu ikke er gjort til genstand for en tyskers lærde raseri – nå ja, så eksisterer der jo sikkert en oversættelse af et udenlandsk værk om netop dette ene!

Følgerne er sørgelige! Ungdommen er altid til en vis grad kritikløs, også – eller særlig – i valget af lektüre. Man læser på livet løs og lærer en masse uden at fordøje det helt eller blot delvis. I den henseende er de tyske studenter pragteksemplarer! I stedet for altså at blive omformet og bearbejdet, i stedet for ved hjælp af refleksion eller fantasi at blive gjort til egen personlig

ejendom, bliver alt dette tillærte liggende som en klump i hjernen på de lærde herrer og tages frem til gensidig beundring, når det gælder en disput. Mere og mere propper de i sig, og til sidst fortrænger denne visdomsklump i sin majestæt komplet al egen tanke og fantasi og breder sig som enehersker inden for hovedskallen.

Jeg har dog endnu i Danmark hørt en eller anden af mine kammerater slynge en lynende paradoks ud og forsvare den med al sit lune og sit vid, fordi han nu en gang havde tænkt sig sagen sådan – men her – nej, her kommer selv den uskyldigste bemærkning forsigtigt kravlende med en lang hale efter sig, bestående af forfatternavn, bogtitel, trykkeår og -sted, muligt sidetal og linje eller paragraf! O, I guder, det er en udsøgt lidelse! Man kan ligefrem se på vedkommendes ansigt, at han i hukommelsen slår op i sin bog, inden han vover sig frem med sin påstand, og selv om virkelig en og anden skulle blive ivrig, så vil det ikke sige andet, end at han er i stand til hurtigt og overbevisende at remse en mængde autores op – der alle mener det samme som han selv – nej, om forladelse! – der tilsammen har indgivet ham den mening! Med andre ord: Der gives af hundrede læsende ikke én eneste virkelig original personlighed blandt disse tyske studenter! Det er *mit* indtryk; man tage det for, hvad det er!

Man taler så meget om tyskernes international-æstetiske dannelse. For det første gælder dette kun visse højere kredse, for det andet kan det endda der være så som så. Man skulle dog i al almindelighed antage, at studenterne kunne regnes til de højere dannede, og dog kan jeg forsikre, at jeg har fundet deres kendskab til fremmed kunst højst mangelfuld.

Hvad er nemlig denne internationale dannelse for noget – hvordan er den opstået? Ja, i løbet af det sidste hundredår er Europa i åndelig henseende mere og mere vokset sammen til en

enhed. Der kan i et land ikke opstå en skole, en særlig smagsretning – en ny afskygning på det æstetiske område, uden at denne bevægelse i løbet af kortere eller længere tid breder sig over hele Europa og overalt finder tilhængere – og intet steds så hurtigt som i Tyskland. Har imidlertid denne bevægelse et bestemt *nationalt* særpræg, så kan den alle andre steder vække beundring, om end ikke efterligning – kun ikke i Tyskland!

Søger man nu det egentlig originale og værdifulde netop i det nationale særpræg, hvilket synes mig rimeligt, selv om jeg medgiver, at man netop der sjældent finder det fuldendte, så støder man også her på det uoriginale og fladbundede ved den tyske æstetiske dannelse, og dette indtryk kan kun forøges, når man ser, hvor forholdsvis få ny bevægelser, der er udgået direkte fra Tyskland selv, prægede af en specifik tysk ånd!

Lige det omvendte er tilfældet med musik. Her råder det nationale endnu som det vigtigste kendemærke for de forskellige genrer, og her indtager tysk musik – med Beethoven som en mægtig fører i spidsen – en hædersplads. Og tyskerne er da også et særlig musikbegavet folk. Imidlertid er der få studenter her, som virkelig har en dyb – endsige videnskabelig – interesse for denne ædle kunst. Ikke at de skulle være umusikalske – ingenlunde. Men man har ikke tid – man må sørge for visdomsklumpens magt og fylde, mens tid er, og går kun i teatret til operetter, der ikke bereder fordøjelsesvanskeligheder, til koncert kun om sommeren ved slottet, hvor der også bydes lettere kost. Anderledes forholder det sig med selve byens borgere. De danner et virkeligt forstående og interesseret publikum. Og det mangler i Heidelberg ikke på god og lodig musik. Bachforeningen og kammermusikforeningen byder det bedste af nyt og klassisk i fortrinlig udførelse; den første særlig større orkesterværker og vokalmusik à la de københavnske palækoncerter. Begge steder indtager til min stolthed og glæde

den nordiske kunst en hæderfuld plads ved siden af de tyske og slaviske mestres værker.

Jeg vil her omtale en såre herlig indretning, som skyldes selve den storhertugelige rector magnificus, nemlig, at studenterne har adgang til alle foredrag og koncerter samt til teatret (søndag undtagen) for betydelig nedsatte priser. Det forekommer mig, at dette princip, som – så vidt jeg ved – er gennemført i Sverige og Finland, kunne fortjene den varmeste anbefaling til de mænd, der råder for kultus i de danske riger og lande. I hvert tilfælde har det altid syntes mig meningsløst, at rigsdagsmændene – som dog har råd til at betale – skal gå frit i Det kgl. Teater, medens vi studenter måske må pantsætte vor overfrakke for med desto større sympati at høre Rossinis »Bohème« fra galleriet. Spørgsmålet er, om ikke vi, der skal være statens embedsmænd, kan have det samme krav på åndelig uddannelse – også ad denne vej – som de, der skal give statens love?!

Man kan svare, at medlemmer af de forskellige studenterforeninger har adgang til nedsat pris ved kuponbilletter osv. Ja vel, men foreningerne selv er en dyr fornøjelse – når de i det hele taget er en fornøjelse. Og nu de, der ikke er medlemmer af nogen forening? Det er tilfældet med adskillige. Dertil kommer, at det kun er second-teatrene, der indlader sig på prisnedsættelse. Det synes dog rimeligere, om det var det af staten understøttede teater – også fordi der der bydes *den bedste kunst – og klassiske værker!*

Hvorfor skal vi danske, der også er tilbøjelige til altid at råbe op om vor kultur og dannelse – non sine causa, sed sine modo*) – stå tilbage på dette punkt?

*) Ikke uden grund, men uden mådehold.

Blandt tyske studenter. VII

En sammenligning mellem danske og tyske studenter

I de sidste 10 år er særlig 3 klasser mennesker i Danmark undergået en iøjnefaldende forandring: bønderne, digterne og studenterne.

Tiderne skifter hurtigt, men menneskene endnu hurtigere; de løber endogså foran tiden. For 10 år siden var bønderne bønder, digterne skrev vers, og studenterne drev politik og forstod at skelne rhinskvin fra madeira. Nu er bønderne statsmænd, og digtere, hvad man dengang forstod ved en digter, ligger i en urne på Skagen, og studenterne er slet ingen ting længer! Når jeg engang bliver ked af mine bøger, vil jeg skrive eventyr à la H.C. Andersen om, hvordan hyrdedrengen blev kunstner og skolelæreren minister, og ovenover vil jeg citere de linjer af Heine, hvor han påstår, at Vorherre er en stor ironiker.

Ja Vorherre er en stor ironiker, og han spiller skak med os mennesker på en såre mærkværdig måde, men han vinder altid partiet alligevel. Denne gang har han brugt bønderne, næste gang vil han måske bruge studenterne, og han alene ved, når digterne igen skal tages op af kassen med brikkerne.

I kassen ligger meget mellem hinanden. Der ligger den danske adel og Oehlschlägers tragedier, der ligger højrepolitikken og borgenstanden, den sidste pænt svøbt ind i vat, ved siden af den forslidte og forrevne realisme. Men det kan alt sammen bruges endnu, måske med undtagelse af adelen og realismen. Næste parti, ærede menneskehed!

I Tyskland løber tiden ligeså hurtigt som i Danmark, men menneskene tager det mere med ro. Bønderne er endnu bønder,

digterne har en antikveret hang til vers – selv Gerhardt Hauptmann har skrevet en moderne måneskinssonate.

Og studenterne – ja her er nu forskellen så overvældende, at jeg finder det fornødent at bruge et ganske nyt ark papir for at sammenligne og forklare dette punkt.

Hvad jeg her med rene og klare ord vil sige, har jeg til dels allerede antydnet i mine foregående artikler, og de der forstår at læse mellem linjerne, vil have fattet min mening. Hovedforskellen er altså den, at de tyske studenter er noget, medens de danske studenter ingenting er, dvs. de tyske studenter spiller en rolle i det offentlige liv, de danske derimod er forbistret tungnemme; de har aldrig kunnet lære deres rolle, og da de for første og sidste gang opførte et skuespil, blev det en fiasko, og på et hængende hår var hele skuepladsen styrtet sammen!

Siden den tid har de ikke turdet betræde scenen, ja de har fået sådan skræk i livet, at en »hostrupianer« endogså er blevet deres værste skældsord.

Og dog går disse riddere af den bedrøvelige politik stadig rundt og spiller »den politiske kandestøber« uden selv at ane det, og når et behjertet menneske fortæller dem det, er det nær ved at ende med håndgribeligheder. Det kommer af, at de herrer mangler takt. De kan ikke føje sig ind i ensemblet, men som hos dårlige skuespillere vil enhver for sig trænge sig frem og saver luften med hænderne eller river himmelråbende brandere af sig. Og når da publikum ler af deres gebærder og ryster på hovedet af de dårlige vittigheder, så står de der wie die Ochsen am Berge og virrer med de kloge hoveder.

Anderledes med de tyske! De må respekteres, fordi de holder sammen og danner et hele. Og de holder sig klogt tilbage, parate til at gribe ind. Dette ved man og der tages derfor altid et vist hensyn til den stemning, der råder indenfor studenterkredsene. Jeg kunne fristes til at sige, at det er som var den tyske statsidé, foreningen af de mange små ved fælles interesser, gået over på studenterne. Dertil kommer traditionen, som et middel til at holde skaren samlet – den har de fremfor vore – og endelig det halvt militære præg, som hele standen har antaget; det ville være umuligt i Danmark, fordi det strider mod den danske nationalkarakter, og det virker ikke altid velbehageligt. Jeg har før omtalt og begrundet det, og føjer det blot til for overblikkets skyld.

Hvad der derimod synes mig muligt og ønskeligt i Danmark, det er det, der giver den dybere begrundelse af de tyske studenter sammenhold: deres varme fædrelandskærlighed, deres intime og til tider ganske entusiastiske venskabsforbindelser mand og mand imellem, og den livlige forbindelse såvel mellem de forskellige foreninger i samme by som mellem de forskellige universiteter.

Endelig muliggøres jo dette kun ved en tredje faktor: deres fælles dannelsenstrin, der hviler på et solidt æstetisk grundlag. Jeg har måske for skarpt vist det præg af latterlighed, som dette kan få over sig; det er ikke mere end rimeligt, at jeg ikke undervurderer den overordentlige betydning, det har for deres stilling i samfundet.

Der gives i Danmark en type, som man med et ilde anbragt spottenavn plejer at kalde »bondestuderter«, ilde anbragt, ikke fordi denne type ikke skulle fortjene spot, men fordi den ingeniunde falder sammen med de studerende bondesønner; derimod tror jeg trøstigt man kan sige, at den er kongruent med, hvad man i gamle dage ville have kaldt »filistrene«. Det er disse

mennesker, som kun kender ét studium: deres fagstudium, kun én adspredelse: kortspil, kun én interesse: deres middagsmad. Man skal ikke komme og sige at de ikke eksisterer, for jeg har set dem dag ud og dag ind, og når jeg kom i Studenterforeningen fandt jeg dem ved spillebordene. Og jeg ærgrede mig gul og grøn og kom ikke mere i Studenterforeningen, men jeg hørte deres kålhoveder syde på universitetsgangene, og jeg fik kvalme og rejste til udlandet!

Her er jeg så nogenlunde fri for dem. De eksisterer også her, men de hører til undtagelserne, simpelthen fordi en sådan herre her er umulig. Enten må han lære mores af burscherne, eller han må leve som eneboer, og det er hårdt for et ungt menneske.

Så længe denne type eksisterer i Danmark, tror jeg at enhver bevægelse af den art som nu er oppe for tiden, og som går ud på at bevirke en sammenslutning af vore studenter, vil være frugtesløs. Filistrene er for mange. Og det mest fortvivlede ved det hele synes mig at være, at det nuværende skolevæsen ligefrem udruger dem. Det forhindrer straks fra begyndelsen af en grundig æstetisk dannelse, lader eleverne nippe til lidt af hvert og giver dem en overfladisk kulturfernis, hvorved da de herrer synes, at de er nogle rene polyhistorer, for ikke at tale om, at man har berøvet dem betingelserne for forståelse af så mange grundlæggende elementer for den moderne kultur ved den systematiske udryddelse af de klassiske sprog i skolen. Det hele kommer ligesom til at svæve i luften, og den lykkebringende sans for det skønne og lyse, det rene og tragisk ophøjede, som det mere modtagelige gemyt kan suge af de græske digteres udødelige værker er tabt, uopretteligt tabt for de næste generationer af studenter. Man kan nemlig ikke bilde mig ind, at mere end 1 af hundrede på egen hånd vil sætte sig ind i det, som skolen ikke fra først af giver ham interesse for. Jeg holder snarere med Povl Møller, når han siger sådan noget som: Det er med de danske studenter som med de sibiriske hunde: de løber

kun, når man hænger en sild foran næsen af dem! Og denne sild er eksamen.

Man kunne nu indvende, at det virvar, som vil komme til at råde i studenterverdenen kun bliver en overgang; men denne bemærkning ville være tåbelig som ethvert forsvar for et tilbageskridt. Og et fremskridt kan man dog næppe kalde det, at alle de danske studenter om nogle år vil mangle klassisk dannelse, og det oven i købet uden at have noget der virkelig kan kaldes en erstatning for denne mangel. –

Hvad nu de tyske studenters position angår, så kan man vel næppe forlange noget bedre bevis for mine ord end den overordentlige interesse, der fra alle sider i Tyskland har fulgt de tyske studerende i Prag, og næppe heller noget bedre for deres sammenhold.

Skønt man offentlig advarede derimod, ja skønt rektorerne ved de forskellige universiteter indtrængende formanede til at lade det være, rejste nemlig aussendinge fra næsten alle tyske universitetsbyer personlig til Prag for at bevidne deres foreningers beundring og sympati for de derværende commilitoner, og det med den øjensynligste livsfare.

For at man ikke skal misforstå mig, slutter jeg disse sammenlignende betragtninger med forsikringen om, at jeg ingenlunde er særlig begejstret over de tyske studenter. Som man ser, har jeg trukket disses gode sider frem og imod dem stillet, hvad der forekommer at være mindre heldig hos de danske, og det ud fra den iagttagelse, at de to landes studenter så at sige kunne supplere hinanden; hvad der er lys hos den ene part, er skygge hos den anden og omvendt. Da det nu i denne

sammenhæng syntes mig overflødig at nævne de danskes gode sider og de tyskes dårlige, har jeg forbigået disse i tavshed.

Blandt tyske studenter

Breve og optegnelser. VIII : Patrioten – Forårsglæder – Karneval – Sport – Et engelsk væddemål – Pfalziske prygl

»Nu går vi,« sagde patrioten med en fanatisk beslutning præget i alle miner, efter at han i en halv times tid havde vippet mere og mere nervøst på sin stol og ladet sin kaffe blive kold.

»Farvel, hils hjemme,« gensvarede jeg, som ikke hører til dem, der går hjem, når jeg endelig en gang er blevet drevet ud af min hule.

»Går du ikke med?« lød det atter fra ham; han havde rejst sig og vippede med sin stok i stedet for med stolen.

»Jeg vil høre dem synge 'Wacht am Rhein'«, gentog jeg ondskabsfuldt grinende; der havde jeg ham i saksen. Moralisere turde han ikke – han vidste meget godt, at det ville være latterligt, men hvor han led i tavshed! Vi havde to numre tilbage: Scheffels »Frühlingslied« og »Wacht am Rhein« til slut.

Ved den nydelse, studiet af denne danskers minespil i løbet af det næste kvarter skaffede mig, forstod jeg pludselig, hvorfor jeg aldrig har kunnet bringes til at melde mig ind i en dyrebeskyttelsesforening, skønt jeg fra forstandens side har den største sympati for disse forædlende institutioner. Skønt det viste sig, at »forårssangen« lød prægtigt, blev danskeren dog blegere og blegere om næsen, og da sangen var til ende, fattede jeg en uendelig medlidenhed med hans ansigtssved.

»Nå, ja, så lad os gå« – han for op som en raket – »men høre den vil jeg«.

Tavse brød vi os vej gennem den brogede mængde, ternede englændere, aflange, geometriske misser, skandinaver, franskmænd, 116 forskellige farver på studenter og moderniserede Gretchen'er mellem hinanden.

»Sikken et vejr!« sagde jeg anstrengt entusiastisk og forbrød mig mod loven ved at plukke en syren. Knak-knak – tavshed – koret brød ud som en fanfare: »Es braust ein Ruf wie Donnerhall« osv. bag ved os. Det var krisen, og da sangen var færdig, blev han atter menneske.

Men det er på tide, jeg standser min løbske pen, som det hed omkring 1840, og ikke længer fortæller om visse ejendommeligheder hos mine kære landsmænd, som man kan se belyst fra lige den modsatte side, hver gang hjemme en dirigent finder på at sætte finalen af »Elverhøj« på sit program *)

*) Apropos musik. I mit brev VI (lørdag den 13. marts) har sætteren ment, at Rossini var en værdigere komponist at anføre end Puccini, som er den uskyldige komponist af »Bohème«.

Jeg har aldrig længtes efter foråret som i år, og det har hernede, efter hvad folk siger, sjældent ladet vente så længe på sig som denne gang – men nu er det der, det velsignede forår, med solskin, med søle, med klæbrige knopper, som man går og ser til hver dag, og med – forkølelse. Ak ja, den ulyksalige realisme, der altid hos de nyeste poeter melder sig med forkølelse i april i stedet for med alenlange jubelsange på jamber som i de gode gamle dage, da realisme var en ukendt glose og selv forkølelse poetisk!

Med foråret kommer sporten og holder ballerne op; det er altså aldeles apropos at sige et par ord om begge, så meget mere, som studenterne ved sport hærder deres legemer til at kunne holde ballerne og karnevallet ud. I hvert tilfælde ville sikkert alle andre

end disse hærdede germanere segne under byrden af to måneders uafbrudt dans fra kl. 9-4 hver nat. Og det har disse musesønner virkelig præsteret.

Allerede efter jul begyndte skønjomfruene at trippe i forudfølelsen af den paradisiske periode, som nærmede sig; midt i januar begyndte i al hemmelighed forberedelserne, og den 3. februar gik det første foreningsbal af stablen. Det var begyndelsen til herligheden, som naturligvis kulminerede i fastelavnstiden. Min elskelige nabo – nu er han draget til et andet hvilested, hvad jeg ville sige: universitet – sled kun 5 par laksko op; jeg så ruinerne foran hans dør. Nå, i løbet af februar glemte naturligvis også familiefædrene deres nedarvede had til studenterne, i betragtning af, at disse alle som én er famøse dansere, og trøstede sig til benefice for deres døtre med den afsides bemærkning, at der jo dog, når alt kom til alt, var en vis mulighed for, at de herrer umuliusser en gang i en fjern fremtid kunne få en stilling.

Zeppelin-luftskibe var årets clou; der har næppe været et eneste maskebal, hvor man ikke så et sådant, enten vandrende rundt på 3-4 par ben eller mere mildt glidende på en ståltrosse tværs igennem salen med virkelig gondol – 50 pf. pr. tur.

Askeonsdag stod byen på den anden ende. Musik, flag og kunstige eller naturlige guirlander over det hele! I Hauptstrasse et mylder af masker og et forfærdende svineri med konfetti af enhver art – nogle brugte lige ud tutter med mel – som lå tommetykt på asfalten dagen efter. Naturligvis får vittighedsfyrværkeriet og spotteviserne sin særlige interesse i en provinsby som Heidelberg, hvor alle mennesker kender hinandens skrøbeligheder, og jeg havde heldigvis en ledsager, som kunne knytte adskillige kostelige anekdoter til de mig ret ofte uforståelige ind- og udfald. Jeg vil dog fortælle én – den er

ganske vist ikke af de artigste, men karakteristisk for byen som turiststed.

En englænder væddede i karnevalstiden sidste år med én af sine landsmænd om, at han kunne få tyskere til at gøre, hvad det skulle være, for engelsk mønt. Well, han tager – mine damer, forsyn Dem med lugteflasker, mine Herrer, parate til at opfange de besvime! – to hestepærer – ordet er sagt – og byder 50 mark til den, der vil æde dem. Så utroligt det end kan lyde – der meldte sig to lazaroner. Da historien kom ud blandt folk, blev man rasende, og en skønne aften, blev englænderen forvandlet til bankekød oppe i Skoven. Han vogtede sig – som rimeligt var – vel for at angive nogen, men sagen kom dog for retten, og han fik en mægtig bøde og blev pr. omgående sendt ud af landet. Sligt sætter imidlertid ondt blod, og min hjemmelsmand sparede så vist ikke på adjektiver under sin fortælling! Stemningen er og var i forvejen som følge af de politiske forhold ret fjendtlig blandt folk; jeg har et par gange, da man antog mig for en englænder, fået det at føle ved uvillighed og gnavne bemærkninger.

Nå, til gengæld må det fremhæves, at heidelbergernes stærke interesse for sport meget skyldes den store engelske koloni her og konkurrencen med de engelske skolehold. Fodboldkampene er i fuldt flor. Akademikerne træner også, men det falder jo uheldigt, at ferien mellem semestrene er i marts; og ikke alene rejser studenterne ofte hjem, men de skifter – som det lader til at være mode – også universitet. Jeg har snakket med flere, der har skiftet universitet hvert semester, hvilket jo kun lader sig gøre ved, at samtlige universiteter er så nogenlunde ens indrettede, hvad studieplanen angår.

Rosporten på Neckar er også begyndt for studenternes vedkommende. Der afholdes hver sommer store regattaer på

Rhinen i havnen i Mannheim. Heidelbergernes håb er at slå frankfurterne, der er særlig dygtige på det område.

Jeg interesserer mig personlig ikke særlig for sport – jeg er for mageligt anlagt, tror jeg – dog kan man ofte se mig som tilskuer ved akademikernes fodboldøvelser. Højest mærkeligt, ikke sandt, kære læser? Du skal få min grund at vide! De har en målmand – han er min fryd, min trøst og husværelse – tænk dig Falstaff som fodboldspiller, så har du ham i fotografisk gengivelse!

Mine spadsereture. I

Skal

Gnaven gik jeg hjemme fra. Grunden kan være lige gyldig, dvs. jeg kender den ikke selv. Lad os nu være enige om, at gnavenhed er det mindst dyrkede gebet af psykologien, fordi det som alle tilværelsens grundbegreber hyller sine baggrundsdybder i mystiske grå slør, dem ingen vover at løfte, fordi klassikerne nu engang anså det for passende at antage, at der virkelig sad en gudinde bag disse kokette draperier. Og naturligvis slog hun uvægerligt den stakkels dødelige, som blot vovede at trække dem en smule til side, med vanvid – noget gudinder fra tidernes begyndelse og til de seneste dage har haft en rædsom tilbøjelighed til.

Jeg for min part gad nok se gnavenhedens dæmon. Jeg er overbevist om, at hun in natura ville være af langt mere beroligende indflydelse end som tilhyllet – det var måske den dunkle bevidsthed herom, der bragte mig til at trave ud i regnvejrsom en ægte yngling fra Saïs.

Men da jeg kom ud på den åbne landevej, angrede jeg ligesom denne anden mytiske halunk, der så skyer i stedet for gudinder, og svor alle digtere fra Schiller til Hamerling hen på et sted, hvor der ifølge de bedste traditioner er betydeligt lunere end på vejen ved Nibe. Dog – det fik ikke hjælpe: »Fremad, du bærer Cæsar og hans lykke,« råbte jeg modigt og trådte i en vandpyt, så det sprøjtede til alle sider. Op kravlede jeg af skrænten på det sted, hvor der er *markeret* en trappe. Da jeg var kommet ind i ly mellem træerne, havde bragt mine sanser til den ro og orden, som betinger enhver iagttagelse, og forsigtigt kiggede ud igen, betroede jeg mig selv, at det var skam slet ikke dårligt – slet ikke. Nede til venstre tegnede molen sig som en radering på gråt, med sine halvanden skibsmast og sine skure, og lige for, bag

strandengenes saftige grønt og forblæste gullige korn skummede fjorden. Vand kan jeg lide i al slags vejr, jo galere jo bedre. Det var nærmest storm. Bygerne jog afsted, sky efter sky, regnskyl på regnskyl, men etsteds bag ved det hele sad solen og skinnede. Af og til skød der lange og skarpe stråleblink frem og belyste de hvide klinter over mod Nørholm og Klithuse. Bagerst lå Ølands tunge masse hyllet i tåge og sluttede landskabet. Og straks nedenfor lå den lille gruppe træer, som skjuler Kolbæks kilde, og svajede forvildede i vinden.

Den kilde har mit specielle og intime venskab, først fordi der er så kønt, og dernæst fordi jeg dernede for første gang skrev nogle vers, jeg var tilfreds med en hel uge bagefter. Den eftermiddag var det solskin – – – selvfølgelig filosoferede jeg, det rare ved gråvejr er, at det bruger en til at længes efter solskin – hvor er der ikke smukt heroppe i solskin! Jeg har været her så ofte før. – Og pludselig fik jeg, trods vejret, lyst til at se det hele igen og travede ind gennem plantagen op imod pavillonen.

Pavillonen, – det er det ømme punkt – lad os forbigå den i tavshed – hver gang jeg ser den, bliver jeg melankolsk, og når jeg tænker på alle de steder, den kunne have ligget med den mest henrivende udsigt, får jeg et anfald af tænderskærende raseri. – Men lad det hvile – lad det hvile – nu ligger den jo altså, hvor den ligger midt i skoven, som et resultat af visse hjerners mindreårighed.

Nå, men som sagt – jeg slentrede afsted og tænkte på kilden og solskinsvejr. – Om det nu var som en belønning for min velvillige opfattelse af situationen, eller om guderne ellers fattede medlidenhed med mig, er uvist, nok er det, at vejret tog af, lyden af den faldende regn på træerne sagtnede og døde hen i en ubestemt susen, og da jeg nåede ud på den åbne plads, brød solen sejrrikt frem og beholdt valpladsen.

I den anledning bestilte jeg mig en kop kaffe, drak den, tændte en cigar og »Allons enfants«. – Til usigelig forbavselse for den opvartende huri galoperede jeg overskrævs på min stok ind mellem træerne!

Der kan være ganske smukt ude på skrænten ned mod fjorden – hvem nægter det? – men jeg foretrækker nu alligevel de andre sider af skoven, navnlig lige i skovbrynet. Der er græs og mange hånde urter, der er små mystiske huller med stejle skrænter, fulde af gyvel, siv og stargræs, så de ligner en grøn kedel med regnvand på bunden. Og foran en ligger de bølgende bakker, tavl ved tavl, mørke af lyng og grønne af sæd. Bag ved en suser skoven med sin duft af harpiks. Og så fjorden – nu tindres den i blått og sølv, og skygger og lys de veksler over skum og farende bølger. Og så er her harekillinger i masser – og agerhøns – jeg jog et halvt dusin op fra en mark, vatsch, ratsch, sjuunngrrr – med korte vingeslag og luften syngende om sig fløj de tunge kroppe op og dukkede ned igen i rugen et stykke borte. Og jeg stavrer om på kryds og tværs mellem nyplantninger og over markskel, snart på en vej og snart i det høje græs, blæst ør og vild af vinden og indsugende sol og duft gennem alle porer. Fanden til halløj, de spurve hopper, og der, hør droslen, minsandten, og var det ikke en fluesnapper der på stammen og – plump – der lå jeg midt i det våde græs – og blev liggende på ryggen, hvor jeg lå – og der var øde og tomt og solskin og fuglesang, og ingen så røgskyen fra min cigar, som steg hemmelighedsfuldt op af græsset i hullet.

Nå, – sagde jeg en time efter og beså min habitus – ja, ja da – og så gik jeg ned til kilden og satte mig på bænken. Der ventede mig en glædelig overraskelse. Sidst jeg var der, havde egnens vandaler sørget omhyggeligt for at vælte skår og stene, jord og affald – ned i det lille bassin. Nu var alt pænt istandsat igen – formodentlig af byens utrættelige mæcen – og vandet piblede op af røret og rislede lystigt afsted ned gennem engene. Jeg husker,

der engang var plantet forglemmigejer – dem så jeg ikke noget til nu. Men det hele har vundet ved det – det er mere naturligt og ligetil med sivene rundt om og de store sten i krans om bassinet. Man må netop helst ikke mærke, at der er gjort noget særligt for at udsmykke stedet, og der er kønt og fredeligt endda særligt nu henimod aften, når solen går ned i rødt, og frøer kvækker i sivene.

Jeg sad der længe, og sommernattens lyse dæmring var om mig, da jeg gik hjem mellem vejens ludende træer, der tegner sig så sært mod himlen i deres evige pegen mod øst, som om de ville sige: »Den vej skal du gå, opover bakkerne ind mellem granerne, os er der intet ved!« Og vinden susede enstonigt i deres forvredne kroner. — — —

Mine spadsereture. II

Klæstrup Bakker

Redaktøren vil have mig til at skrive en artikel om Sønderbakke – jeg kan godt lide redaktøren – men jeg vil blæse ham et stykke! I dag havde jeg egentligt tænkt på at skrive en populær ballade på melodi af den berømte folkevise: »Der stod et slag på heden, det var et hedeslag« – eller hvad den nu hedder – men den er, som så mange andre af mine gode ideer, løbet ud i sandet. Som sagt – jeg vil blæse ham et langt stykke – for det første, fordi Sønderbakke skal ses om aftenen, og rent ufortalt, at der på den tid ikke er til at være for byens jeunesse dorée og dens højofficielle liebeleie, så kan man ikke forlange, at jeg skal sidde og fiske adjektiver op af min hjernes dødvande i denne varme, og desuden er jeg kommen på støvlerne igen i dag, – jeg ligger ude i de Klæstrup Bakker. Jeg gik herud ad en landevej, der gnistrede som et pailletbånd på en balaften – dvs. ikke under forberedelserne: gule lys på et toiletmøbel er for ingen ting at regne – nej, under festen, i salen, med en eneste lysekrone i det blå loft: solen i hele sin bedøvende almægtighed. Ikke desto mindre var jeg ualmindeligt levende. Jeg kvad. Jeg dirigerede et orkester. Jeg brølede fortissimo-stederne, jeg fløjtede kælent ud i vejret pianissimo, og min stok valsede i luften foran mig. Jeg mødte en bonde, som gloede, jeg mødte to – men jeg ænsede dem ikke –: »Sonne Du singende Flamme!« Min hjerne gjorde en vise til Vorherre med tak for velment solskin, jeg snittede en afgud for mine tilbøjeligheder:

Lykken blev os alle givet,
Sagen er saa simpel:
Hvor andre stryger Flaget,
der hejser Du din Vimpel.
Grib det Guld, din Ven har vraget,

nyd det som en Mand af Faget,
smed din Lykke, lær af Livet.

Det, som fremfor alt det gælder,
er, bevar Humøret:
Naar Regnen tættest falder,
smøg Kraven op om Øret!
Blæser om med stort Rabalder,
det, som »Lykkens Borg« Du kalder,
Haabet selv det ikke fælder.

Næste Gang Du bedre bygger,
som Erfaring lærer:
Jeg sætter for Eksempel,
Du elsked tre Hetærer:
Fjerde Gang Du Renheds Stempel
kender og i Heras Tempel
klogt din Sjælero betrygger.

Eller, hvis af tusind Bøger
idel Tvivl Du øste,
beviser det jo bare,
at slet Du Gaaden løste.
Lad for Fanden Bogen fare,
slid Dig træt og glem at svare.
Det er Svaret, som Du søger.

Ogsaavidre, ogsaavidre,
le, hvor andre græder,
i Smilet, ej paa Frakken,
Du læser Mandens Hæder.
Slider støt han opad Bakken,
gaar det under Fløjt og Snakken,
bliv hans Ven og lær at kvadre.

Pløret sprøjter, Gruset knaser,
Bump mod Veiens Stene,
mens langsomt frem han vinder
og spænder hver en Sene. –
Toppen naaet! – Solen skinner –
trøgt han på Kasketten binder,
nynner højt – og fremad aser.

Da jeg var nået så vidt, var jeg i Vokslev, hvis hvide kirketårn havde lyst mig i møde, lige fra jeg havde passeret Nibe Møllegård. Så bøjede jeg af ned ad en sidevej til Hule Mølle og kalkværket. På slusen er der skygger af hældende træer, og i sådant et vejr virker lyden af det fossende vand altid lindrende, kølende. Men videre. Op forbi kalkværkets ragende skorsten – jeg har aldrig set den ryge – op i bakkerne! og der ligger jeg nu og stirrer lige ud for mig ned mod den lille mølledam og knipser ad fluerne. Hvis min gule kittel ikke er blåspættet af »Svotbær«, inden jeg kommer hjem, skyldes det et Guds under – jeg haler en flig frem – ganske rigtigt – blå pletter! Men hvad – den er i forvejen af den behagelige snavsethed, som Goethe roser Philines negligé for – og jeg er her ikke for at stå i positur. Men det er egentlig for sent, jeg er kommet herud – blåbærtiden er forbi – ikke for det – man kan godt finde nogle endnu, hvis man gider lede – men jeg kan lide at ligge på maven og spise midt i en koloni af risene med de stive, afvekslende blanktgrønne og matblå småblade – ligge og spise en hel eftermiddag og føle, hvordan maven svulmer som en luftpude under mig, medens jeg ugidelig slæber mig fra klynge til klynge, alt efter som jeg spiser bort, hvor jeg ligger. Livet har mange små glæder, og det er udpræget en af dem. Nå, nu er det altså for sent. Men kønt er her. Navnligt det vand. – Det schatterer i 3-4 farver; lige i skyggen af træerne er det sort og blikstille, længere ude bliver det blegt som en aftenhimmel og kruses svagt, så dybere og dybere blåt, og midt ude ligger der en ælling og vugger i ligefrem søgang. Bagved træerne sover møllen – folkene er vel i marken nu i

rughøstens tid – der lød kun en svag skrukken fra en høne, der soled sine børn i gården, da jeg gik igennem. – Derefter konstaterede jeg ved rasende at vende mig efter en flue, at der ligger en snog halvanden favn bag ved mig – den stikker hovedet til vejrs og spiller med tungen, men da jeg ikke rører mig, slatter den sammen igen. Alligevel kommer jeg op og lister af – lad os sige for ikke at forstyrre dens fordøjelse.

Jeg går op efter til plantningerne. Ved at se dem, kommer jeg til at mindes mine eventyr som dreng, når jeg kravlede og sidelæns skød mig igennem sådan et tæt krat med en stolt følelse af at være opdagelsesrejsende i det mørkeste Afrika. Heldigvis – drengen er jo ikke helt død ud af mit liv endnu – og jeg braser op gennem granerne, fægtende med arme og ben for at holde ansigtet fri for spindelvæv og grene. Ud kommer jeg på den anden side – uopdaget, Gud være lovet! – rutsjer ned af en skrænt, løber over et stykke kartoffelland og er så igen inde i lyngen. Men o ve, mine klæder – før var det blå pletter, nu er det harpiks og træmos og spindelvæv og skidt og møg! Jakken kunne endda gå – men mine bukser – sorte bukser! Arrig over mig selv spanker jeg afsted og hopper ned i hulvejen, så støv og sand ryger om mig! Nu kan det være lige meget, hø!

Så trasker jeg hjemefter ned over markerne, tørrende sveden af panden. Nå, vinden fra fjorden køler mig jo af, og udsigten formilder mig! Det er skik og brug, at danske digtere slås om begrebet: dansk landskab, som om alt mulig andet. Hvorfor skulle de også være enige? Så var der jo ingen ting at skrive om! Og jysk og sjællandsk er jo også to forskellige ting. Men ét er fælles: den blødt svungne linje af bakke eller strand og den egne følelse af fredsommelighed over det hele.

Som jeg går ned mod fjorden, ser den lille klat huse med sine røde tage mellem havernes hyld og frugttræer så ovenud fredelig ud, at det lyder som en myte, at dens indbyggere kan falde på at

slå hinanden på øret eller skælde hinanden ud i et blad. Og dog har jeg så ofte selv lyst til at skælde mindst halvdelen af de attehundrede og nogle ud for – ja, for noget meget uparlamentarisk – det er et fremmedord – nu kan De gætte; aber jeg gør det ikke – jeg har sommerferie og det hele kommer mig følgelig ikke ved!

Mine spadsereture. III

Sebbersund og konditorkager

Det er formalitetens hellige opgave at støtte sin redaktørs bestræbelser og vie sine kræfter til nationens opkomst, dvs. alt det, som *redaktøren* mener kan tjene til dens opkomst. Da derfor denne mand, som er genstand for min højeste tillid, opfordrede mig til at spise en større portion konditorkager med sig, lystrede jeg blindt, forlod mit bord, hvor jeg havde udsigt til tre nydelige profiler og en hat på to alen i diameter, og gik ind i »Café Sølyst« for at friste skæbnen. Og i sandhed – denne mands alt gennemtrængende viden og sjældne smag – havde også her truffet det rette! Jeg har ikke i et halvt år fået sådanne kager – jeg nyder nemlig ellers aldrig søde sager, måske med undtagelse af et glas madeira en gang imellem – kagerne var enestående – der var nemlig ikke flere på *det* fad. – Derefter vederkvægede Redaktøren sin ånd med et parti pot-l'hombre, og jeg gik atter udenfor, men o, ve, – profilerne var borte, og solen strålede uformørket af hatte. Altså satte jeg mig trist ned for at notere, at vinden dansede polka, og vandet var grønt.

Medens jeg var i færd med at finde et adjektiv, tre daktyler langt, at klistre på Haldkjær Skov og af den grund undersøgte kysten i en kikkert for at se, om den ikke skulle være »sivomkranset« – det er straks de halvanden daktyler, – gav et kaffedrikkende medlem af en fordømt forening til fremme for et eller andet sig til af pure velbefindende at fløjte en liden vise. Jeg kan ikke fordrage, at andre folk befinder sig vel, medens jeg sidder og kløer mig i parykken med blyanten bag øret. Derfor blev jeg ond og mumlede halvhøjt: »Pas nu på, Peter, nu kommer Osian, den kanner jæ, den æ morderli' kedeli'!«. Det hørte jeg en bisse sige til en anden i Kongens Have engang, medens kapelmester Schiøler svang taktstokken. Han er forresten efter min private formening landets eneste geniale dirigentemne – men det

kommer jo ikke Nibe og omegn ved, vel? Det fløjtende medlem blev ved, og jeg rejste mig fortvivlet. Nå, før jeg fortæller, at jeg passerede 3 køer på vejen til bjerget, burde jeg måske opholde mig lidt ved det fashionable publikum. Jeg får en idé. Øjensynlig er jo Sebbersund et sted med en fremtid – det kommer blot an på, hvem der skal skabe den. Jeg agter ikke at overlade chancerne til nogen anden. Nej, når jeg har tjent mig en formue ved at skrive her i bladet – og det vil i betragtning af mit nuværende salær næppe vare længe! – agter jeg at sætte 200.000 kr. i Sebbersund og gøre det til et badested. Jeg antager, at der i løbet af et år vil være ca. en million i underskud. Så vil jeg trække mig tilbage og betinge mig 20.000 kr. af mine kreditorer for at bestyre gælden – det er pæne små rentepenge – og så vil jeg gifte mig og ligge på landet på mit eget badehotel i ferien! Synes De ikke, det er en dristig og tiltalende plan? Redaktøren var absolut begejstret, da jeg talte til ham om det på hjemrejsen – blot foreslog han et aktieselskab: så kunne vi dele aktierne mellem os. Er der nu nogen, der skulle tro, at jeg virkelig af natur er journalist, dvs. et konversationsleksikon udstyret med kun en eneste menneskelig egenskab: den som hedder mistroiskhed, men som i det højere fagsprog kaldes »kritisk sans?«

Nå oppe på bjerget satte jeg mig i ly af flagstangen – det var det eneste ly, der var – og beså mit fremtidsrige. »Redaktørens belærende selskab har virket,« sagde jeg til mig selv. »Du er bleven en mand med smag; du hæver dig i virkeligheden højt over dit kald.«

For smag og kritisk sans, – ja, der er jo ikke skabt den lyriker, som ikke vil hævde, at det er kontrære modsætninger.

Ud af den lille rede ved stranden myldrede det med hvidklædte pigebørn og konverserende kavalere – det sidste er et latterligt begreb, og tilmed er kun pigebørnene dekorative. Når jeg bliver konge, skal det forbydes mandfolk at snavse udsigten til med

grøntspraglede jakkesæt og højrøde slips. Værsgo, herrerne spærres inde ved en whisky, det er de der for. Men udsigten, udsigten?? Ja, herregud, nu vil jeg egentlig helst beholde den for mig selv. Skal jeg sige noget mere om det grønne vand, og om at bakkerne tegner sig pokkers elegant mod himlen, og det gule korn og de røde flag og de »sivomkranste« og Nibe i det fjerne og – kort sagt – dejligt, absolut dejligt! Men slå op i en poesibog! Nej, der duftede af hør, og jeg lå og røg cigaretter! Undtagen på broen, der lugtede af tang – huha! Paragraf 1: ingen tang, Paragraf 2: ingen mandfolk! Da jeg tog hjem, glemte jeg min stok – men hvad gør det? – Når jeg får de 20.000, vil jeg købe et helt dusin.

På toget traf jeg mine tre profiler med kun to kavalierer. De var underskønne alle tre – men navnlig den ene, den blonde, hun, som lo mindst. Hun havde en sort hat med blegrøde roser og små gyldne ørenringe i de nysseligste små øreflipper. – Hvorfor friede jeg ikke til hende? Var det, fordi en af kavaliererne fløjtede en cake-walk? Jeg finder det blasfemisk at fri under en cake-walk! Ulykkelig sprang jeg af toget – ja, for det holdt nemlig ved Nibe station.

Mine spadsereture. IV

Sønderbakke

Det var sent på aftenen, før jeg blev færdig til min sædvanlige lille promenade rundt om byen. Jeg bestemte mig altså til kun at gå op på Sønderbakke og ned om havnen. Det havde egentlig ikke været solskin om dagen, men dette stikkende, irriterende gråvejrsllys, der virker som blinket af en slagterkniv og lammer enhver hjernefunktion på halvvejen. Tilmed havde det været trykkende varmt. Men nu var det dog blevet ligesom lidt køligere, og vinden blafrede hele kompasset rundt med små ubeslutsomme pust. Jeg følte det som en ren vederkvægelse og slentrede langsomt afsted. »Å, Gud ja, det er luft, ren, uforfalsket luft med en svag tilsætning af rosenduft fra gartnerens have og duften af modent korn«. Det hjertesuk udstødte jeg, da jeg vel havde passeret lægeboligen. For det er jo egentlig en indholdsrig by, denne! Jeg havde ikke troet det, men det er ikke til at tage fejl af. Ja, det er ikke til at se, nærmest til at lugte. Byen stinker. Infamt. Snart er det vand, som står og rådner i rendestene og kloakker, snart er det fisk, død fisk, som driver rundt i badevandet til forlystelse for de badende og driver i land eller ind i tangen, hvor solen og varmen besørger resten osv., osv. Jeg tror ikke, her er værre end i andre småbyer, men i de andre småbyer får de f.eks. en dysenteri-epidemi. Himlen må vide, hvorfor vi er blevet skåned hidtil. Men nok derom. Der gives altså steder, hvor der dufter af roser. Apropos om plantevækst, hvorfor er tjørnehækken kun beskåret på det halve stykke vej? Det ser så tjavset ud med disse lange, strittende skud.

Under hækken bor en god bekendt af mig, det er pindsvinet. Jeg havde den fornøjelse at hilse på familien en formiddag i juni, da den solede sig i gangen, mens fatter var ude. Den gamle ser jeg tit nok, når han geskäftig farer ud og ind af sin contoirdør forneden, og han har endnu aldrig fundet det fornødent at vise

mig piggene. Jeg kiggede også efter ham nu, men han var der ikke. – Og så satte jeg mig på bænken ved rotunden, og så ud over byen og fjorden. Og min sjæl sukkede over de små skæbner. Er dette ikke som en druknet by, sunket ned i det dæmrende mørke, der som et tungsindigt vand hyller sig om de små huse dernede? Det er som stod jeg her på stranden for et bråddyb, hvor alt levende sank. Og dernede går de små mennesker langsomt ud og ind og hen og tilbage, sært meningsløst, og dog – dog er det et krydsnet af viljer, et evigt rislende væld af liv, som stille lister af sted i grøften – jeg tror, at om månen kom frem, ville man se dem færdes blandt de sovende huse, og på deres ansigter ville man skimte de dødes smil, den tavse, trækning om munden. Og jeg rejste mig og gik og stod på havnen – og tiden var som et fluidum om mig, og jeg mærkede den ikke, for ingen lyd delte den. Først da jeg så vandet, og fik fornemmelsen af dets strømmende bevægelse, vågnede jeg et øjeblik op, og mine tanker var onde og mit hoved tungt. Men da gav stilheden sig til at synge, og mit øre begyndte at fange alle vandets små klukkende lyde – og det blev til en strofe, et brummende kor – og mit trætte blod sang med:

Ved Dag et skærende Graavejrsllys,
men Aften af Naade dæmrer.
Med Swift'ske Citater den lille Bys
Pygmæer min Hjerne belemrer.

Den borer sit Billed i Dammen ind,
som Mindet sin Haan i min Hjerne,
men Dønninger sukker som Harper i Vind
og snart bliver Tankerne fjerne.

Jeg drømmer og ser paa den flydende Tang,
som glider langs tjærede Moler. –
Et Skud! – Det var som en Streng, der sprang,
på Nattens Basfioler.

Og Maanen, som tegner en falmet Plet,
maa hurtig sin Rude polere. –
Saa toner det atter, bedrøvet og træt,
den skytunge Nats Miserere.

Tunnelbanen

Så kom altså eventyret til Nibe – – eventyret i 3 farver, med en lirekasse så stor som et kirkeorgel og 3-4 funktionærer udstyrede som kgl. embedsmænd. En skønne dag kom det kørende med Lars Lyngbyes heste spændte for 4 tunge vogne, der rumlede som artilleri og tromlede brolægningen i jorden. Men om aftenen udfoldede herligheden sig. Jeg var selv ude for at se på den. Og ikke jeg alene, men hele byen. På græsmarken bag ved præstegården stod vidunderet opstillet. Det skinnede mig i møde med tusind strålende lys. Ah, det var en karrusel – nej, hvad siger jeg – en tunnelbane! Og der var mennesker og unge piger og pattebørn og hunde. Alle »staunten sie das Wunder an«. Naturligvis blev der givet nogle 10- og 5 ører ud – »Værsartig, mine damer og herrer, der er endnu flere pladser ledige – Det er *kun* 10 øre for voksne og 5 øre for børn!« Ding-gong-ding-dingeling! Det er den kongelige embedsmand, der træder ud af contoiret og slår på klokken – »skrat,« siger lirekassen. Og så kører man hurtigere og hurtigere, ud af lys og ind i mørke, ud af mørke og ind i lys. Og farverne skifter, og de unge pigers lyse kjoleliv ser langt smukkere ud, end de nogensinde havde tænkt sig ved dag. »Skrat,« siger lirekassen, og så giver den sig til at spille Ouverturen til »Kaliffen fra Bagdad«. – Ja, der køres ikke så lidt, men navnlig ser man til. Det arter sig ikke for satte mandfolk at køre på karrusel, nej! Og pattebørnene vrælede, når de fik klaps i stedet for 5 ører af deres utålmodige mødre, og pigebørnene oppe på og nedenfor vidunderet skreg op og fnisede til hinanden, og menneskene røg pibe, mens hundene på jorden mellem deres ben snusede til hinanden. Men henne i mørket gik en stiltfærdig maskinist og fyrede under et lokomobil, og det kappedes med alle de andre Lyde om at sønderflænge luften. – Så forsvandt jeg ganske stille. Når jeg skal være ærlig, holder jeg ikke af Boieldieu på lirekasse. Men nu var det blevet helt mørkt, og byen lå musestille under stjernerne. Jeg sagde til mig selv, at skulle jeg køre på karrusel med farvede lys, så ville jeg

sidde i Karlsvognen og køre op ad Mælkevejen med alle stjerner i dans om kareten.

»Skrat,« sagde lirekassen i det fjerne og begyndte på valsen af »Dollarsprinsessen«.

Hr. Prehns koncert

Der var i går mødt 25 mennesker i »Hotel Nibe«s sal, for at høre hr. Prehn, der havde det skæbnesvangre uheld at konkurrere med en lirekasse. Byens befolkning har altså atter afgivet et bidrag til sin karakteristik: den er utilgængelig for enhver form for kunst.

Det lille udvalgte auditorium havde imidlertid al grund til at være tilfreds med at repræsentere undtagelsen fra denne lov. Hr. Prehn behandlede sit instrument med en legende overlegenhed, der måtte overraske selv undertegnede, der dog har hørt ham sidste vinter. Hvor usvigelig stilsikker han er blevet, fremgik klart af den måde, hvorpå dels Valentinis Sonate, dels gamle mester Bachs Sarabande og Gigue blev fremførte. O, intet er så fordringsfuldt som disse gamle italieneres uskyldige smilende små sonater! Der skal en absolut fejlfri, altbeherskende teknik til, og desuden et helt menneske og en hel musiker. Det hænder jo nemlig, at det rislende væld af toner tager fart, raser frem, skriger en trussel ud – og falder hen i gråd, med en beundringsværdigt enkelt strofe, der klager som et kvidrende barn. Og da er det, man skal høre, om der er musik i manden, der spiller. I aftes hørte man det. Gavotten og finalen blev hver for sig til to små fuldendte billeder af en sjælden gratie, livfuldhed og klangskønhed. Goltermanns Koncert gav hr. Prehn anledning til at tage sit publikum med storm og vise sig som den elegant følsomme charmør, han på bunden af sin klassisk-skolede sjæl vist egentlig er.

Formodentlig ved at udfolde disse sine personlige egenskaber havde hr. Prehn da også bevæget en ung unævnt – men nydelig – dame til at overraske publikum med et sangnummer, bestående af tre kærlighedssange: Liebels arie af op. »Faust«, Pagens arie, af »Figaros bryllup« og til slut en folkevise vistnok af Heise. Endelig sluttede hr. Prehn aftenen med Henry Vidals dystre Elegie og Poppers flotte, men ikke synderlig værdifulde

Festpolonaise; begge gav de imidlertid i den udførelse, som blev dem til del, aftenen et nyt plus, og publikum klappede begejstret.

Til slut er der kun at bemærke, at hr. Hove viste sig som en fintmærkende og diskret akkompagnatør. De herrers sammenspil var meget velafvejet, og enhver klangvirkning kom fuldt ud til sin ret.

Friedrich Hebbel

Hebbel – en tysk digter!

Tyskland er vor nabo, men hvor lidt kender vi ikke til tysk kunst!

Eller er det således med al fremmed kunst herhjemme, at den tager et halvt århundrede om at nå frem til vor bevidsthed og et helt om at gennemsyre det?

Hebbels historie her i landet er kort, men betegnende.

Han var i København, han fik som daværende dansk undersåt – en rejseunderstøttelse – og rejste. Det var Oehlenschläger, der anbefalede ham til Christian d. 8de. P.L. Møller kendte hans digte og hans »Judith«. Christian Winther beundrede hans »Judith«, et ungt kraftgenis første glødende værk, blev i en beskåret teaterbearbejdelse indleveret til Det kgl. Teater og gav Heiberg anledning til – endnu engang – at vise sin fremragende mangel på forståelse. Derefter den store tavshed. Brandes kom, talte og sejrede. Han så »Judith« i Hamborg, og hans dom var ikke blid. Siden har han – og med rette – nævnt Hebbel ved Siden af Victor Hugo.

Herman Bang beundrede i Tyskland Kainz. I sine essays om ham kunne han ikke undgå at nævne Hebbel – voilà tout! Der er oversat et eneste stykke af denne Tysklands største dramatiker siden Grillparzer, og der er skrevet en bog om ham – en forældet bog, men – om den så var fra i går – en aldeles talentløs bog! Det er Hebbels historie i Danmark!

Mon det nu – jeg siger mon, for tidens fylde er et vanskeligt problem – men mon det nu ikke snart var på tide, at teatrene tog notits af Hebbel? Det må være alle kunstforstandige en gåde, hvorfor man spiller Hauptmann men lader Hebbel ligge.

Det er i år hundrede år , siden Friedrich Hebbel blev født, den 18. Marts, 1813. (Den dag angav han altid selv som sin fødselsdag). Nød var hans mælkesøster og fulgte ham hele livet igennem. Hvad under, at han blev en tragiker. Han var tysker af sind og skind, hvad under, at han blev filosof? Han var en ditmarsker, derfor sejrede hans jættenatur over al livets elendighed. Han var et geni – det gjorde hans navn udødeligt og hans liv til et martyrium!

I Wesselburen kom Hebbel til verden, hans fader var murer. Drengen var ikke halv voksen, da familien blev drevet fra hus og hjem på grund af gæld, og dens forsørger døde af græmmelse. Så blev Friedrich løbedreng og skriver på sognefogedens kontor. Men da var han sig allerede bevidst som digter. Han skrev digte og forsøg i novellen. Det meste er bevaret, og enkelte af disse ungdomsdigte ville være nok til at skabe en død mands berømmelse. For den levende betød de intet, de styrkede kun hans selvbevidsthed og hans udlængsel.

Han sendte dem som bidrag til et elendigt ugeblad: »Dithmarscher und Eiderstedter Bote« og senere til et modeblad i Hamborg. Og herfra kom endelig hjælpen. Den dame, der redigerede bemeldte modeblad, Amalie Schoppe, var en alsidig, men ikke særlig dybtgående begavelse, en kvindelig skribler af den kendte slags. Hun fandt, at den unge medarbejder havde talent. Og med kvindelig begejstring lagde hun sig i selen til fordel for hans uddannelse. Resultatet af hendes anstrengelser, var en moderat pengesum og løfte om gratis middagsmad hos nogle af stadens bedre familier. Da Hebbel, der allerede i nogen tid havde korresponderet med fru Schoppe, modtog et brev fra hende med meddelelse om, at man ville lade ham tage eksamen (ved Joanneum) og bekoste hans studium til jurist, greb han til uden betænkning trods sin principal, sognefogedens, fornuftige

advarsel. De fleste andre ville vel også have betænkt sig to gange på at forlade en – for et geni ganske vist meget ydmygende – men dog borgerlig sikret stilling, som den Hebbel indtog i Wesselburen, hvor han nu i kraft af sine evner og sin stilling hos fogeden regnedes til det bedste selskab i landsbyen. Men for ham var det en uventet lykke – han skulle ud i verden – livet var hans afgud – storbyens feber var ham en absolut fornødenhed, hvis han skulle skabe.

Men det, han kom til at studere, var kunsten. For det viste sig snart, at han var for gammel til at sidde på skolebænk og for vidt udviklet til at være modtagelig for drengesviddom. Han stod ved den store kunsts porte, han var en skarp og uafhængig tænkter, han havde i Wesselburen læst alt, hvad han kunne få fat i, og det var nok ikke så lidt endda, han kendte Don Quijote, Sterne, Lessing, Salis, Klopstock, Zehokke, Goethe, Schiller, Bürger og Hölty, Hoffmann, Kleist, Uhland og Heine – ganske vist brudstykkevis alt sammen – men disse digtere havde dog allerede sat deres uudslettelige spor i hans udvikling og produktion. Stærkest havde Schiller, Lessing, Hoffmann og Uhland virket på ham, de fire, og så Bibelen, den første bog i hans liv, bøgernes bog og åndens kilde også for ham! Der går endda sagn om en Hamlet-opførelse! Til alt dette kom, at han ikke kunne forliges med Amalie Schoppe, der på éngang ville være moder og guvernante for ham. Så hævede han da resten af sine penge og drog afsted for at uddanne sig efter sit eget hoved, for at finde dette mystiske, som man kalder form, og som betød alting for ham. Tre år tilbragte han, først en kort tid i Heidelberg, senere i München, under de elendigste forhold, uden mad og uden ordentlige klæder, men med bøger i overflod, vendte så tilbage til Hamborg, rejste derfra til København i håb om at få et professorat eller en understøttelse, opnåede den omtalte rejseunderstøttelse (600 daler om året i to år) og drog så over Paris til Italien for endelig på hjemrejsen at havne i Wien, hvor han levede til sin død (1863). Dog foretog han også derfra rejser

til Paris og London, Hamborg, Krakow osv., men de fik næppe nogen indflydelse på hans kunst.

Man kan vel næppe beskæftige sig med en digters levnedsløb uden at omtale hans erotik. Af Hebbels digtning skal man i hvert fald ikke blive klog på hans erotiske liv. Han har ikke skrevet et eneste ublandet erotisk digt, og om kvindeskikkelserne i hans dramaer står der strid og gny. Mændene angriber dem og – mirabile dictu – kvinderne forsvarer dem. Nogle mandlige æstetikere kalder dem rent ud forskruede teaterfigurer, andre taler om farlige kvinder, udadtil kolde som statuer, inderst inde martrede af en glødende og frygteligt udbrydende lidenskab – og kvinderne – nu, de kalder ham med en samtidig kritikers ord for en »Frauenlob« og fremhæver, at ingen digter som Hebbel kan virke opdragende i den rigtige retning på unge kvinder. Begge dele er naturligvis meget overdrevet, men – oprigtig talt – jeg hælder til kvindepartiet. Hvor meget kvinderne har beskæftiget Hebbel, kan man dog se af en omstændighed som den, at kvinder er hovedfigurer i alle hans dramaer og i hans epos: »Mutter und Kind«, når undtages de to komedier, den lille tragikomedie: »Et sørgespil på Sicilien«, »Michel Angelo« og »Demetrius«. Og kvinder som Judith, Genoveva, Marianne, Agnes Bernauer og Rhodope hører vel til den ædleste og reneste kunst, der gives. Vist var Hebbel en »Frauenlob«! Men måske elskede han sin kunst højere end de kvinder, som blev hans.

Da Hebbel drog fra Hamborg, efterlod han der en kvinde, som elskede ham og var blevet hans elskerinde: Elise Lensing. Det var hende, der understøttede ham af sine fattige penge, da han led nød i München. Elise var ikke velhavende, ikke smuk, halvuddannet og halvgammel, men god – god, som dagen er lang! Og kvinde. Dagen og livet var i hendes tanker, ikke verden og menneskene. Hun elskede Hebbel, men han elskede ikke

hende – han trængte kun til hendes kvindelighed. Er det nødvendigt yderligere at påvise, at et sådant forhold bar spiren til sin opløsning i sig selv og måtte ende tragisk? Hebbel selv forelskede sig i München i en vaskepige, sin værts datter – det er over en episode fra denne tid og sine mørke barndoms minder, han har bygget »Maria Magdalene«. Trods dette nye elskovsforhold vendte han dog tilbage til Elise, da han atter kom til Hamborg – og blev boende hos hende – heri ligger måske hans skyld – men Elise skulle være moder. Hun fødte ham to sønner, de døde begge, inden opgøret kom. Et sådant måtte komme, men det kom først, da Hebbel i Wien forelskede sig og giftede sig med en skuespillerinde ved Burg, frk. Enghaus. For sin kunsts skyld brød han med Elise, for sin kunsts skyld giftede han sig – ganske vist elskede han sin hustru oprigtigt, og de levede lykkeligt sammen. Han ødelagde et liv på sin vej, men han rejste en støtte af guld for den kvinde, der trofast havde elsket ham i Genoveva, thi Genoveva har Elises sjæl.

»Livet er et mislykket forsøg på at få form«, har Hebbel engang skrevet. Mislykket eller ikke – den form, han fik, gav livskampen ham. Han sejrede overvunden. Han blev den store tragiker. Han prækede endnu engang resignationens evangelium. Han påviste med den store kunsts ubarmhjertighed, at nødvendigheden for livets beståen danner grænsen for den enkeltes stræben mod fuld individuel udvikling. Han fornyede endnu engang den gamle sandhed om, at de, som fødes til livet, må finde sig i livet, som det er, og bøde for, at de blev født med at dø. Og som den geniale mand han var, løste han det problem, der havde bragt Kleist til fortvivlelse. Han skabte den »novantike« kunst.

Har vi sagt nok? Det er så svært at tale om en født dramatiker til dem, som ikke har set hans kunst der, hvor den hører hjemme:

på scenen. Men lad os håbe på fremtiden – eller lad os måske hellere helt lade være med at håbe. Der er jo blot det – at hvad ikke det ene menneske får gjort, det gør én eller flere andre, men genierne, de er uerstattelige, – derfor må man lære dem at kende, hvis man vil vide, hvad det er at være menneske.

Prosadigte

En oversigt

En oversigt kan begynde ved verdens skabelse, eller den kan føres in medias res. Jeg ville foretrække denne sidste art.

Fra *Baudelaire*, hvis prosadigte kan forudsættes at være kendte, fører der forbindelseslinjer til alle sider. Mesteren bekender selv, at hans forbillede var *Aloysius Bertrands* »Gaspard de la nuit«. At han som oversætter af *Edgar Poe* har lært af denne, synes åbenbart. Han var tillige en erklæret beundrer af *de Quincey*, og dennes »Opium eater« indeholder skildringer af natur og drømme, hvis lysende skønhed gør dem til mesterværker indenfor prosadigtets genre. Baudelaires værk finder aldeles glimrende og selvstændige fortsættere i *Mallarmé* (»Divagations«) og grev *de Lautréamont* (»Chants de Maldoror«), og hermed åbnes banen for denne specielle kunstart i Frankrig. Vi må her gøre en parentetisk bemærkning: Som prosadigte betragter vi, det vil ses af bemærkningen om Poe og de Quincey, også passager af større prosaværker, når disse ved skildringens visuelle intensitet og afsluttedhed selv betegner sig som sådanne. Vi nævner da *Remy de Goncourt*, *Huysmans*, *Pierre Loti*, *Pierre Louys*, *Henri de Regnier*, *Claudé* (»Connaissance d'est«) og en skare kvindelige lyrikere, hvoraf *Gerard d'Houville* er langt den betydeligste.

Vil man forske efter *Aloysius Bertrands* forbilleder, da mener betydelige moderne franske kritikere – ikke med urette, synes mig – at de må søges i *Ossian* og den tyske *Sturm und Drang*, særlig *Goethes* hymner. Men prosadigtet har naturligvis også sin udviklingshistorie på fransk grund. Sider hos *Pascal*, *Fénelon*, *La Bruyère* og da særlig *Chateaubriand* og *Renan* er måske de mest ophøjede eksempler, man kan finde på digte i prosa, hvis man ved denne delte betegnelse vil forstå det ovenfor omtalte

noget udvidede begreb. Foruden disse bør særlig nævnes Chateaubriands samtidige *Pivert de Senancour*, hvis subtile skildringer i »Obermann«, »Del'amour«, »Libres méditations d'un solitaire«, og »Rêveries sur la nature primitive de l'homme« desværre læses af alt for få, skønt de fremfor nogen andens er tankevækkende og indeholder et utal af de fineste poetiske opdagelser og ræsonnementer.

På den anden side af Rhinen finder ligeledes en udvikling sted. Som et eksempel på senere tyske dyrkere af prosadigtet er det måske nok at nævne den største: *Nietzsche*, men desuden også *Hebbel*: »Meine Kindheit«, visse sider hos en moderne mystiker, *Hanns Heinz Ewers* (Auftakt, de to intermezzi og Ausklang i »Alraune«), også hele partier af *Hermann Hesses* værker. Den unge italienske lyrik dyrker næsten eksklusivt prosaen (*Papini, Cardarelli, Cecchi*). Af skandinaviske digtere bør i denne sammenhæng først og fremmest nævnes to, så gode som ti: *I.P. Jacobsen* (»Der burde have været roser«) – hvis noget *ikke* er taget lige ud af skitsebogen, er det vel dette – og *Oscar Levertin*, f.eks. i »Nya dikter«.

Forord til Fru Bovary

Det var i året 1849. Flaubert, der led af neurose, havde fået et slemt tilbagefald. Lægen havde tilrådet en rejse i de varme lande. Digteren besluttede at ledsage sin ven, forfatteren Maxime Du Camp, til Orienten, men først ville han for enhver pris fuldende den bog, han arbejdede på. I efteråret blev manuskriptet endelig færdigt. Det var den første version af *Skt. Antonius' fristelser*, et kæmpeværk. Du Camp og Louis Bouilhet blev kaldt til villaen i Croisset, og Flaubert oplæste manuskriptet for dem. I fire dage læste han, otte timer om dagen, fra 12 til 4 og fra 8 til 12 nat. Endelig var det sidste symbol på kødets og åndens lyst passeret forbi helgenens blik, og Skt. Antonius ventede sin dom. Den lød på: bålet. Digteren gav sine venner ret og lagde manuskriptet i skabet for senere (1852) at sende det til sin elskerinde, Louise Colet. Så megen resignation fortjente nogen opmuntring. »Hør,« sagde Bouilhet, »du skulle skrive Delamarres historie«. »Sikken idé!« svarede Flaubert. Denne den skuffede digters replik er et helt lille problem. Delamarres historie blev nemlig grundlaget for *Madame Bovary*. »Quelle idé!« Betyder det: Å, jeg tror, du vil! eller: En fortræffelig tanke!/? Digteren levede endnu mellem sine fristelser. Hvis noget i en hast kunne bringe ham ned på jorden igen, var det vel et forslag om at beskæftige sig med Doktor Delamarre, den normanniske landsbylæge, og hans hustru. Hver gang Flaubert tog reissaus til Afrika, var det en flugt fra virkeligheden, dvs. fra borgeren, den franske middelstand, som den var under Louis Philippe og Napoleon III. Flaubert hadede filisteren, kunne blive helt syg og dårlig blot ved synet af ham. »Jeg er så ødelagt, at jeg næsten ikke kan holde på pennen,« skriver han senere i et brev. »Det er følgen af den ærgrelse, synet af en spidsborger har forvoldt mig. Borgeren er ved at blive mig fysisk utålelig. Jeg kunne give mig til at udstøde høje skrig«. Og nu skulle han altså skrive en bog om sådan en spidsborger – quelle idé! Det er uden tvivl blevet sagt i en

ængerlig tone, thi ængerlig bliver man over ethvert stød, fysisk såvel som åndeligt.

Derpå fulgte så rejsen til Orienten. Maxime Du Camp måtte på ridderlig vis tage sig af den syge digter, der var så lidet praktisk som nogen. Bagefter beklagede Du Camp sig ganske vist højlydt i sine memoirer; større var ridderligheden dog ikke. Under turen op ad Nilen, ved den anden katarakt, fandt Flaubert navnet på sin heltinde, Emma Bovary. Og sikkert har planen til romanen allerede dengang stået ham klart, i hvert fald for hovedtrækkenes vedkommende. Rejsen varede i omtrent to år. Efter hjemkomsten murede Flaubert sig straks inde i sin villa og skrev på bogen – i fire år. Hans breve fra denne tid er fulde af jammer: det er et hestearbejde. Men disse gnavne udtalelser går som en rød tråd gennem hele hans munketilværelse i litteraturens kloster. I virkeligheden formede han livet efter sin egen trang. Den, som dyrker litteraturen, bør være udholdende og ensidig som en tjenestepige, mener han etsteds. I maj 1856 sendte han manuskriptet til Du Camp, der var ansat ved *La Revue de Paris*. Denne blev forskrækket allerede ved den første gennemlæsning og krævede en del steder forandrede, hvilket Flaubert modvilligt gik ind på. Nogle måneder senere (i oktober) begyndte offentliggørelsen i føljetonform. Virkningen viste sig inden længe. Romanen gjorde skandale. *La Revue de Paris* havde tidligere fået tilhold fra myndighederne og var ikke helt dristig ved situationen. Nu krævede redaktionen manuskriptet omarbejdet eller beskåret, standsede endelig offentliggørelsen for derefter at fortsætte den, ledsaget af en notits om, at publikum i det følgende kun måtte se brudstykker og ikke noget hele. Denne frygtsomhed var ikke ugrundet: man ønskede på højere steder at komme tidsskriftet til livs og angreb det under et ikke usædvanligt påskud: at det nedbrød moralen. Snart forlød det, at man ville rejse sag mod *La Revue de Paris*. Flaubert prøvede ved henvendelse til overpolitidirektøren, til M. Sénard, en berømt politiker og advokat, til Lamartine og andre, at

besværgede det truende uvejr. Forgæves. Sammen med tidsskriftets redaktør, Laurent-Pichat, og trykkeren blev han stævnet for politiretten, det sørgeligt berømte 6te kammer i Palais de Justice. Defensoratet var glimrende, selv dommerne beundrede romanen som kunstværk; Flaubert blev *frikendt*. Seks måneder senere blev Baudelaire sammesteds idømt en bøde og måtte stryge en hel række af de skønneste vers i »Fleurs du mal«.

Med ét slag var *Madame Bovarys* forfatter blevet berømt. Han kunne takke processen derfor. Louis Bouilhet, Feydeau, Le Vavasour blev glemt, men Flaubert og Baudelaire regnes til klassikerne. Den, der blot i en måned har været genstand for hele Paris' sladder, er udødelig. Michel Lévy købte retten til romanen for fem år og betalte den med – 500 francs. *Madame Bovary* udkom i bogform, og kritikken kastede sig over den. Mest velvillig var Sainte-Beuve, mest skarpsynede og indfølelse Barbey d'Aureville og Baudelaire. Men flertallet af anmelderne var forargede eller ondskabsfulde. Man var nogenlunde enig om at rose Flauberts stil, men bebrejdede ham tørhed, matematisk nøjagtighed i beskrivelsen, mangel på ungdommelig følsomhed og idealisme, ligegyldighed for moralen, et fysiologisk syn på følelserne, »som sårer uden altid at mishage«, en læges sindsro, mens han fører operationskniven. Det kan vel sammenfattes i Sainte-Beuves sætning: »De ved alt, men De er *grusom*«. Snart beskyldes han for at efterligne Balzac, snart er *Madame Bovary* kun en anden kameliadame, en demimonde. Og Flaubert, hvad siger han? »Jeg vil blæse på alt det«. Naturligvis bliver han regnet med til den nye *realistiske skole*. Og dog forsikrer han selv: »Jeg har skrevet *Madame Bovary* af had til realismen«. Han siger også: »*Madame Bovary*, det er mig!« Han skriver som svar på direkte forespørgsel: »... *Madame Bovary* er ren opdigtelse. Alle personerne i denne bog er fuldstændig frit opfundne, og selv Yonville-l'Abbaye er en egn, som ikke eksisterer, såvel som la Rieule, etc. ... Hvilket ikke forhindrer, at man her i Normandiet har ment at kunne finde en mængde allusioner. Hvis jeg havde

benyttet sådanne, ville mine portrætter ikke have lignet så godt, fordi jeg da ville have haft bestemte personer for øje, mens jeg netop har villet gengive typer«. Hvorledes hænger dette sammen?

Flaubert har sin rod i romantikken. Hans ungdomsværker viser det klart. Han var påvirket af Lamartine, Chateaubriand, Vigny, Quinets *Ahasverus*... Han begejstres over Callots *Antonius' Fristelser* som E.T.A. Hoffmann, han hader filistrene og spotter dem ustandseligt, ganske som f.eks. Brentano i »Der Philister vor, in und nach der Geschichte«, han ser Skt. Julian malet på en kirkerude og beslutter at skrive legenden om ham. Som dagliglivet og en fantastisk verden sidestilles og sammenblandes hos E.T.A. Hoffmann, som det uvirkelige udvikler sig af den med videnskabelig nøjagtighed skildrede virkelighed hos Edgar Poe, således *afveksler* romantik med realisme hos Flaubert. Han forlader *Skt. Antonius* for at skrive *Madame Bovary* og kaster sig efter det uendelige arbejde med dets lede og sure sved befriet ud i *Salammbô*, »for endelig at kunne skråle af hjertens lyst«. *Madame Bovary* er altså i hvert fald skrevet *med* had til realismen. *Af* had? ja, også det. Thi det lader sig let påvise, at Flaubert allerede i sine unge år er nået til den overbevisning, at kunsten ikke har nogen social betydning, og denne overbevisning har han bevaret hele sit liv. Kunsten er til for at udtrykke skønheden og har kun dette ene mål. Hans syn på kunst nærmer sig stærkt til det, som senere blev formuleret i Sætningen: *L'art pour l'art*. Realismen i sin begyndelse er derimod et borgerbarn, der taler et ikke altid lige soigneret sprog for at udtrykke en social og videnskabelig tendens. Uden sideblikke til »de unyttiges« mellemstadium vender den sig, støttet til naturvidenskaberne, men faktisk endnu i den herskende filosofi, positivismens, tørre ånd og applauderet af Saint-Simonisterne direkte mod romantikkens halvvisne blomster og mejer dem skånselsløst ned for at skaffe sig grobund og sollys. Vi har sagt, at fandtes der noget, Flaubert hadede, så

var det borgeren og det borgerlige. Da derfor den ærværdige fader »Le Cruchard des Soeurs de la desillusion« lod den anden af sine »bonshommes«, dvs. den anden side af sin forfatterpersonlighed, tage fat, hvor den første havde sluppet, og støttet på en hændelse, som han kendte i dens hovedtræk, vendte sig fra fantasiens verden til hverdagslivet, var det ingenlunde hans mening at skabe et »realistisk« værk. Man kan gå ud fra, at Louis Bouilhets ytring: »Du skulle skrive Delamarres historie«, ikke var et løst henkastet forslag, et mundsvejr. Det, Flaubert altid havde savnet, var et stof. Handlingen var den svageste side af hans hidtidige produktion, der havde været romantisk-filosofisk, satirisk-symbolsk, autobiografisk. Den første version af *Skt. Antonius' fristelser* var det sidste udslag af denne selvoptrevling; længere kunne Flaubert ikke nå ad denne vej; han måtte forsøge noget nyt eller ophøre med at skrive. Dette begreb Bouilhet sikkert, thi han kendte sin ven ud og ind. Derfor giver han ham et råd i rette øjeblik og mere end et råd: en handling, en kvindesjæls fortabelse; han tilføjer vennens fantasi et stof, som den kan gennemtrænge – og hvilket stof! Som skabt for Flaubert! Lig en svamp viser denne historie om en landlæge, hans hysterisk-sentimentale, aldrig tilfredsstillende hustru og hendes elskere sig i stand til at opsuge alt, hvad Flaubert har på hjerte. *Madame Bovary* er en erindret bog; af Lethes mørke vande er den draget op, stykke for stykke, og den har den sælsomme glans af vemod og spot, som er egen for det forbigangne og på ny levendegjorte. »*Madame Bovary*, det er mig!« Ja, det er ham! Det er hans sans for le »*grotesque triste*«, hans had og kærlighed til det borgerligt dumme og selvglade, hans provinsialisme og mistro til Paris, hans ungdoms skuffelse i elskov, hans agtelse for det rent sensuelle, hans filosofiske håbløshed og hans høje, men noget vage skønhedsideal (»Det skønne er det, som hensætter mig i en ubestemmelig begejstring«). Først og sidst er det hele hans opsamlede viden om kvinden og hele den kvindelige side af hans jeg. Og denne bog var skrevet i en stil, hvis sikkerhed og velklang, malende

evne og følsomhed overgik alt, hvad tiden kendte af rytmisk prosa. Den var et mesterværk, der spredte forundring og rædsel om sig. Det utvetydigste tegn på, hvor uforberedt den »realistiske« klike var på noget sådant, har vi i det faktum, at dens to ledere modtog bogen på helt forskellige måde. Duranty skrev om fragmenterne i *La Revue de Paris* en kritik, der sprutter af den arrigste mangel på sammenspished; Champfleury sendte Flaubert et begejstret, men samtidig forsigtigt formanende og lidt ængsteligt brev.

En sådan succes måtte naturligvis blive taget under behandling i revyerne, man lo over Fru Bovary på forstadsteatrene og købte bogen i al hemmelighed. Flaubert fik flere fordelagtige tilbud om at lade romanen dramatisere, men afslog dem alle. Også hans egen person blev skildret af smarte petitjournalister og serveret boulevarderne som en særlig lækkerbissen. Efter at have læst en sådan artikel skriver digteren hånleende: »Hénaurme (enorm). Femten tusind gange hénaurme, med tredive milliarder H'er!«

Der gik seks år, inden *Salammbô* så lyset. Den udkom i et Paris, hvor kritik og publikum endnu var i fuldt oprør over *Madame Bovary*.

Mine minders by. I

Regimentsmusikken

Som en trækfugl er forfatteren Tom Smidth på ny i vor by og falder i betragtninger over det nye Aalborg.

En strålende solskinsdag, stille vejr, en søndag tilmed, er det ikke næsten en mærkedag i denne sommer?

Fra Vejgaard, hvor jeg ferierer, tager jeg med bussen ind til Nytorv. Jeg er omtrent eneste passager – thi den unge pige, hvis lange silkeben spærrer gangen forrest i vognen, flirter på en kusineagtigt overbærende måde med chaufføren. Medens vi rumler afsted, betragter jeg den rige og forskelligartede bebyggelse, der er vokset op langs den før så stille vej, og det går langsomt op for mig, at denne køren i omnibus, en selvfølgelighed for københavnere, er selve symbolet på det nye Aalborg: forstæder og villabyer er nu indlemmede dele af staden, ikke mere spredte og fjerntliggende beboelser.

Nu er vi nået ind til Frederikstorv, snart runder vi hjørnet af Danmarksgade og Boulevarden. Fodgængernes strøm har samme retning som min befordring; jeg siger »min«, thi nu er chaufføren forladt af kusinen. Jeg er ene. Og i ensom majestæt stiger jeg ud på Nytorv, hvor solen blinker i militærorkestrets blanke horn. Chaufføren træder også ned og læner sig en stund til sin tomme, gule kasse. Åbenbart er han hensunken i betragtninger.

Og sandelig, den vandrende kreds af unge skønheder, som her lufter søndagsstadsen til musikkens toner, er vel værd at betragte. Hvor kavalererne strunker. Hvor knejsende og let de unge damer træder i skoene. Jeg er atter i min ungdoms stad, og

dens unge har ikke forandret karakter i samme grad som så meget andet.

Aalborg er stadig de lystige knøses og de smukke pigers by, som den har ry for at være fra gammel tid, og som den var det, da jeg her var ung med de unge. Overhovedet – der tales så meget om forskellen mellem før- og efterkrigstidens ungdom; der fremfantaseres et svælg imellem dem. Men visse af os, der har et tåleligt overblik over den europæiske kulturs historie, må smile ad dette. Vi ved, hvor lidet gennemgribende en krigs, selv den frygteligste krigs, virkninger er på det etiske område. Og endda på den opvoksende slægt i et af krigen nogenlunde uberørt land! Nej, vi smiler. Og med Mephisto kalder vi alle de nye benævnelser for de kun ubetydeligt modificerede livsytringer og forhold for »schöne Wörter«, smukke gloser. »Prøveægteskab« for eksempel er et velklingende ord – trods hiaten.

Men musikken?

Den er midt i et nummer. Jeg lytter. Det er min tro Mozarts Figaro-ouverture. Men, o ve! for lutter messingblæsere. Nå, det er jo i hvert fald den rette musik at spille for al denne forelskede ungdom. For den kræsne har verden kun én lystspilouverture: Figaros bryllup, og én tragedieouverture: Beethovens Coriolan. Dem begge har jeg for første gang hørt spille i Aalborg af regimentsmusikken – om aftenen i Kilden.

Jeg undgår behændigt den som en trofast karusselhest rundt og rundt skridtende jens, der med gevær i arm og samtlige åndsevner i hvil beskytter de uniformerede musici mod tilhørerskarens tryk, og tager et løseligt skøn over orkestrets størrelse og de anvendte instrumenter. En 16-18 mand, og udelukkende messingblæsere, janitsharen undtagen. Man er nu nået til et udtog af Mascagnis »Cavalleria«. Jeg kan hverken fordrage Mascagni eller Puccini og går stille derfra.

Hvorledes? siger jeg til mig selv, var dette orkester ikke en gang på to-treogtyve mand? Var det ikke et harmoniorkester? Fandtes der ikke to klarinetter, obo, fagot og diverse flauti? Sikkert nok. Og jeg går sukkende ud ad Vesterbro. Jeg søger et træ. Et træ? Javist. Et træ, hvis lys og skygge, hvis løvrige krone er fuld af mine minder som af syngende fugle. Et træ, som stod foran den gamle friluftsmusiktribune i Kilden. Og jeg finder det. Er jeg ikke et heldigt menneske, at jeg genfinder mine minders træ. Jeg, der med forfærdelse i Frankrig har set hele skove af splintrede træer, bortfejede, knækkede, kappede af en artilleriorkan, jeg, der i Finland har set mile af skov gå op i flammer ved kæmpemæssige brande, jeg, der, for til sidst at tage et beskedent eksempel, for nylig i København har set en lang allé af ærværdige træer, hvoraf sikkert hvert eneste rummede minder for den ældre generation, blive ryddet og erstattet med små, strittende svæklinge i cementbeholdere, jeg kommer efter fireogtyve års forløb tilbage til en by i rask udvikling og genfinder mine minders træ næsten uforandret, endnu knejsende og skønt med kuplet, vidtfavnende krone, fuld af kvidrende fugle.

Som så ofte forhen læner jeg mig til dets stamme og mit indre orkester begynder at spille. Det er et harmoniorkester på nogle og tyve mand; det er regimentsmusikken, som den en gang var. Og jeg er atter en sytten-attenårig skoledreng, Drømmer, latiner, mine venners ven og let forelsket i en mørk Skønhed, som nu for længst er gift og har barn med en anden. Det er aften, en festaften, kammersanger Simonsen skal synge. Anlægget er illumineret, fra træerne hænger lampions og rækker af kulørte smålygter. Vandspringet plasker klingende fint. Foran den lille restaurant sidder der tæt med folk, endnu mange flere spadserer snakkende og leende frem og tilbage foran tribunen. Dirigenten rejser sig, stiv som en trædukke, stokken slår ned; med korte, stive slag fortsætter han mekanisk og præcist at dirigere, og ned

fra orkestret lyder Figaro-ouverturen. Hurtig, legende, let – munter og drillende. Allerede det første løb river mig med, op i en hvirvel af overgivenhed. Men ikke mange takter har lydt, førend jeg hører undergrunden tone frem: den gærende lidenskab, den skjulte ild, den gemte smerte. Og i disse sekunder, ikke fuldt to minutter, hører jeg med en art hellig forfærdelse min egen sjæl tolket på en underfuld, uefterlignelig måde. Mit hjerte krymper sig, skjuler sig, fornægter sig selv, lokkes atter frem, tvinges til at udfolde sig, give sig hen... musikken er forbi, og jeg står ubevægelig, med bøjet hoved og tårer i øjnene. Et øjeblik endnu, og bifaldet gør mig nøgtern, jeg føler mig på drengewis skamfuld og oprørsk. Jeg går ud i mørket om de store plæner og visker, set af ingen, mine tårer, mine skændige tårer, af med et langtfra rent lommelørklæde.

Det var dog ingen uforberedt ung knøs, der hørte således. Jeg var medlem af skoleorkestret, jeg spillede klaver hos organist Ernst, jeg sang endnu det år en dårlig 2den tenor i skolens kor.

– En anden aften, et år senere. Det støvregner. Blæsten føles kold og bidende, når et vindstød udefra sejrrikt trænger ind imellem træerne. Jeg står, hvor jeg den gang stod. Næsten ingen mennesker. Tjenerne driver i døren. Ingen illumination, naturligvis. Kun musiktribunen, hvor orkestret sidder, er oplyst. Jeg har forsømt at klippe programmet ud af Stiftstidende.... Atter løfter træmanden – den udmærkede dirigent hed vistnok Hansen – sin arm til de stive, små, regelmæssige taktslag. Imponerende toner. Knugende vælde. En aldeles egenartet, storladet dystrethed. I guder, hvad er dette? Jeg der i skoleorkestret kun har spillet Beethovens lyse D-dur symfoni nr. 2, kender ham ikke igen. Og nu denne forbitrede allegro! Denne heroiske trods, der også skjult gennemsyrrer sidemotivets blidnede toner. Jeg leder i min hukommelse. Det falder mig ind ved gentagelsen, at jeg har set disse figurer. Ah, et faksimile i en musikhistorie, en

side af Coriolan-ouverturen. Og nu rejser Heros-templet sig for mig i sin fulde skønhed.

Det år var jeg bedre kendt med en del af Regimentsmusikerne. Jeg vover derfor at liste op til bagdøren, åbner den på klem og beder den nærmestsiddende, om dette nummer ikke må blive gentaget; jeg vil så gerne høre det en gang til. Det var jo Coriolan-ouverturen? Jo, det var det! Musikeren lader lavmælt og smilende min anmodning gå videre fremefter, og en efter en smiler musikerne, da de hører den. En kornettist henvender sig med den til dirigenten. Jeg står spændt bag døren og kigger ind. Men da siger træmanden til min store forbavselse: »Nej, min herre, denne ouverture er ikke af dem, man spiller to gange samme aften. Det bør De kunne forstå«.

Idet han siger det, forstår jeg det, forstår på en dunkel måde, at jeg har begået noget formasteligt, ikke mod musikerne, heller ikke imod dirigenten, men mod den ophøjede, den vældige mester, der har sæde på musernes bjerg – mod Beethoven. »Vi vil have den på programmet igen en gang i næste uge«, trøster dirigenten, nu smilende som de andre og i den mest dagligdags tone.

Han havde givet mig en lære for livet; det vidste han sagtens ikke. Han havde rejst mesteren en tronstol i min sjæl; det anede han måske; det ville han vel netop. Og først sent har jeg omvendt mig til Mozart igen.

Mine minders by. II

Havnen

Fra min tidlige barndom er det gået mig således, at jeg har haft meget samkvem med dem, der spejder efter vejret og spytter i vandet, de folk, der har båd i havnen og ærinde på søen.

Mine første varige indtryk af verden var duften af tømmer og synet af strømmende, glitrende vand. Det var i Finland. Min finske amme havde endnu megen sans for raske sømænd, og mindst lige så gerne sladrede hun med kællinger, der lastede tømmerprammene ved bolværket. Med mig på armen begav hun sig derfor såvel om formiddagen som om eftermiddagen sommeren igennem til strandkanten. Der sad jeg, der stod hun; og hun spyttede i vandet, og jeg snusede tømmerlugten ind og optog mange mærkværdige finske gloser i min hjerne. Blev jeg hende for balstyrig, stak hun mig en tygget cigaretstump i munden, og lidt efter sov jeg blideligt. Der gives mange slags sutter, og denne er probat – selv om jeg ikke, just vil anbefale den til fremskredne mødre, der har taget kursus i barnepleje.

Fader havde hele to både; han, som næsten alle kystbyens mandfolk, sejlede hver eneste dag, tog på udflugter i skærgården, fisketure, bærture etc. Ofte var hele familien med i båden. Imidlertid – Gud nåde mig arme knægt, hvis han fik nys om, at jeg blot så meget som havde løst fortøjningerne på egen hånd! Han skulle ikke have sine både skamfilede! Det blev da heller ikke hans farkoster, jeg benyttede. Nej, der lå såmænd altid en eller anden ubevogtet jolle, malet eller sorttjæret, som man uden samvittighedsnag kunne »låne«. Det var en ren sport mellem os drenge at stjæle både. Vi padlede og roede, vi sejlede, undertiden med en åre som mast, en bambusstage som spryd og fire sammensyede sække som sejl, vi stødte på grund, vadede eller svømmede, fik båden flot igen – kuldsejlede måske.

Sjældent eller aldrig var der nogen, der druknede. Det overlod vi til de voksne. Og de omkom hyppigt.

Da jeg forlod Finland, var min barndom egentlig afsluttet. I mit tolvte år kom jeg til Danmark, til Aalborg. Når en drengs indbildningskraft hovedsagelig er blevet næret ved indtryk som de skildrede, er det intet under om – overalt hvor han opholder sig – han vil søge til vandet. Det skete da også. Havnen blev til revir. Ingen nok så energisk påfyldning af græsk og latin kunne holde mig derfra i min fritid. På molerne, ved bassinerne langs slæbestederne, kunne man finde mig stående tavs hos de tavse, medens jeg nu og da hørte dybe ord falde om vejrlig og vind og selv beskedent, som det sømmer sig for den unge, lod meteorologiske anskuelser udgå af min mund sammen med den strengt forbudne tobaksrøg. Spyttede nogen i vandet, spyttede jeg med – og så deraf strømmens retning og hurtighed. Jeg kendte og elskede havnen. Jeg elsker den endnu; jeg kender den ikke mere!

Den havn, der så uimodståeligt tiltrak mig, var præget af *the ships of yesterday*, som Joseph Conrad kalder dem, af sejlskibene. Der var fjordfartens galeaser og smakker, småskonnerter, pramme og både. Der var tremastede skonnerter og fore-and-aft skonnerter fra Østersøen med træ og anden cargo; der løb brigger og barke ind fra Norge, Sverige og England; af og til viste der sig vel også en hollandsk, bredbuget schuyte med fatter, mutter og alle ungerne om bord.

Det var, kort sagt, de tider, da vejr og vind betød noget. Hvorvidt det ville blæse fra vest eller øst, om det tegnede til magsvejr eller storm, om der gik frådende sø i bredningen om Livø, og hvorvidt barren ved Hals var passabel eller ej, det kunne give anledning til mangecifrede hovedregningsstykker angående spild af tid og penges værd, forsinkelse og havari. De få dampskibe, der anløb havnen i fast fart, var heller ikke så uafhængige af vejrets luner

som nu. Jeg mindes selv at have været om bord på salig »H. P. Prior« den rejse, da den fik bræk på det ene hjul i stormen og måtte liste sig frem ved hjælp af det andet med en sørgelig slagside og en hastighed som en lus på en tjærespån. Havde det været ondt vejr vestpå, så var hjulbåden »Aalborg«, den gamle laps af en skude, elegant i sin affældighed lige til det sidste, regelmæssigt forsinket ud over al rimelighed. –

I dag, da jeg helt ude fra Rørdal vanker ind langs de vidtstrakte anlæg og beundrer alle de udvidelser, der har bidraget til at give havnen en fuldt ud moderne karakter, hører jeg i mit indre henfarne vindes fløjten og bølgenes melankolske plasken mod bolværkerne i svundne dage, og jeg siger til mig selv: Hvor stille var der ikke langs fjorden dengang. Det, der nu er som dens bankende hjerte, lyden af værftets hammerslag og motorenes dunken snart fra en båd, snart fra en anden – det hørtes ikke da. Mekanikken beherskede ikke vandene, ikke kyststrækningen. Der er heller ikke nu den lugt af saltvand og tang hernede som før.

Apropos tang. Husker nogen endnu den herlige, lille kasse ved navn »Phønix« – en net Phønix! –, som besørgede fjordtrafikken på Nibe? Dens maskine var en kostelig antikvitet, der efter skibets ophugning ikke burde savnes på en retrospektiv udstilling. Astmatisk stønnende skød den sine stempler frem og tilbage og drev derved det gamle skrummel op til en fart som en gammel tantes, når hun skal over kørebanen. Det var – besynderligt nok! – en skruedamper ... formodentlig en af de tidligste, der har eksisteret i Danmarks riger og lande.

De folk, der af erfaring kendte oldtidsdyrets sædvaner, gik aldrig om bord uden først at spørge kaptajnen, om han nu også troede, man ville nå til vejs ende. Med rørende optimisme svarede han hver gang: »Jow, det go'er nok, det go'er nok!« Og det gik virkelig i almindelighed tåleligt, så længe man befandt sig i løbet

syd for Egholm, lige til man havde rundet Nørholms Banker. Men når man kom ind i Nibe Bredning, steg spændingen; ofte blev der indgået høje væddemål. Kaptajnen veg ikke fra styrehuset, og selv der var han ikke sikker for spydigheder. Lidt senere indtraf så det uafvendelige. Man løb ind i en sandt sargasso af tang. Maskinen gav et svagt stød, dampen hvæsedede, skruen standsede, damperen lå stille. »Tang i skruen!« Forvirring. Banden. Damehvin. Forgæves forsøg på ved lange stager at befri skrueakslen og bladene – måske endnu et lille fremstød og fornyet standsning. »Ud med Jollen!« Og så blev passagererne roet til land – eller til Nibe, syv, otte ad gangen. De timer, der hengik på denne vis, benyttedes til i høje toner at prise det sikrere befordringsmiddel: dagvognen. Rumlekassen blev i alles tanker som omgivet med en gylden glorie...

Åens overdækning, den nye toldbod, udvidede kajer, større bassiner, nye pakhuse, alt dette og meget andet har helt og holdent forandret havnens udseende. De elegante, hurtige rutedampere, transportbådene, de mægtige Ø.K. motorskibe – det er vor tid. Når nu en ny bro med de deraf flydende forskydninger af gadebilledet følger efter, vil denne del af byen blive aldeles ukendelig.

Og dog er det væsentlige uberørt af alle omskiftelser: fjorden og vinden, stadens livsnerve og klimatiske karakter. Det er ikke alle, for hvem vejret har nogen betydning. Men der gives dem, for hvem vandets glitren i sol og genspejlingen af himlens blå er en stadig tilbagevendende glæde, en periodisk vældende kraftkilde, der synes at forny selve blodet i årerne.

De samme mennesker føler tungsind strømme imod sig med det formørkede vand, og på stille, grå aftener sænker det hvilende elements dunkelhed sig i deres hjerte som en dyb, grublende stilhed. Til dem hører jeg selv. Hvor mange drømme har strømmen ikke bragt mig, hvor mange klingende linjers vellyd

er ikke gledet igennem mit sind, medens jeg tavs stirrede på det rislende vand og lyttede til dets rytmiske slag mod bolværket. Vandet er musik – og musik er en rytmisk rindende strøm:

Igennem Tiden rinder
en Evighedens Strøm,
og den, som Floden finder,
han flyder bort i Drøm...

Da jeg læste til studentereksamen og havde været oppe i latin, var jeg træt. Jeg havde lært Horats oder, store stykker af epistlerne, samt Hannibals og Scipios taler hos Livius udenad. Jeg havde høstet mine ug'er og skulle nu repetere pensummet i dansk. Det ville ikke gå. Henad morgenstunden hældte jeg min spølkum sort kaffe ud i tagrenden uden for mit vindue, tændte en pibe og gik ud.

Solen var just ved at stå op. Jeg søgte ned til havnen og satte mig på en fortøjningspæl, hvor en dvale sænkede sig over mig. Iført et par lette, hvide bukser og en blå sweater havde jeg kun taget jakke og hue på. Jeg blev vækket ved et højt råb: »Hej, du der, har du hyre?« »Nej!« svarede jeg i overensstemmelse med sandheden. »Så kan du gerne lette dig og hjælpe mig her.« »Gerne«.

Råbet kom fra en skipper, der var ved at hejse sejl. Jeg tog fat med nede på galeasens dæk, og vi lagde ud i fjorden. Senere havde han fortalt mig, at vi skulle til Nibe med en ladning teglsten. Jeg lo. »Det går ikke, skipper. Jeg skal op i dansk klokken 12.« »Hva' te'!?« spurgte han forfjamsket. Så måtte jeg op med forklaringen.

Vi drak en bajer sammen, han berettede, at han meget vel kendte mine forældre og min slægt, og under hjertelige udgydelser fra

begge sider blev jeg sat af på en af den faste bros piller, hvorfra jeg måtte se at klare mig i land.

Ofte har jeg sagt til mig selv, at såfremt jeg dengang havde tiet og ladet mig forhyre som skibsdreng og kok, da var jeg slået ind på en levevej, der var mere i overensstemmelse med min tilbøjelighed end at gennemløbe disse hundreder af bind, som mine stakkels øjne har måttet trætte sig med nat efter nat.

Og da havde jeg også til bunds lært havets sang at kende – havets og havnens sang ...

Mine minders by. III

Lystanlæggene

De gamle kvarterer – de gamle kvarterer...

Medens skyerne driver forbi solen, og lys og skygge skifter, går jeg her alene og følger de spor, lette som kattepoters, min tilværelse har efterladt i denne by. »Fortsæt!« har jeg befalet mig selv, »bliv ved indtil kedsomhed! Du ved, hvor hurtigt du bliver led ved gentagelser. Der er ikke anden lægedom for dine nerver...«

Det er nemlig galt fat med dem. Jeg ser spøgelser ved højlys dag. Lad os forudsætte, at jeg fra Danmarksgade drejer ind i Peder Barkes Gade. Ikke så snart er jeg om hjørnet, før det giver et sæt i mig, og mit hjerte tager til at galopere. Jeg har set et spøgelse – et ungt og dejligt genfærd af det, der var min ungdoms månedrøm. Det er ikke ansigtet, jeg genkender; genfærd har intet ansigt. Men de har legeme. Deres ryg er ikke hul som elverpigernes, deres ben, deres gangs rytme, deres armes slæng, deres nakkes bøjning og blege glans, deres hårs dunkle krone er som unge, skønne menneskers, som unge kvinders... Som sagt, det er nerverne. Men sød var hun!...

Langt om længe erkender jeg mig besejret. Jeg flygter. Jeg søger selskab. På kunstens overdrev henter jeg en maler, byder ham gå med og beder ham tie – hvilket han lover. Vi skridter af sted.

»Hvor skal vi hen?«

»Ud at bese forsvindingsnumrene.«

»Nå,« siger han uforstående, men ligeglåd.

Vi kommer ind i »Karolinelund«.

»Her,« erklærer jeg, »lå engang en tryllehave. Ser De det solur? I dag viser det ingenting...«

»Næh, der er jo en sky for solen.«

»Knib læberne sammen, Ahlfeld. Det går ikke, at vi snakker. Jeg har til hensigt at udtrykke mig – og vil ikke afbrydes. Er De med?«

»Hvor meget får en tilhører i timen?« spørger han.

»Ingen timeløn her,« svarer jeg. »De får hele dagens honorar omsat i aftensmad, spiritus og mellemfolkelig samdrægtighed.«

»Det er en anden sag.«

»Ja, det er også sprichtwortet fra Genf,« siger jeg trøstende. »Altså – her lå en tryllehave. Hver time af formiddagen bragte nye herligheder. Om morgenen ved nitiden var græsset endnu friskt og dugsprængt, glitrende af hundred tusinde små diamanter. Hvor prægtigt var det ikke at løbe ind i! Bare en eneste plæne var nok til at spolere støvlernes søndagsagtige og foragtelige blankhed. Solen lå skråt med et guldskeer ind imellem kastanjernes dovent hængende blade. Fuglene fløjtede... ikke prologen af »Bajadser« som min vært Henriksen, når han trækker bukserne på, men letfattelige småstykker for begyndere – noget, der, om jeg husker ret, mere mindede om Weber end om »Waldweben«. Fugle er hensynsfulde over for børn, Ahlfeld, selv om børn ikke er hensynsf... Nå, det kan være det samme. Klokkeren 9 arriverede vi regelmæssigt; det er hovedsagen. Tre søstre, hver med sine børn, og dertil vores allesammens bedstemoder. Klokkeren 10 var der frokost i det

grønne, hvid dug, skåret smørrebrød: pølseadder og stykker med skummetmælksost, helt blålig...«

»Det kan jeg ikke li'...«

»De skal få kaviar, hvis De blot kan forsmå Dem til at...«

Smæk! siger malerens tænder.

»Intet har nogen sinde smagt så godt. Der var gule, udtværede sennepsklatter på tante Yngsts mellemadder. De blev altid spist først. Fem unger var vi. Fyrretyve stykker gled ned med utrolig færdighed – og under formanende udråb om endelig ikke at forsluge sig. Fra 10 til 11 legede vi under skingrende skrål. Tre drenge jog to kusiner, så skørterne fløj. Hver gang en faldt eller blev rykket i fletningen eller fik en næsestyver, stiftede bedstemoder fred og beroligede de ophidsede mødre, dvs.: hendes egne tre poder.

Fra 11 til 12, når vi var lidt trætte, blev vi stille. Vi drev rundt i gangene og kedede os. At kede sig er i den alder noget af det mest befrugtende. Så lader man tingene tale til sig. Man bemærker grusets krystalliske glimren. Man indsuger blomsternes duft. Man følger rosens kringelgange; man gætter på en ukendt plantes Navn. En sommerfugl vækker vild diskussion: er det den store ræv eller den lille ræv, eller ingen af delene? – hvorefter man jager sjælens stakkels symbol, men heldigvis uden at fange den. Eller man sidder ryg mod ryg langs ad en bænk, stirrer op mod de svajende grene, indtil man viljeløst overgiver sig til intetheden og den lyserøde flimren bag de sænkede øjenlåg.

I mellemtiden spirer idéen til nye gavtyvestreger... Der var gerne en af flokken, der for op med et hyl, og bort sprang vi alle fem. Hen at kaste kæppe op i kastanjetræerne! Ned drattede de

piggede kapsler under stor jubel. Og just som denne idræt var på sit højeste, var det lykkedes opsynsmanden ubemærket at humpe frem til os bagfra. Han greb en misdæder i kraven under gudsbespottelige udtryk og megen sprutten og savlen. Ha, han triumferede, den brave. Endelig! Endelig havde han os! Formodentlig var vi den bande, som i ugevis havde spottet hans anstrengelser. Men nu skulle verden se en retfærdig, eksemplarisk og fyndig afstraffelse. Han drev os foran sig, og hylende passerede toget mødrene i græsset. Da skulle man se tante Mellem og tante Ældst. Op sprang de kampberedte. Deres talegaver – samt en mindre drikkeskilling – besejrede aldeles opsynsmandens harme, og med en fjern men endnu frygtelig murren trak han sig tilbage, medens mødrene lidenskabeligt omfavnede deres fra fangenskab lykkeligt udfriede børn.

Klokken 12-1: kaffe på pavillonen. Kaffe med jødekager. Den slags jødekager eksisterer vist slet ikke mere. De var store som tallerkener og fede af meget smør – jeg ser bagerne, der altid lider nød, vride deres hænder ved dette førkrigsbegreb: smør!! – og der var sukker på i lange baner og kanel. De smagte som – som – jeg har ikke ord. De smagte som bedstemoders: »Velkommen, min rare dreng!« hjemme i Rantzausgade. Ser De nu, Ahlfeld, forstår De, at dette var en tryllehave...«

»Mmm.«

»Rigtigt, elskelige Papageno. Hm, hm, hm, hm... Så vandrer vi til Blegkilde.«

»... Derude var månens dronningerige. Fra den oplyste pavillon, fra det dampende lokale, hvor rumænerne spillede som djævl, hvor violinerne smægtede og skreg i sigøjnervalsen, hvor luften var tyk af spiritusos og tobaksrøg, skred man ud i den stille, høstlige augustaften. Fuldmånen svømmede i en sølvsø af sin egen glans, og de lidenskabelige klange fra salen fulgte en på vej

ind i drømmen. Over den blanke kanal, uudgrundelig i sin overskyggethed, glinsende i sin spejlen, vandrede man tyst ad den hvide bro ud mod plænerne, hvor birkene sovende hældede deres hårfagre hoveder i det dvælende lys, der kærtegnede de hvide stammer. Og lå en sart pighånd let på ens arm, så hændte det, at man måtte forvise sig om dens legemlighed ved at føre den til sine varme læber. Og i aftenens kølighed var det som at kysse en hvid nymphæa, indtil blodets glød følte gennem den glatte, bløde hud.

Thi dette er månens trolddom, at den gør det legemlige ulegemligt og skænker det uvirkelige virkelighed. Månen skyldes det, at den elskede ikke har en blegblå silkekjole på, men er iført et klædebon af rislende sølvmor. Månen er årsag til, at unge Lorenzo ikke betænker, at hans Jessica slet ikke er nogen rar pige. Men tag dig i agt, Lorenzo! Shylock sidder vel i øjeblikket ved sin te russe i pavillonen, men han har erfaring i hjertesager, som du burde vide, og en dag vil han udskære et skålpund kød nærmest dit eget hjerte; det er kun hos Shakespeare, han taber processen, ikke i virkeligheden. Og virkeligheden ligger derude. Ja, du har den ved din side her i månehaven. Spørg blot Jessica. Hun er overbevist om, at hun selv er den eneste virkelighed og alt andet fantasteri. De mørke poplers rad er intet gærde, der skiller eder fra verden, og selv om I går ud herfra ad den hemmelighedsfulde slangegang, alle forelskedes ly, for at sinke og udskyde gensynet med realiteten, så møder den eder snart, nemlig i skikkelse af Kærs mølle...«

»Den allé og kirsebærsti er nu væk,« afbryder maleren demonstrativt højt og tørt.

»De trænger til en hjertestyrkning, Ahlfeld,« er min gisning.
»Deres hverv er jo også drøjt. Lad os tage en kaffe med D.O.M. herude!«

Som sagt så gjort. Hvorpå vi ad Kærvejen begiver os vesterud mod Bejsebakken.

»Dette er »erstatningen«.

»For hvad?«

»For forsvindingsnumrene. Jeg finder nu ikke Bejsebakken tilstrækkelig og er lidt betænkelig – netop betænkelig i min egenskab af tilbagevendt iagttager. Jeg ser klart farten i stadens udvikling. »Omklamringen« er ganske tydelig, og jeg har fra København de bedste beviser for, hvorledes det går lystanlæg, som staden har omgivet med sine kvælerarme. Aborreparken forsvandt. Af Ørstedparken og af Østre Anlæg forsvandt et stykke og så fremdeles. I Aalborg har »Karolinelund« i vore dage netop den størrelse, der passer for en af stadens lunger. »Kilden« er noget større. Men se nu til, om den ikke efterhånden bliver beskåret. Det vil gå den ganske som »Skovbakken«, hvor man alt har bortamputeret et væsentligt stykke til et vejanlæg. Det interessante er ikke, at denne amputation blev et stridsspørgsmål, thi i et demokratisk samfund vil så godt som ethvert foretagende af offentlig art vække diskussion – det betydningsfulde er resultatet: at byens udvikling uden mindste hensyn til forhåndenværende følelser krævede sit offer. Delingen er foretaget, vejen ligger der. Den er en kendsgerning. Inden længe vil »Kilden« og »Skovbakken« være reducerede til omklamrede lunger. Derefter er det kun et spørgsmål om tid, når de bliver til »åndehuller« – og en skønne dag er de sagtens rent udslettede af tilværelsen som Aborreparken i hovedstaden.

Nå, lad dette sidste stå som et skræmmebillede. Anlæggene behøver ikke at forsvinde helt. Men byens vækst kræver en erstatning for svind. Nu spørger jeg: Har man betænkt, at et beplantet stykke jord tager tyve år om at blive til en nogenlunde velvoksen park? Og er man fuldstændig klar over, at dette

tidsrum ikke nu betyder, hvad det betød for blot nogle år siden? Udviklinger har tre- eller firedoblet sin væksthastighed siden engelske boligprincipper har vundet indpas i udkanten af landets provinsstæder. Men træer bryder sig fejl om boligprincipper; de vokser efter deres art. Dette er hele problemet i en nøddeskal...«

Denne monolog har ført os til »Kilden«.

»Ak ja,« sukker jeg ved synet af publikum, »hvorfor er man ikke en Henry James? Her havde været stof...«

»Hvorfor er jeg ikke Rafael?« spørger maleren spotsk.

»Kender De Lessings berømte tankeeksperiment – fra »Emilia Galotti«? Rafael ville have været lige så stort geni, hvis han ikke havde haft arme. Det er jo ikke armene, De mangler, Ahlfeld...«

Smæk! siger malerens tænder, men samtidig står gnisterne ham ud af øjnene.

»Kaviar,« hvisker jeg blidt. – »Hvad jeg ville antyde, var blot, at »Kilden« er og har længe været det anlæg, der var mest besøgt af stadens borgerskab. Det ligger nærmest centrum. Det har et elegant kildehus – de små hytter, der tidligere rummede restauranten, var allerede for 20 år siden utidssvarende – det tilfredsstillende byens virkelig kræsne musiktrang – endelig, og ikke mindst, det har med sin større udstrækning, sine gamle træer, sine sollyse, brede plæner og sin svanedam et vist parkagtigt, fornemt og officielt præg. Det er ikke hyggelig jævnt som »Karolinelund«, ejer ikke så intim en stemning som »Blegkilde« – det er i udpræget grad eftermiddagens anlæg. Flaneringens og den muntre konversations tilholdssted. Her går man i klynger, promenerer sit elegante sommertøj, udfolder sit vid, hvis man har noget, og diskuterer næstens privatliv, hvis man ikke har givet afkald derpå. Til afveksling rører man benene i en

dans til musikkens toner i Kildehuset. – Hvad er nutidens ungdom uden dans? Og denne dansen er måske den eneste dybe forskel på før og nu herude. Da musikerne sad udendørs, dansede man ikke, trippede højst graciøst et par trin for at vise, hvor det sad en i blodet, hvor man næsten ikke kunne styre sig. Nu har man opgivet at styre sig.«

Det er blevet sent på dagen. Man mærker aftenens svalere luft, og skyggerne ligger lang hen ad gangenes grus. Vi begiver os til »Skovbakken«.

På vejen derop erindrer jeg mine pinseglæder. Engang var jeg blevet så vild af sol og sang og morgenfryd, at jeg ikke kunne holde mig på jorden. Jeg måtte nødvendigvis hæve mig over alle dødelige og kravlede op i en blomstrende hæg, hvor jeg overskrævs på en vippende gren skrev et større digt. Det ligger endnu hjemme, helt nede på bunden af en skuffe, som jeg aldrig roder i. Det var en række usammenhængende lyriske udbrud uden sund sans i. Nu skal det brændes. Thi enhver fremdragen erindring er som den af den befrugtende bi hjemsøgte blomst: den mister sin glans, falmer og visner; men i frugten finder begge en ny tilværelse.

Ud for skydepavillonen standser vi begge som på tælling og står længe uden at mæle et ord. Mod vest synker solen i purpur, guld og roser, omgivet af bovnende, hvidlige, lysfyldte og fløjlsgrå overskyggede skyer. Og nedenfor ligger Aalborg rød og grå i det hendøende solskin, lysende i et drømmeskær. Hinsides de tusinde boliger fjordens stålblå stribe og bag søsterstaden derovre Vendsyssels skønne høje. Frelserens kampanile peger mod himlen, Budolfi tårn får en gullig patina under spirets mørke rundinger. Og henover stadens tage flagrer tynde røgbånd i vinden.

»Ja,« siger jeg til maleren, »dette er fristelsernes bjerg. Her har jeg engang stået i en begejstret stund som ung mand og tænkt: Alt dette vil jeg underlægge mig...«

Pludselig taler kunstneren ud af min ledsager. Med et barns hjertelige tone stammer han: »Har De – har De virkelig? Det har jeg også – engang...«

»Det er blevet mit eje på anden vis, end jeg dengang tænkte mig det: I erindringen.«

Vi ser på hinanden, nikker – og går ind til kaviaren.

Mine minders by. IV

Teatret

»Jernbanegade« – smag blot på ordet, så står hele billedet for Dem. Den lavpuldede, moderne jernbanestation med dens grå stenvægge, med glas- og ståltag; foran stationen en vrimlende plads kantet med de stærkt farvede ruteomnibussers og droskebilers tætte rader. Fra pladsen fører en livligt, trafikeret færdselsåre ind til centrum, mange skinnende og tudende biler krydsende mellem svære, tungt rumlende lastvogne; på fortovene ses en ilsomt og utålmodigt fremvæltende menneskestrøm...

Og så er det alt sammen forkert. For stationen er flyttet, færdslen i Jernbanegade er tyndet ud; langsomt bevæger fodgængere sig i begge retninger; kun nu og da en vogn. En stilfærdig, fredelig gade med tydeligt bevaret præg af de en gang så forkætrede 90'ere. Og i denne gade, fjernt fra strøgets mylder og hovedåreernes støj ligger tilbagetrukket og værdigt stadens teater.

Jeg mindes Jernbanegade som en efter hine dages forhold stærkt befærdet forbindelse mellem byen og dens jernbane og teatret i den skikkelse, det havde i forrige århundrede. Nu efter ombygningen tager det sig jo ret stadseligt ud – lad mig så blidt som muligt betegne dets ydre som pseudoelegance – men enfin, i vinterdagens skumring, når lysene er tændte – ikke sandt, så kan det fryde en borgers hjerte? Dog, det overskygger ikke mit erindringsbillede af det gamle hus for Thalia. Med sine tre høje, åbne portaler mindede det lidt om en tunnelfront i bjergene. Det var brunligt og vistnok ualmindelig snavset over hele facaden. Men det virkede dragende, det forskønnedes som ved et genskær af dets indre glans, det var et hjem for drømme, og man hilste det ved aften med forventningens glæde, opfyldt af lysende minder om tidligere åndsfejer.

En ejendom derfra – opad imod Algade – fører der en snæver gyde ned mod et plankeværk overraget af trækroner. I plankeværket er en dør ind til teatergården, hvorigennem skuespillerne havde deres indgang. Ligeledes naturligvis musikere, maskinfolk og andre funktionærer. Ad den vej holdt også jeg mit indtog for første gang, ved min onkel brandmandens hånd, rystende ved tanken om det store, der nu skulle vederfares mig; thi teatret sidder mig i blodet: mor og mine bedsteforældre på fædrene side var skuespillere, nu kun erindrede af de få, der skriver det danske teaters historie, men erindrede med ros og hjertelig anerkendelse. Sent skal jeg glemme den dag. Helsingreen var ved at lede en eftermiddagsprøve, og skønt klokken vel kunne være 5½, hang man endnu i af alle kræfter.

Jeg stillede mig bag en kulisse og hørte til. Nu var Helsingreen som gud og hvermand ved en glimrende men streng direktør, og ved denne lejlighed var der et eller andet, som ikke ville glide. Direktørens opmuntringer til de trætte skuespillere antog et stedse kraftigere præg; til sidst var uvejret lige oppe over scenen. Jeg forfærdedes, nervøs som jeg var. Da min onkel så sig om efter mig, fandt han mig med tårer i øjnene og et ynkværdigt smil om munden; jeg var ganske nedbrudt. En sådan behandling havde jeg rigtignok ikke troet blev heltene til del. Jeg følte, at en eller anden rettelig burde have trukket blank eller kylet sin handske eller sagt: – »den Preis, Dame, begeh'r ich nicht!« eller noget sligt... Nå, drengetanker... Men jeg er da aldrig selv bukket under for scenens fristelse, skønt mit hjerte er vedblevet at hænge ved teatret.

Så hyppigt kom jeg sammen med enkelte skuespillere, så ivrigt søgte jeg deres nærhed, at den lille gyde og dens hemmelighed snart blev min ejendom. Men måske vil man slet ikke tro, at der kan findes en hemmelighed nogle få skridt fra Jernbanegade? Aha, så dømmes man da selv!

En herre har med sirlige og afmålte skridt passeret igennem Bispensgade og Graven. Han er elegant klædt, og hans øjne spiller i hovedet. Han er ude for at nyde folkets gunst. På hjørnet af Algade og Gravensgade står – dvs. stod – en afvisersten. Op på den sætter han sin fine lakstøvle, stopper med uforlignelig gratie sine snørebånd ned og blottes således for en halv snes aldeles lammede backfische sine overdådigt broderede silkesokker. – »Ohhh!« Så sat og sirlig som nogensinde fortsætter han ned ad Jernbanegade. Han når til gyden, drejer om hjørnet, tager endnu to skridt – og værdigheden er som blæst af ham: i fuldt rend styrter han ned til porten, farer igennem den, skyder i fem spring over gården og er borte. Hans ansigtsudtryk er spændt og ængsteligt; bøde og overhaling står med frygtens skrifttegn prentet deri.

Eller – soubrette og elskerinde har med henholdsvis tækkelig alvor og svanelig ynde bevæget sig ned ad gaden uden at røbe mindste anelse om de beundrende blikke, der følger dem. Gyden opsluger dem – og pludselig høres et vildt og ubetvingeligt udbrud, næsten som to unge dyrs hyl. Damerne har omfavnet hinanden og danser en indianerdans, mens de skriger af latter. Gydens hemmelighed! Hør le père noble – hvor han vrinsker! Min Gud, lyt til tragediennen; hun har et af sine store privatanfald og anklager livet og menneskene, men dog et i særdeleshed! Gydens hemmelighed!

Nu fatter læseren det; javist – her begynder teatret. Dets pust slår imod en, indelukket, berusende, dets børn slipper sig løs; de er allerede hjemme.

I det gamle teater var der noget der hed »børnelogen«. Der sad jeg som fastlimet, så ofte spareskillingerne eller fribilletter ville tillade mig det. Der havde man scenen på nært hold. Man hørte både stykkets personer tale og skuespillerne veksle private

replikker. Der så jeg Desdemona blive kvalt så grundigt, at hun ude af sig hvinede: »Slip mig, menneske! Er De gal? Slip siger jeg!« Othello Karl Marx hverken så eller sansede; mohrens raseri var hans, han var mohren.

Fra børnelogen iagttog jeg den knugende frygt, der bemestrede sig en ung og for resten såre skøn skuespillerinde, hvem det var blevet overdraget at udføre Engelke Friis' rolle som »taksameterkusens datter« under fruens forfald. I den dengang berygtede aflædningscene blev lampefeberen så stærk, at den arme gik i stå midt i sin sang og skælvede på alle lemmer; hun kunne næppe løse sine klæder. Men elskereren sang for hende, og mellem versene hviskede han opmuntrende: »Klæd Dem nu af, for pokker. Jeg kan ikke blive ved med de samme linjer ret længe. Tag Dem sammen, om et øjeblik er det overstået!« Og virkelig – endelig sås damen i kødfarvet trikot. Men da bøjede hun hovedet og græd, hvilket ikke passede til rollens karakter. Publikum klappede begejstret. Det var heller ikke mere end fortjent; hun havde gennemgået en skærsild for dets fornøjelses skyld.

Grillparzer var og er min yndlingsdramatiker. Da »Jødinden fra Toledo« stod på programmet, befandt jeg mig følgelig i ståparkettet. Stykket er herligt, udførelsen var god, iscenesættelsen ved direktør Walther upåklagelig. Man erindrer måske, at dramaet slutter med kongens resignation efter hans smukke og lunefulde elskerindes død. Han vender tilbage til sit ægteskab og sine regeringspligter og lader sin lille søn hylde af de samme hofsinder, der har dræbt jødinden. »Løft højt min søn på skjold!« Og han bliver løftet. Sønnens rolle udførtes med bravur af en lille knægt her fra byen. Pludselig hører jeg den viseste og barskeste af kongens mænd udbryde: »Fingrene af næsen, dreng!« Hans højheds lugteorgan må have kløet, for siddende højt på skjold havde han boret sin lille næve helt ind i ansigtet og pillede sig i bemeldte organ, som gjaldt det livet.

Hvor er det også svært at være kongelig i rette øjeblik! Alphonso havde vanskeligt ved at skjule sin munterhed, til tæppet nåede gulvet. Publikum gjorde intet forsøg på at beherske sin.

Endnu en anekdote, den sidste! Så vidt jeg ved, er det ikke lykkedes den ellers alvidende fader »Brei« at få fat i den. Karl Marx spillede Othello. Ved en benefice skulle han optræde i et par akter af denne tragedie og i et fransk lystspil; dette sidste bød ham en lejlighed til at vise sig i uniform. Nu var han af flere grunde ikke vellidt af sine kammerater, og de havde besluttet at spille ham et puds. De bildte påklæderen ind, at Marx slet ikke skulle klæde sig om. Det var blot noget, han havde sat sig i hovedet, og hvis han fik sin vilje, kunne det spolere forestillingen. Skrædderen nikkede dybsindigt; han kendte nok Marx. Uniformen blev lukket inde i klædeskabet, og nøglen til dette forsvandt på mystisk vis. Aftenen kom; Othello havde raset ud. Marx styrtede ind i garderoben. »Mine uniformsbukser, hurtigt!« »Nå, nå, hr. Marx, nå, nå!« sagde skrædderen beroligende. »Hvad går der af Dem, mand? Kom med bukserne og det straks!« »Benklæderne er i skabet, Hr. Marx«. Skrædderen skjaltv i en krog. Marx for til skabet. Det var låst. »Hvor er nøglen?« »Det ved jeg ikke. Den – den – –« Uden et ord mere kastede skuespilleren sig mod døren, sprængte låsen, greb med et triumferende brøl benklæderne og ville trække dem på, mens skrædderen vred sine hænder. Men da lød der et brag. Marx lå bandende på gulvet. Bukserne var syet sammen forneden. I samme nu oplodes garderobens dør, og udenfor stod det samlede personale frydende sig over en vellykket hævn. Det kan jo være, at Marx efter dette blev mere spag; jeg betvivler det.

Repertoiret i hine år var righoldigt, afvekslende og lødigt. Sammenholdt med hvad man nu mener at kunne byde publikum, var det strålende. Shakespeare: Helsingreen spillede Shylock mesterligt; Marx var en flammende Othello; ingen kongelig

skuespiller skal få mig til at glemme mohrens sidste replikker tolkede af denne titaniske ånd. Molière: Den gerrige. Holberg: en udmærket Jeppe, og vistnok Den forvandlede brudgom og Den pantsatte bondedreng. Schiller: Maria Stuart havde en skøn fortolkerske i Maria Schmidt, men hendes diktion var hul og skabagtig. Oehlenschläger: Axel og Valborg, hvori Houmark spillede sortebroder Knud. Grillparzer, som nævnt. Ibsen: Gengangerne med Clara Schønfeld som fru Alving, mere karakterfuld end Betty Nansen, mere lidenskabelig end Betty Hennings; Kongsemnerne: Marx som bispens var imponerende, Døds scenen af en gru, der lod en føle helvede åbent og høre usaliges hylen i luften i stedet for klerkesang; for nylig så jeg dramaet på Det kgl. Teater, hvor udstyret kvalte al stemning, men ganske fraset den engelske modernists fejlgreb, kunne den berømthed, der spillede bispens rolle, ikke måle sig med den gamle kæmpe, vi beundrede her i århundredes begyndelse. For øvrigt har jeg altid næret respekt for den kunstner, der viste, at han ville mere end han kunne; en sådan har i det mindste en levende fantasi. Det indiske drama: Vasantasena, også udmærket spillet. Hauptmann: Klokkeren, der sank; Lippert gjorde den gamle brøndtrolds replikker til åbenbaringer af selve livets urgrund, en visdom, som jeg senere forgæves har søgt i dem ved fornyet gennemlæsning på originalsproget. En hel del Sudermann.

En masse Heiberg og Hostrup. Jeg vil ikke skændes med nogen om den førstes litterære meriter, den anden har jeg aldrig kunnet fordrage; det er lutter hyggelig kraftløshed, og der skal en Olaf Poulsen til for at redde den tyndest-tynde komik. Af Sven Lange: En forbryder og – bedre endnu – De stille stuer. Det var en oplevelse, uforglemmelig også fordi vi foruden kontrollørerne kun var et halvt hundrede mennesker i huset. Man skulle aldrig være flere. Hvis jeg var konge af Bayern, ville jeg lade Sven Langes produktion in extenso opføre for mig alene. Det er nok, at en forstandig lytter til disse fuldkomne replikker, hvis rytmer

og klange er så vidunderligt bølgende en sindets musik. Næste dag fik jeg nogle af mine bekendte til at gå til forestillingen. Men perlerne faldt på stiens lergulv, er jeg bange for. »Vi vil tillade os at spille denne kvartet af Beethoven endnu en gang, da publikum ikke synes at have opnået den rette forståelse af den«, plejede en vidt bekendt leder af en parisisk kammermusikforening at sige – men noget sligt faldt af gode grunde ikke skuespillerne ind; de rejste videre på deres ulyksalige turné. Af Rosenberg præsenteredes adskillige fortræffelige stykker, bl.a. »Hjælpen«. Af Hjalmar Bergstrøm »Møntergade 39« og »Lynggaard & Co.«. Gustav Wied var repræsenteret ved »Første violin« og »Erotik«, to af de bedste lystspil, den nyere danske litteratur rummer. Emil Wulff var herlig som den nærige proprietær, medens Snild i min erindring blegner for den norske skuespiller Haug Aabels overdådige komik, som jeg nogle år senere havde lejlighed til at nyde.

Hvor er dog lystspil sjældne herhjemme. Den sidste generations håb står til Sven Clausen, hvis talent er uomtvisteligt. Det er på tide at gøre provinsen opmærksom på hans allerede mangeartede produktion. For at være retfærdig må man dog udtrykkeligt bemærke, at den fremsynede Aage Garde i en periode, da han var direktør for Aarhus teater, fremførte et stykke af Sven Clausen – men visselig ikke noget lystspil: »Bureauslaven«, der havde fortjent en bedre lykke end den succes d'estimé det blev. I Odense har man spillet: »Den gamle historie« af samme forfatter. Men jeg hører allerede protester: Rindom! Locher! Ak, hvorfor nævne dem i denne sammenhæng? De har vel opfanget og gengivet mange af dagliglivets komiske træk, men de savner kendskab til menneskesjælen. Døgnværk til hobe!

Jeg har her kun flygtigt nævnt de forestillinger, der gjorde særligt indtryk på mig og blev som en indvielse i kunsten. Jeg formår slet ikke at gengive det væld af følelser, der således vakt hos mig, den indre rigdom, som udløstes derved, den

brændende entusiasme, der i dagevis fik mig til at gå rundt som i en rus, døv og blind for skolens lærdomme, for venners smil og tale, ja, selv for kærlighedens. Jeg var som en rygende mile i den tavse skov, ufølsom og glødende. Men billedet halter som alle billeder; thi samtidig var min tilstand en lykkelig og ubestemt svæven... Og når jeg vågnede op, med hvilket raseri kastede jeg mig da ikke over læsning, over produktion! Ser man for sig en ranglet attenårig, der vanker hjem fra biblioteket i skolens øverste etage med tre solide bind Hegel under højre arm, en laset græsk Demosthenes ragende op af venstre jakkelomme og Byrons Childe Harold klemmt ind under venstre arm under paletoten? Hvad jeg havde for til næste dag, var Horats og Herodot. Men jeg skænkede dem ikke et blik. Jeg oversatte dem fra bladet, i fald jeg blev hørt i dem. Og herregud, den uge, da jeg endelig havde fået råd til at købe leksikon-udgaven af Grillparzers Sämmtliche Werke, fik jeg hele fire mdl. i latin. Læreren havde sat sig i hovedet, at jeg skulle lære alt om konjunktivs brug i latin just på dette tidspunkt. Men nej, om jeg gjorde! Jeg ventede til det passede mig.

Af og til kunne der dog skimtes ligesom et tilløb til iagttagelsesiver og generalisationsevne hos mig. Det var mest, når jeg havde set noget rigtig dårligt. Så gik jeg fra teatret sporenstregs op til konditoren og spiste, trods rektors udtrykkelige forbud mod aftenlige udskejelser, med utrolig anstændighed og i stolt afsondrethed ved et lille bord tvende napoleonskager. Den gang antog jeg, at de gode mænd af Aalborg, som nød spirituosa i lokalerne, forargedes over mig; nu er jeg tilbøjelig til at tro, de morede sig. Men jeg selv havde også min morskab og min stille forventning, der med præcision gik i opfyldelse, når fader Schlenzig i tøfler kom ud fra privaten og mælede de ord: »Glokken er doll, mine herrer, och min gone vendææhr!«

Så gik jeg glad ud ad døren. Det er penge værd – og det meget større penge end til to napoleonskager – at have hørt den replik. Å, kære, gamle Aalborg!....

Mine minders by. V

Bag skolemure

Det er min fødselsdag. Altså ved jeg, at skolen er begyndt. Jeg har nemlig altid haft det held at måtte forlade mit hjem, dagen før jeg fyldte år for at tage fat på lektierperiet. Jeg kommer fra kirkegården, hvor jeg har set til adjunkt Wivels grav og på tilbagevejen læst et brev, han engang sendte mig, efter at jeg var blevet student, og hvori han i hjertelige og indtrængende vendinger advarer mig imod at hengive mig til det filologiske studium, et brev; hvori der bag det skrevne ord fornemmes den stumme klage: »Se, hvorledes det er gået mig, din lærer. Hvilket uværdigt og elendigt liv!«

Vedbenden er støvet på gravene, roserne falder.....

Klokken er fem minutter i 2; jeg begiver mig langsomt hen ad gaden, sender et venligt blik over til et lille hus, på hvis dør en skinnende blank navneplade forkynder, at her bor organist Ernst, og nærmer mig den store, røde bygning, som så mange kolde vintermorgener har set mig komme i fuld galop, med dampen ud af halsen og den onde samvittighed skinnende ud af øjnene.

I det stille, høstlige solskin stiller jeg mig uden for gitterporten og lytter. Jeg kan høre den store kube summe. Et minut eller to. Så høres klokken ringe, og med rivende hast vokser lydene i intensitet. Pultlåg klaprer, skridt gungrer, stemmer skingrer, indenfor, ude i gården, lige bag ved mig... Der er de første! Enkeltvis, i små grupper, og endelig i en bred strøm frigiver skolen disse menneskebørn af begge køn og højst forskellig alder, lige fra dem, som leger tagfat, til dem, som diskuterer voksent og sagligt med hinanden. Jeg betragter dem, der følges, og dem, der går alene; de opvakte, de trætte, de tankefulde, de ustandseligt støjende. Og pludseligt dukker, distinkt som et

stålstik, en erindring op i min bevidsthed; nu er det ikke noget erindringsbillede mere, men virkelighed:

Græsktimen nærmer sig sin slutning. Duksen (han er nu en dygtig læge) og jeg sidder bagest i klassen, og har det hele så rart for os selv. Foran mig ser jeg kammeraternes bøjeede rygge; ved siden af hver dreng ses i klemme under pultlåget den tyske oversættelse til at snyde efter; oven på pultene de opslåede, Odysseer; og endelig skimt af de brune drengehænder, der smutter frem og tilbage som harer i kål, ivrigt beskæftiget med allehånde gedulgte narrestreger. På katederet troner en lille, meget nervøs mand med kloge øjne bag to par briller; det har lige været uvejr og en svag rytmisk knirken af lærerens støvlesåler tilkendegiver hans indre, møjsomt beherskede oprør. Penneskafte deroppe ligger skævt; det er også et sikkert tegn på torden, thi manden er af natur pertentlig. Han er i begreb med at gennemgå et stykke af fjerde bog, lektien til næste gang, hine vers, hvori den aldrende Menelaos skildrer sin kærlighed til den unge Telemachs forsvundne fader, den snilde, mangtprøvede helt Odysseus.

Vi er i 5. sproglig-historisk, og læreren er adjunkt Wivel. Uroen tager til i klassen; frikvarteret nærmer sig. »Stille!« brøler efter en crescendo knirken den lille, hidsige mand. »Hør efter! Dette er et af de skønneste steder i Homer! Ved I, hvad venskab er? Det er dette: Intet skulle have adskilt os to, der havde hinanden kær og glædedes ved hinanden, før end dødens sorte sky omhyllede os! Det er heltes venskab! I, der er så enige, når det drejer sig om gavtyvestreger, tror I, at jeres kammeratskab vil vare til dødens sorte sky omhyller jer?« Stemmen tier brat. En pause, hvis forundrede generthed afbrydes af lærerens korte, spottende latter, der går over i en hosten. Klokkeren kimer. Klassen spredes. Læreren bliver siddende og stirrer sammensunken frem for sig. Hvilke billeder af levende og døde, viser sig vel for hans indre blik?

Nu, efter disse toogtyve års forløb, ved en hel del af os, som den gang hørte ord, vi ikke havde betingelser for at forstå, særdeles vel, hvor meget kammeratskab i grunden er værd, skulle jeg tro. Og dog er det næppe berettiget at blive alt for bitter, når man endnu på gaden kan møde en mand, der ved en hilsen, et venligt smil, en flygtig håndbevægelse i forbigående, kan vække en storm af minder. Også denne afstands-fortrolighed er en gave, der skyldes den gamle velgører: skolen. Lad mig da prøve at genopfriske nogle flere erindringer fra hin lykkelige tid, da kammeratskab var en selvfølge.

»Der bor en bager«.. på Vesterbro. Han har butik på hjørnet af den gade, som – den gang uden nogen viadukt, blot gennem to hvidmalede led med tilhørende snurremøller – fører over banelinjen lige til skolens hovedindgang, hvilken hellige dør kun må benyttes af lærerne og (ved festlige lejligheder) af skolens gæster. Den omtalte bager havde fortrinlige makronkranse. (I går gik jeg ind i hans butik, men købte for skams skyld kun sandkage). Makronkransene har nemlig deres historie. På skolen gjaldt den regel, at de elever, der blev tilbage i det store frikvarter, ikke måtte forlade dens område, men skulle medbringe frokost. Dette forhold medførte i mine to sidste skoleår en stor krig. Vi drenge i de øverste klasser havde fået smag for makronkransene og wienerbrødet, og vi ville hente og spise det i det store frikvarter. Hvad var at gøre? Vi sprang ud ad gangvinduerne i gavlen og listede ned ad gangen, eller vi sneg os med indianeres forsigtighed ud ad hovedindgangen og brød, ifald vi nåede usete over på det andet fortov, frækt igennem banens hegn lige på det sted, hvor en tavle forbød alle uvedkommende adgang til dens terræn, og forsvandt op i byen ad en lang omvej. Når vi efter en 10 minutters løbetur havde forsynet os hos bageren, stoppede vi straks posen med vort indkøb op under blusen og vendte med uskyldsrene miner tilbage. Men den værste skærsild ventede os, når vi skulle

passere gennem skolegården. Der holdt inspektør skarpt udkig. Fik han øje på en af os, idet vi luskede forbi, styrtede han afsted med fremstrakt stok, indhentede synderen og prikkede ham på maven. Posen knitrede, forseelsen var opdaget, corpus delicti måtte udleveres. Eller den snedige stillede sig som en detektiv på lur i et klasseværelse og så os fordele rovet. Hvorefter han rolig trådte frem og hjerteløst konfiskerede alle lækkerierne. Men hvilken nydelse, når det var lykkedes at pudse ham!

Således fortsatte begge parter længe til megen gensidig underholdning. Imidlertid medførte det i tidens løb adskillige klager til rektor Zerlang, og rektor følte sig besværet. Den holdning, han indtog, var dog karakteristisk for hans elskværdige sindelag. Aldrig gav han en lærer uret, men de afklapsninger, man mente, vi havde gjort os fortjente til, blev altid forvandlede til rolige advarsler. Rektor ventede tålmodigt. Sagen var, at det hele jo havde et lidt latterligt præg: vor forseelse var ikke stor, og den blev tit påtalt med aldeles unødvendig harme. Der var, som det hedder i det officielle sprog »gået politik« i sagen. Desuden havde vi tilhængere blandt de mere fordomsfrie Lærere. Adjunkt Brix, nu doktor, universitetsprofessor og censor ved Det kongelige Teater, erhvervede sig således mægtig popularitet ved midt under en straffeprædiken at træde frem med hatten i hånden og i en ydmyg tone rette det spørgsmål til inspektør: »Undskyld, er det tilladt at have laks på sit smørrebrød?« Det skal ikke glemmes ham, hvis han en gang kritiserer en af os sønder og sammen i »Nationaltidende«.

Som sagt, rektor så tiden an, og deri gjorde han ret. Hans chance kom. Vi havde fundet på en ny udvej: vi bestak pedellen. Han hentede kagerne til os og gemte dem i brandskabet under vasken. Der hentede vi dem så. Vi betalte ham fem øre pr. styk og anede intet uråd. Men pedellen havde været os et nummer for klog. Først var han gået til bageren og havde sikret sig wienerbrødet,

efterhånden en anseelig levering, til en pris af fire øre, og da det var i orden, opsøgte han rektor, satte ham ind i stillingen og fik hans tilladelse på betingelse af, at sammenhængen blev hemmeligholdt, således at vi troede at have ført vor krig igennem. Det klappede storartet. I sejrsglæde spiste vi makronkranse for alle vore lommepenge. Og først ved »Ydungildet« lod rektor bomben springe.

»Ydun« er elevforeningen for de to ældste klasser, hvor lærerne efter indbydelse holder foredrag. Foreningen udgav dengang en avis, der fordeltes gratis til medlemmerne, og førte protokol over sine møder; måske gør den det endnu. Referaterne bestod i min tid mest af hårrejsende vittigheder og ordspil. Ved denne forenings afslutningsfest rejste rektor sig og holdt en velformet tale, hvori han spøgefuldt lod årets begivenheder passere revy. Han kom ind på den desperate trang til wienerbrød. Inspektør klukkede ironisk. Rektor antydede, at den længe var blevet tilfredsstillende ad uofficiel vej – inspektør bed sig i læben – men at det nu var lykkedes at finde en orden. Inspektør blegnede. Brandskabene havde vist sig at være overordentligt nyttige foranstaltninger – inspektør blev grønlig i ansigtet – thi han, rektor, havde ikke kunnet indse, hvorfor man ikke skulle unde pedellen den lille ekstrafortjeneste af 1 øre pr. stykke, så meget mere som alt nu foregik med ledelsens vidende og vilje, og eleverne faktisk ikke længer behøvede at forlade skolen for uden kontrol at færdes i byens gader, medens forældrene gik i den tro, at de var under behørigt opsyn – hvilket sidste forekom ham at være sagens kerne.... Her blev han overdøvet af en umådelig jubel. Jeg kan endnu høre Brix' hjertelige latter. Den eneste, der ikke lo, var sandelig gårdinspektøren; dog, han overvandt sig til at smile surt – ualmindeligt surt, må jeg sige.

I mange år underviste adjunkt Wivel os i dansk. Hans helbred var vaklende, trods al moralsk modstandskraft, og jeg må desværre tilstå, at vi ubarmhjertigt benyttede os deraf. Så ofte

det i frikvarteret forlød, at Wivel havde hovedpine, blev der straks lagt en slagplan. Skolen havde centralvarme. I hvert rum fandtes et termometer forbundet med en elektrisk ledning og således indrettet, at et ringeapparat i kælderen holdt pedellen underrettet om alt for stærke svingninger af temperaturen. Når nu læreren var dårligt tilpas, fik ordensduksen pålæg om, at opvarme termometeret ved hjælp af et brændglas, i fald det var solskin, eller med en brændende tændstik, hvis det var gråvej. Følgelig steg kviksølvet til uanede højder. Nu kom Wivel ind og stirrede straks nærsynet op mod det besvegne instrument, der viste fyrretyve grader eller derover. »Å, Gud!«, sukkede han forfærdet, »jeg kan ikke holde det ud...« Hvorpå han styrtede ud i gangen og vandrede frem og tilbage i en halv times tid, medens vi slog alle vinduer op, og morede os af hjertens lyst. Kom den ulykkelige mand derpå atter ind, havde pedellen naturligvis i mellemtiden stoppet for varmen, og som følge af de åbne vinduer, var temperaturen sunket til frysepunktet, hvorfor vort offer rystende af kulde besteg katederet og lod sin galde gå ud over os. Det tragiske var blot, at han stadig bebrejdede sig selv disse hidsighedsanfald.

For øvrigt var Wivel ikke den eneste lærer, der havde et uligevægtigt sind. I hine dage blomstrede lussingerne endnu, og vore kinder blussede ofte af en hastigt og kunstigt fremkaldt rødme. Asmussen og Pagh slog hver for sig en proper næve. Gamle overlærer Henningsen, en godmodig særling og vældig l'hombrespiller, kunne også fare i flint. Hvis de udskrevne anmærkningsbøger opbevares, vil man i en af dem kunne finde en karakteristisk sætning nedskrevet midt i kampens hede. Der står: »Jamen nå! Bjørnback er som en blok!« »Jamen nå!« var Henningsens stadige udbrud, uvægerligt ledsaget af et slag i pulten, så blækket sprøjtede oven ud. Fabricius, i privatlivet en fin musikamatør og et elskeligt menneske, dybt prøvet og knuget af sorger, besad en sand stentorrøst. Brusede vreden op i ham,

behøvede man aldrig at spørge om, hvor han underviste; hans løvebrøl kunne høres over hele skolen.

Tidemann og »krigsassessoren«, hvis navn var Sørensen, var vore gymnastiklærere. Krigsassessoren var en hugaf af den gamle skole, høj og slank af skikkelse, martialske af åsyn. Tidemann var mindre, også ret som et lys, selv på sine ældre dage, altid sirlig og rask i sine bevægelser. Hans sprogbrug fortjente egentlig at gøres til genstand for en særlig afhandling. Efter timen kunne han åbenbare sig i gymnastiksalens dør og råbe ud over gårdspladsen: »Er der nogen som at der tilhører dette hersens ur?« Den glemte genstand holdt han i højre hånd til beskuelse for en taknemlig skare. Under et lille bord i gymnastiksalen, lige inden for døren til omklædningsværelset, stod der daglig to bajere side om side, ventende på alle fyldte flaskers skæbne her i verden. Vi unge skurke, skulede længe til dem, uvisse om, hvad vi skulle foretage os. Endelig var der en, der fik en tilstrækkeligt effektiv idé: vi ombandt i frikvarteret flaskerne med to lyserøde silkesløjfer. Bagefter blev vi uden persons anseelse huggede til plukfisk i løbet af næste fægtelektion. Men – da kort efter en af de herrer fejrede et jubilæum, klippede vi petitstykket om festen ud af 50 Stiftstidender og spredte omhyggeligt papirlapperne over salens gulv. Den påfølgende orkan er det bedst at forbigå i tavshed.

Disse muntre, om end undertiden for ondsksfulde streger må ikke bibringe nogen det indtryk, at skolens disciplin var svækket. Selv en hel legion af slige skælmsstykker ville kun betyde, at drenge aldrig ophører med at være drenge. Under alt dette arbejdedes der strengt og med iver. Et solidt dannelsesgrundlag blev lagt. Vi fik et klart og uforglemmeligt indblik i antikkens verden, og til lærernes udelte ros må det fremhæves, at de utallige forbindelseslinjer, der fra græsk og latinsk kultur fører til de moderne sprogs og samfunds vesteuropæiske kulturområde, altid blev trukket skarpt op.

Denne forståelse er i sig selv så værdifuld, at den ganske alene kan begrunde den gamle skoles eksistensberettigelse over for de reformivrige modernister, hvem det kort efter lykkedes at omkalfatre skoleuddannelsen. Egentlig drejer hele skolestriden sig jo om, hvorvidt man bør bibringe de unge rent praktiske færdigheder eller grundlaget for en kulturforståelse og spiren til en verdensanskuelse. Og de, der holder på, at indsigt i menneskehedens udvikling og den europæiske kulturs historie er det væsentlige, vil aldrig nogensinde kunne nå til enighed med dem, der mener, at egnethed til en livsstilling eller blot et ligegyldigt arbejde, hvorved der kan tjenes penge, er det rette mål for skoleuddannelsen. »Student, der korresponderer på de tre hovedsprog, kan straks få vellønnet kontorplads. Billet mrkt. 1704 til bladets redaktion«. Herlige løfter for fremtiden! – Gennemtrængt af denne ånd går landets ungdom efter eksamen ud i livet. Må man ikke nok være den nye skoleordens fædre taknemmelig? De kan gå i deres grav med bevidstheden om at have sat et uudsletteligt præg på deres nation – fordummelsens!

Hvor fjernt denne langsomt lammende gift endnu den gang var fra at undertvinge de unges åndelige liv, sås bedst af den ildhu, hvormed de skønne kunster dyrkedes såvel på skolen som af eleverne privat. Under organist Ernsts ypperlige ledelse havde skolens kor opnået en træfsikkerhed og renhed, som i forbindelse med det ret gode stemmemateriale muliggjorde løsningen af større opgaver på sammensangens område. Ernst var da også utrættelig, når det gjaldt nuancering og rytmeafsted. Og kom hertil at et nystiftet skoleorkester hurtigt udfyldte sine beskedne rammer og arbejdede med påskønnelsesværdig – men ikke af alle i lige høj grad påskønnet – energi, ansporet af sin dirigent, Frederik Schjøler, ældste søn af biskoppen i Aarhus, vil man forstå, at tiden var inde til »store gerninger«.

En fredag først i oktober rygtedes det, at tre elever havde fået anmærkning, fordi de i dansktimen blev grebet i at læse i et symfonipartitur; nyheden bredte sig som en løbeild. Skolen summede. Lærerne blev efterhånden grebet af den almindelige ophidselse. Prøverne, der afholdtes to gange om ugen i sangsalen, varede ofte til over midnat. Rektor bærede dem undertiden med sin nærværelse. Endelig oprandt den morgen, da trykte programmer meddelte tiden for den første koncerts afholdelse. I solennitetssalen. Det var toppunktet.

På selve aftenen mødte jeg uværdige, der trakterede harmoniet, den violinist, der skulle spille solo, ingen anden end Axel Højberg Christensen, på hans vej til salen. Han gik mig forbi med tåget blik, fattet men ligbleg. Sådan en begivenhed var det. Jeg er vis på, at han har taget sin doktorgrad med langt større sindsro.

Det er mit oprigtige håb, at skoleorkestret stadig eksisterer, endog i en forbedret og udvidet skikkelse. I så fald vil det have sin interesse at erfare dets daværende sammensætning. Det bestod af første, anden, tredje og fjerde violin – det kan man kalde: violini divisi! – bratsch, cello, fløjte firhændigt klaver og harmonium.

Ved den første koncert spillede blandt andet Haydns symfoni med paukeslaget. Ved translokationen om sommeren hørte man musikken til »Preciosa«, ouverture, soli og kor, samt balletintermezzi af Carl Maria v. Weber. Orkestret forstærket med flere regimentsmusici akkompagnerede til sange og sigøjnerkor, og det klang aldeles prægtigt. Den anden koncert det følgende år bød på første og anden Sats af Beethovens D-dur symfoni nr. 2 og hele Mozarts vidunderlige g-mol symfoni samt Cherubinis Anakréon-ouverture. »Det var virkelig noget af gamle Beethoven!« sagde adjunkt Fabricius bagefter og gned sig

fornøjet anerkendende i hænderne; en ros, hvorover vi med rette følte os højligt smigrede.

Endelig medvirkede orkestreret, da eleverne på byens teater opførte Hostrups komedie »Eventyr på fodrejsen«.

Den glans, der omgiver disse minder, er ikke udslukt hos nogen af dem, som den gang frekventerede den gamle skole. Lad så folk mene, at det var bedre om vi havde lært at skrive på maskine end at spille Mozart, gavnligere om vi havde kunnet oversætte flydende fra engelsk fremfor at fordybe os i Sofokles, nyttigere for os at stenografere 200 ord i minuttet end at nære indbildningskraften med Tacitus' mørkt flammende lidenskab. Jeg siger »Nej!« – jeg, der lever af at stenografere forretningsbreve, skrive på maskine og oversætte engelske romaner.

Jack London, hans liv og værker

Jack London – den store forfatter, hvis værker er blevet os nordboer så kære, at de ifølge biblioteksmænds udsagn er de hyppigst udlånte her i landet – var af fødsel som af sind amerikaner, af slægt fuldblods englænder; politisk set var han socialist; den filosofiske retning, han hyldede, kan betegnes som en poetisk beåndet materialisme.

»Jeg er født i San Francisco i 1876. Da jeg var femten år gammel, var jeg en mand iblandt mænd...«. Således begynder han et foredrag om sig selv, som han holdt i Honolulu. Femten år gammel købte han nemlig af den berygtede opiumssmugler Franske Frank en slup og blev østersrøver på Frisco-bugten. »Jeg måtte være der, hvor eventyrets vind blæste«. Det valgsprog gælder for hele hans ungdom; atter og atter drev den ubetvingelige trang til oplevelse ham bort fra det anstrengende og gølge slid på land. Havet kaldte, og han adlød. Det vinkede, og han fulgte. De åbne veje lokkede, og han gav efter. Først var han, samtidig med at han passede sin skolegang, avisdreng morgen og aften. Så arbejdede han i to år på en konservesfabrik i Oakland, ti cents i timen, ti timer om dagen. Først derpå blev han østerspirat. »Pudsigt nok var min næste stilling i fiskeripolitiet,« siger han. Javel, for de eventyr, fiskerikontrollens folk oplevede, var mindst lige så hårrejsende som østerspiraternes. Men denne lovbryder og lovhåndhæver, der soldede med sine kammerater, en samling kraftkarle og vilde krabater, og derindimellem udførte de mest halsbrækkende og livsfarlige bedrifter både ude på bugten og på land, var en elsker af bolsjer, en hader af spiritus, en læsehest og romansluger; denne vovehals, der drog afsted i storm og blæst med »østersrøvernes dronning« om bord i sin kutter som en rigtig pirat, var den blideste og mest forlegne elsker, når kærligheden fik tag i ham. Læs blot i »Kong Alkohol« om den lille »Haydee«.

Altid måtte Jack London arbejde hårdt for at kunne anvende sin sparsomme fritid på læsning og på sine første, umodne litterære forsøg. Altid brød han af for på ny at drage ud til fjerne egne. Det er ikke alene hans ungdoms, det er hele hans livs pendulsvingninger.

Efter at have opgivet sin stilling i fiskerikontrollen tog han hyre på en stor fore-and-aft skonnert, »Sophie Sutherland«, der skulle på sælfangst over til Nordjapans kyster og øerne i Beringshavet. Da han vendte tilbage, en stovt, bredskuldret sømand, måtte han tage arbejde på en jutefabrik, fra 6 morgen til 7 aften; 13 timer à 10 cents. Det kunne ikke vedblive at gå således; nu ville han have faguddannelse. Han opsøgte bestyreren for Oakland elektricitetsværk og blev indladt i hans kontor. Bestyreren så ham an. »Al uddannelse må begynde fra neden,« sagde han faderligt og lod den unge kæmpe slide for to mand – som kullempen og fyrbøder. Da det gik op for Jack London, at han var blevet taget ved næsen, og det aldrig havde været direktørens mening at lade ham få nogen uddannelse, blev han rasende og fortvivlet. Han forlod sine forældres hus, vandrede bort og sluttede sig til en hær af arbejdsløse, fulgte den et stykke på dens tog mod Washington, skilte sig derpå ud fra den, da den var sin opløsning nær, og blev vagabond; til fods, men dog mest som blind passager på togene, flakkede han igennem staterne fra vest til øst, nåede helt op til Boston og vendte tilbage igennem Canada, genså Stillehavet i Vancouver og indskibede sig der som fyrbøder på en damper til San Francisco. Dog havde han i denne periode også undertiden fast arbejde, blandt andet en tid som portvagt ved en vognmandsstald i Washington. Til hans vagabondliv hører ligeledes det bitre minde om et 30 dages fængselsophold for løsgænger; straffen afsonedes i statsfængslet i Buffalo. Denne periode er skildret i »Vagabondliv«. Da han kom hjem til Oakland, havde han, individualisten, styrkens apostel, forandret livsanskuelse. Det, der var begyndt som et almindeligt eventyr, var efterhånden

blevet til en socialøkonomisk studierejse, og da han atter med brændende iver kastede sig over bøgerne, opdagede han, at det, han var blevet, var socialist. Hans politiske overbevisning var et livsresultat. Han vidste end ikke, hvad denne tro og dette håb, disse følelser og tanker, kaldtes, før bøgerne underrettede ham derom. På dette punkt bør man imidlertid høre hans egne ord. Citatet er taget af artiklen: *Hvorledes jeg blev socialist*. »Under denne nye omstrejferfærd på de 'blonde dyrs' vis opdagede jeg pludselig, at jeg så livet fra en ny og ganske anden synsvinkel. Jeg var fra proletariatet dumpet ned i det, som sociologerne ynder at kalde 'den underjordiske tiendedel', og jeg blev ikke så lidt overrasket ved at opdage, på hvilken måde denne underjordiske tiendedel blev rekrutteret. Jeg fandt der alle slags mennesker. Mange af dem havde oprindeligt været af samme gode kaliber som jeg selv: søfolk, soldater og arbejdsmænd. – Kvinden fra stræderne og manden fra rendestenen kom mig forunderligt nær. Jeg så billedet af den sociale brønd for mig lige så levende som var det en konkret ting, på bunden af brønden så jeg alle disse, og ovenover, men ikke højt oven over dem, så jeg mig selv anspændt og svedig klamre mig fast til den slibrige væg. Jeg tilstår åbent og ærligt, at jeg blev grebet af rædsel. – Siden den dag har jeg åbnet mange bøger; – men intet økonomisk argument, ingen klar bevisførelse for socialismens logik og uundgåelighed påvirker mig så dybt og overbevisende, som jeg blev påvirket den dag, da jeg første gang så den sociale slambrønds vægge løfte sig omkring mig og følte, hvorledes jeg selv gled ned, ned til spildet og affaldet på bunden«.

Han svor da en dyr ed på, at han herefter kun ville sælge hjernearbejde og aldrig mere kropsarbejde. Og dog kom han til at gøre det. For at kunne gennemgå Oakland High School måtte han tage arbejde som portvagt og pedel på skolen; for at få råd til at studere ved Californiens universitet måtte han tage plads som vaskeriarbejder. Han gik to år på denne gymnasieskole og fuldendte derefter sin uddannelse ved et tre måneders kursus,

hvor han tilegnede sig de kundskaber, han skulle have været endnu to år om at erhverve på skolen. Efter at have bestået eksamen studerede han et semester ved universitetet; så nødtes han til at opgive det. Rygterne om guldfund i Klondike havde netop forplantet sig til San Francisco, og Jack London nåede uden uheld op til ishavskysten, trængte med de første guldgraverflokke ind i landet over det farlige Chilkoot pas og kom ind i guldlandet inden midvinter. Han fandt imidlertid ikke meget guld deroppe, blev angrebet af skørbug og nødtes til at vende tilbage, 3000 miles i åben båd ned ad Yukon. Han havde dog fundet noget mere værdifuldt end det gule metal: nemlig sig selv. »Deroppe fandt jeg mig selv,« siger han. »Deroppe taler ingen. Og alle tænker«. Under hans fravær var hans fader, John London, død, og han stod ved sin tilbagekomst som familiens forsørger. Da han atter betrådte stenbroen, ville ingen kunne skelne ham fra en almindelig guldgraver; forskellen lå i det indre.

»En pelshue,« fortæller han, »tilsmudset og sveden af mange lejrball, skjulte halvt mit uklippede hårs lange, indfiltrede tjavser. Mit fodtøj var af hvalrosskind, kunstfærdigt sammenrimpet med sæltarm. Resten af min garderobe var lige så forhistorisk og primitiv. Jeg var et syn, der kunne forlyste guder og mænd«.

Modnet i ensomheden, hærdet i kampen mod den vældige og bistre natur, myldrende fuld af nye tanker, gnistrende af livsmod og kamplyst, med en hjerne, der var proppet med iagttagelser fra Jordens fjerne og øde egne, af mænds bitre strid og ukuelige udholdenhed, vilde eventyr og larmende fester, efter at have studeret alle menneskelige lidenskaber og sat sig nøje ind i indianeres og eskimoers, fransk canadieres og alle mulige indvandreres, omflakkeres og guldsøgeres tankesæt og livsvaner, begynder den nogle og tyveårige eventyrsøger og digter nu for alvor sin strålende karriere. Hans Klondike fortællinger slår straks igennem. Inden længe er han en

bestseller. Forargelses- og begejstringsbølger slår op imod ham. Det sejrrikt nye funkler frem under hans pen. »Fortællinger fra Klondike« følges af en hel række noveller fra ishavslandene: »Hans fædres gud« og de samhørende bøger: »Det store vidunder« og »Hvor guldfieberen raser«. »Kvindemod«, »I Nordens skove«, »På tro og love«, »Fra Alaska«; romanen »Sneens datter« henter også sit stof heroppe fra. Datteren af en stor handelsmand i Klondike vender tilbage til Nordlandet efter at have studeret i Staterne. Bogen viser nu, hvorledes hun står i begreb med at begå en skæbnesvanger fejltagelse, da hun adlydende sit hjertes røst vil vælge sig en husbond, men retledes af selve de barske forhold, der i yderste øjeblik blotstiller den eventyrer, hun har kastet sin kærlighed på, som en bedrager og kryster. Klondikes vidunderlige slædehunde har givet Jack London stoffet til to af hans bedste bøger: »Når naturen kalder« og »Ulvehunden«. »Når naturen kalder« skildrer den forpinte, men kampivrige hund, der ved ublid medfart vækkes til skinsyg stridbarhed, indtil den er blevet leder for sit spand, og senere, da alle dens vilde instinkter er vågnede, vender tilbage til sine frie fæller, skovenes omstrejfende ulve. I »Ulvehunden« derimod vindes den vilde hund af mennesket og bliver omsider betvunget ved klog, retfærdig god behandling, så at den ender som en barsk, men trofast og lydlig vogter af den hvide mands hus i syden. Jack London selv regner med god grund novellen »De gamle mænds sammensværgelse« for den bedste af alle disse historier. Den handler om indianerne i disse egne, og dybere indsigt i vilde folks tankesæt, dybere medlidenhed med deres ulykkelige stilling efter de hvide mænds indtrængen, end den, Jack London her røber, finder man næppe nogetsteds i den amerikanske litteratur.

Efter at nogle samlinger af Klondike historier var offentliggjorte og havde vakt sensation, modtog deres forfatter fra New York et tilbud om at tage til Sydafrika som korrespondent. Han accepterede det og rejste til Øststaterne. Men inden han kom

afsted med sit skib, blev planen for hans rejse ændret, og han købte billet til Liverpool. Han havde truffet aftale med et stort forlag om at skrive en række skildringer af Londons fattigkvarterer. De bærer på dansk titlen: »Afgrundens folk«. Det fremgår heraf, at hans interesse for samfundets stedbørn er så levende som nogensinde, og disse oplevelser imellem 100.000 hjemløse i storstadens dyb virker meget gribende. I denne sammenhæng må også nævnes fremtidsfantasierne: »Jernhælen« og »Den røde død«, der hver byder sin frygtelige løsning på de store samfundsbrydninger, revolutionen og den altudryddende pest, samt en del artikler og essays om sociale spørgsmål, samlede i bøgerne: »Goliath« og »Klassernes kamp«.

Den anden store epoke i Jack Londons liv betegnes ved langfarten med »Snarken«. Dette togt ombord i en lille skude tværs over det vældige Stillehav, er en ægte jack-londonsk plan. »Eventyr« står der med store bogstaver skrevet over det hele foretagende. *Adventure!*

Jack London var for længst blevet ked af Oaklands og San Franciscos støv og larm. Han havde allerede nogen tid boet i Piedmont uden for Oakland i yndige omgivelser. Nu havde han på sine ture til hest og til vogns sammen med sin hustru i andet ægteskab, fru Charmian, opdaget den naturskønne Månedal ved Sonomabjerget og købt jord derude. Medens hans hus blev bygget – og han krævede en hel del af et hus, for at det skulle tilfredsstille ham; man kan forvisse sig derom ved at læse artiklen: »Det skønne hus« i samlingen Goliath – drog han selv med sin hustru til tropernes palmeøer. Han havde fået en forsmag på deres herlighed, da han sejlede på sælfangertogt, og senere, da han som krigskorrespondent drog til Korea under den russisk-japanske krig.

Nu ville han grundigt nyde, hvad han dengang kun havde fået tid at ane. Men som altid blev arbejde og oplevelse, nydelse og studier intimt forenede. Og som forhen droges hans indbildningskraft uimodståeligt af det primitive, af vilde egne, uciviliserede stammer, og i det hele taget af de livets kampladser, hvor den hvide mand under bestandige farer sejrrikt trængte frem og nedlagde sin viljes lov. Da han kom til Sandwich-Øerne, nøjedes han ikke med at besøge Honolulu og svømme i Waikikis brændinger. Han berejste øerne, vovede sig endog over til de spedalskes eksil: Molokai; om disse ulykkelige syge handler et par af hans mest bevægelige historier. For det skønne og levelystne Tahiti som for det paradisiske Bora-Bora har han ikke lovord nok; men det utilgængelige Pitcairn med dets blodige historie, de stormfejede, lave atoller, perlefiskernes farlige dont, de berygtede perleauktioner, de indfødtes liv på land og hav, deres fiskeri og bådarter, deres sagn og skikke, deres tabu og deres religion i det hele taget, dertil de indvandrede kinesere og japanere og de halvblods, der findes på alle øgrupperne, de barbariske Salomons-Øer med deres bylde- og feberklima, deres urskove, buskmænd og hovedjægere – alt dette tænder først og fremmest hans fantasi i brand. Og midt i dette sætter han så sin heros: den ubetvingelige hvide mand. Mænd som McCoy og David Grief. Således går det til, at erfaringerne fra sydhavstogtet smelter sammen med den essens, han havde uddraget af sine Klondike oplevelser, og derfor bliver han i stand til på rejsen at skrive den bog, der fremfor nogen anden af hans romaner viser os hans ideal: den nye mennesketype, han drømmer om, burning daylight, morgengryets mand, »En Klondike helt«. Men herom senere. De bøger, der er byggede umiddelbart over det rige stof, Sydhavet bød Jack London, er følgende: Hans skildring af selve rejsen i »På langfart med Snarken«, Fortællingerne i »Sandwich-Øerne«, »Solens søn« og »Sydhavet«, senere også i »Den røde«, og Romanen: »På eventyr«. Efter endnu en rejse til Sandwich-Øerne skrev Jack London adskillige år efter, ikke længe før sin død en af sine

fortræffeligste novellesamlinger over emner fra disse øer; det er »Glædernes ø«, virkelig en fuldgod samling, en sand perlerad af fortællinger. Naturligvis forelskede dyrevennen sig i de bidske og vagtsomme hunde på Salomons-Øerne, ja, i den grad blev han betaget af dem, at han skrev en tyk og spændende roman om en af dem: »Jerry«. Og da han derefter i »Michael« rettede sit knusende angreb på dyrplageriet, lod han den stakkels tapre cirkushund, der får så ond en skæbne, være broder til denne samme Jerry, der havde vundet hans hjerte på en af kulturens yderposter i det brølende, revfyldte hav.

Da Jack London vendte tilbage til Californien, holdt han sig i ro på sin gård i Glen Ellen, når undtages det togt, han foretog rundt om Kap Horn og den omtalte anden Rejse til Sandwich-Øerne. Og i Californien døde han i året 1916 opslidt før tiden, efter at have skrevet nogle og fyrretyve bøger i løbet af 16 år, en uhyre energiudfoldelse.

Såvel bøgerne om Norden som bøgerne om Sydhavet står i intim forbindelse med Jack Londons liv. Dette gælder også en række værker, som endnu ikke er blevet berørt. Over sin tilværelse som fisker og kontrolbetjent på Friscobugten har han skrevet en samling forrygende historier: »Østersrøvernes konge«; den berømteste af disse fortællinger er vel nok »Det gule tørklæde«, der omhandler en kinesers frygtelige anslag imod kontrolbetjentens liv. – Sælfangertogtet affødte en vægtig og barsk roman: »Ulf Larsen«; den giver et krast billede af det hårde liv ombord, af den rasende konkurrence og det bloddrivende slagteri på fangstpladserne med deres snestorme og kolde tåger. Til denne søroman slutter sig et senere værk: Beskrivelsen af mytteriet på barkskibet »Elsinore« i »Rundt Kap Horn«. »Den ædle sport« og »Bokseren« er byggede over sportsjournalistens erfaringer om ringens helte. Intet snyderi og forhåndsftaler! lyder deres moral.

»Før Adam« er en videnskabeligt underbygget fortælling om vore første forfædre, urskovsmenneskene i træerne; bogen har et let satirisk anstrøg, men er dog blevet benyttet til undervisning på amerikanske universiteter.

Manuskriptet til »Martin Eden« bar oprindeligt titlen »Succes«. En grum ironi; thi romanen handler om en ung sømands kamp for at vinde anerkendelse som forfatter. Den giver os et dybt indblik i Jack Londons egen udvikling og hans lidelser i tiden, før han slog igennem. Og den ender med hovedpersonens selvmord, kort efter at han har vundet sin endelige sejr. Men hvad hjælper det, om man vandt al verdens rigdom og ære, hvis man lider skade på sin sjæl?! Forskellen på »Martin Eden« og »En Klondike helt« er den, at Martin Eden stræber efter at besejre verden og tvinge den til at anerkende hans geni, men bryder sammen, da Ruth, den elskede kvinde, den forfinede kulturblostm, viser sig at være en skuffelse: uforstående og egoistisk, medens Klondike heltens mål *besejre sig selv*, vinde sit bedre jeg tilbage og give afkald på den verden, han har erobret, for at fastholde den kvinde, han elsker, og som synes ham ethvert offer værd.

Handlingen i »En Klondike helt« er i korte træk følgende: Elam Harnish er alle sine kammerater overlegen både legemligt og sjæleligt. Som postkører, guldgraver og grundspekulant får han lejlighed til at bevise det. Efter at have tjent en formue sælger han i rette øjeblik alle sine virksomheder og vender tilbage til Staterne. Han har fået smag for det store spil og fortsætter det. New Yorks børsspekulanter søger at pudse grønskollingen, men om forladelse – de møder et iskoldt blik over en skarpladt revolver og må smukt rykke ud med byttet. Elam Harnish selv plyndrer kun de rige, ikke de fattige. Nu møder han for første gang kærligheden: han forelsker sig i sin kontordame: Dede Mason, men møder kun kold modstand, skønt han søger at vinde hende på mange måder. Da han endelig tager mod til sig og

kræver kortene på bordet, får han også ren besked: Hvem er vel han? En fed, allerede halvt kraftløs børsspiller! En mand, der driver et *goldt spil* med guld. Han *skaber* intet, og når han dør, vil han ingen virkelige *værdier* efterlade sig. Et sådant menneske fortjener ikke en kvindes kærlighed. Elam Harnish tager sig sammen, han indsuger den beske lære og begynder på sin storslåede vis *at skabe*; han skaber en hel by på den anden side af Friscobugten, sunde opholdssteder for hundredtusinder, og forsyner den med vand, lys, sporveje og færger over til San Francisco. Dede Mason, den elskede, anerkender hans bestræbelser. Men stadig er han en slave af sine penge. Hvis hun gav ham sit ja, hvor stor en del af ham ville hun så kunne kalde sin - en tiendedel, måske! Således belært lader Elam Harnish efter at have overstået en vældig pengekrise alligevel alting ryge, går fallit, skiller sig ved sin rigdom og vinder sin Dede. Med hende *vender han tilbage til naturen*, det frie, sunde liv uden for civilisationen, hvorved han atter får sin styrke tilbage. Han driver mandige idrætter, bliver selvbygger, landbruger, tjener en ekstraskilling ved at tilride heste, og – hvad der er det væsentlige – *føler sig lykkelig* med denne tilværelse. Således er han trængt igennem civilisationens løgne, om bag den til noget helt åndigt: *til kultur!*

Denne higen bort fra civilisationen ud i naturen bliver herefter et stående tema i Jack Londons produktion. Ligesom livsfangen Darrel Standing i den store roman: »Spændetrøjen« er i stand til at lade sin sjæl forlade straffecellen i det grufulde fængsel, lade den vandre blandt stjernerne og genopleve sine fortilværelser lige fra urtiden op til den nærmeste fortid: pionertogene imod Vesten, og på denne måde kan færdes frit igennem tid og rum, således længes også bokseren og vognmandskusken Bill Roberts og hans hustru Saxon bort fra *storbyens* fængsel for at finde nye livsmuligheder. De vil købe statsjord, og har dannet sig en forestilling om en yndig dal fuld af rislende bække, syngende fugle og knejsende rødtræer, hvor de vil nedsætte sig. Medens

de søger efter den, oplever de på deres vej den ene samfundskreds efter den anden, udvider livets horisont, ledes uafbrudt fra en beskæftigelse til den næste og nærmer sig alligevel stadig deres ideal af et opholdssted, omend ad mange krogveje, sluttelig finder de deres dal: *Månedalen*, der har givet bogen navn. Og nu skildres deres tilfredshed ved at opdyrke jorden, forbedre den, anskaffe husdyr og finde et marked for deres produkter. »Månedalen« er en *mesters* værk. Jack London viser her, at han formår at lede en bred, roligt flydende livsstrøm, stadig tilføre handlingen nyt stof og holde læserens interesse fast til det sidste.

Hans sidste roman: »Den lille frue i det store hus«, virker betagende ved sin skildring af et californisk kæmpelandbrug. Den skinner ligefrem af Jack Londons utæmmelige fryd ved den virksomhed, hvori han nu selv var blevet ekspert. Man skal blot høre ham tale om dræning og gødsel, høre ham juble over stolte, vælige hingste og blide, sirlige hopper; han falder i henrykkelse over mægtige, hvide grisesøer, slår ud med hånden og peger på hjerde af græssende merinofår, beretter om de vognladninger udsøgte Shropshire-væddere, han solgte i går. Vi følger, kort sagt, bedriftens gang året igennem, og der gives vist næppe den landmand, som ikke må overgive sig over for så megen begejstring.

Hvis man, efter at have fået et overblik over Jack Londons liv og værker, rejser det spørgsmål: Hvorfor har hans bøger vundet så stor udbredelse her i landet? da lyder svaret: *Han ligner os!* Han var industriarbejder, sømand og landbruger. Han havde eventyrlysten i sit blod. Er vi måske ikke et folk af industriarbejdere, sømænd og landbrugere? Og har vi nogensinde fornægtet vikingblodet? Hvad under er det da, at vi ser os i spejl hos Jack London? De forhold, hvorunder menneskene i hans bøger lever, lider, stræber og arbejder, er større end vore egne. I hans fantasie hulspejl ser vi os selv

omgivne af eventyrets strålende glans; vi skelner også tydeligere vore egenskaber, dyder og lyder – vor nød, vor kamp, vor sene sejr. Men det *er os selv*, vi ser! Derfor holder vi af Jack London og hans bøger, derfor har vi taget ham til vort hjerte og gjort ham til en af vore egne – Jack London, digteren med den rige, medfølelsefulde sjæl og den stærke, glødende fantasi!

Lappobevægelsen

De fleste har vel forståelsen af, at Lappo er en landsby i Østerbotten. Men ved man også, hvad dette navn før var knyttet til? Jo – til et vundet slag i en tabt krig. Og så sandt et lands vægt i Vesteuropas agtelse er dets sande betydning udadtil og klart angiver den streg på den internationale ønskeopfyldelses gradestok, hvortil dets indflydelse kan få kviksølvet til at stige, må man hævde, at det finske folk atter står i begreb med at knytte en diplomatisk pyrrhusejrr til navnet Lappo.

Situationen er i øjeblikket lige så fortvivlet som latterlig. Landet har to regeringer, hvoraf den ene kun regerer af navn som stråmand for den anden, Lappobevægelsens ledere. Valg står for døren; Lappo vil sejre, og dermed er finsk fascisme en kendsgerning. Men en bevægelse, som er skredet frem under russerfjendtlighedens, antikommunismens og den religiøse fanatismes bannermærker, kan kun føre Finland ud i et overmåde farligt og, med østlige øjne set, særdeles kærkomment modsætningsforhold til sovjetstaterne. Hvor er man mere øvet i affattelsen af intrikate og dobbeltbundede noter end i Sovjets regeringskontorer? Og hvem vil være mere klodset til at besvare dem end hr. Kosola og hans bondevenner? Hvad en sådan noteskærmydsel vil ende med, behøver man næppe at tvivle om. Uden at foregribe begivenhedernes gang tør man sige, at Lappobevægelsen vil blive en fare for Suomis sikkerhed og politiske uafhængighed.

På den anden side – hvis Lappobevægelsen ikke skulle blive den herskende, så har det finske folk fornægtet sig selv; thi det er folkets kerne, som støtter dens program. Også dette ville være betænkeligt. Thi en nation, hvis selvstændighed unægtelig er en nyerhvervelse, vil let blive politisk steril, hvis den ikke uhindret kan udfolde sin hele ejendommelighed. – Dette vil, kort sammenfattet sige, at et frit folk må løbe linen ud og tage

følgerne, en sandhed, der således udtrykt ikke kan overraske nogen. Men hvor det som her drejer sig om en nyligt erobret frihed, der er denne selvudfoldelse rigtignok også en ufrivillig offentlig prøve for Europas øjne, og spørgsmålet om selvstændighedens berettigelse lurer udtalt i tilskuernes bevidsthed. Undersøger man det indtryk, finsk indenrigspolitik har gjort, idet man herved ganske ser bort fra al diplomatisk fortielse og besmykkelse, fra alle hensyn til en engang tilstået officiel anerkendelse af landets selvstændighed, så vil det være vanskeligt at nægte, at et tydeligt mishag præger verdenspressens referater. Og hvorfor undre sig derover? Vi kan lade selve Lappomændenes fremgangsmåder ligge i truslen, valgtryk, bortførelser, mishandling, tortur; man har lært af den hadede nabo: dette er orientalsk – eller amerikansk. Det er barbarisme. Men ganske vist kun gengældt og gensidigt barbari. Fænomener som mordernes humor og torturens om inkquisitionen mindende præg af grotesk folkeforlystelse, skyder vi ganske fra os. Tilbage bliver to kendsgerninger, der kan være os nok: Lappomænds og kommunisters gensidige tro på, at man kan udrydde en politisk idé ved voldsudøvelse, og skævheden i selve hadets retning fra begge sider, ophidselsens og agitationens formidable løgnagtighed. Det må være et skønt skue for de besindige og højtudviklede blandt finner, dette at se folket blindt styrte sig i broderstrid uden anelse om, uden mindste forståelse af, at kommunismen overalt er en målestok for samfundsindretningens utilstrækkelighed, og at dens styrke i landet er et eklatant bevis for, at spændingen mellem folkets klasser er så lidet udjævnet, at navnet demokrati kun kan opfattes som en spotteglose for et sådant samfund. Der tales om hvides kamp mod røde, om nationalisme og patriotisme mod russervenlighed og kommunisme; men i virkeligheden står striden i Finland mellem besiddende og besiddelsesløse, mellem jord og kapital på den ene side og proletariat på den anden. Endog det bitre, aldrig slukkede nag mellem svenskfinner og finskfinner er til dels begrundet i brydninger af finansiell art, og

megen finsk-finsk materialisme kunne finde et ubehageligt sandhedstro udtryk i formen: Kun rent finske kapitalister bør udnytte Finlands muligheder.

De besiddelsesløse er talrige i Finland, og for længst er den tid forbi, da tiggeren og fortælleren var en agtet gæst. Landets frihedskamp artede sig som en borgerskabets sejr over de lovløse, der grebne af en rus ved synet af de røde faners flagren uden for landets dørtærskel, havde allieret sig med russiske militærarbejdere, hidsede af Sovjets agitatorer, forsynedes med jernbaneladninger af våben og artilleri og ammunition og under deres første fremtrængen overalt åbnede fængselsporten for fangerne og i hærgende flokke lagde landet øde ved frygtelige misgerninger. Lovløse, sagde vi – thi lever ikke den besiddelsesløse altid uden for loven eller dog på dens grænse? Lovløse før 1918, dobbelt lovløse efter de hvides sejr, da kommunismens idé, under krigens tryk, under forfølgelse og nedslagning, havde ætset sig uudsletteligt ind i deres sind. 1918 blev, foruden at være et befrielsens år, tillige en kilde til vedvarende indre uro i Finland. Denne kamp spaltede folket, således som det, bestandig sønderslidt af allehånde rivninger, aldrig var blevet det før.

Hvem er Finlands besiddelsesløse, hvilke mennesker udgør dette proletariat? Og hvem er Lappomændene, som vil udrydde, hvor de mistvivler om at kunne omvende?

Når man kommer til en finsk havneby, kan man ikke undgå at bemærke de koner og piger, som iført en traset nederdel og et stærkt farvet hovedklæde, barbenede eller med ubeskriveligt fodtøj gør mænds hårde arbejde ved som havnesjovere at laste trælastskuderne. Et broget skue, fornøjeligt i solskin – og kun for tilskueren. Hvor bor disse kvinder? Hvor er deres mænd og sønner? De bor i udkanten af byen i elendige små huse, ubeskriveligt fattige og faldefærdige. Deres mænd og sønner er

til søs. Men kun om sommeren. Og langt fra alle. De øvrige tyvfisker, har sæsonarbejde af laveste art, flakker om, driver smugleri, stjæler, drikker sig overstadigt berusede i smuglerspiritus, slås på kniv og myrder, når uheld være skal, og det skal det ofte. »En rasende finne« – javel, næsten kliché – det er ham. Og hans politiske farve? Rød, som det rødt, han ser for øjnene. Kommunist. – Rejser man ud på landet, finder man bøndernes tyende. To små anekdoter: En schweizer købte en gård, lagde driften om og tog fat på mejerivirksomhed. Hver lørdag gav han sine karle og piger $\frac{3}{4}$ kilo smør hver til ugens forbrug. De tog det med hænderne og åd det klumpvis på stedet. Aldrig havde de fået den slags før. – En dansk dame bosat i en af landets frugtbareste egne antog en bondepige fra en nærliggende kirkeby. Man skulle have steg til middag. Pigen vidste ikke, hvordan kød steges i gryde og nægtede at spise af det skære kød, da fruhen havde lavet maden. Hun havde af kød kun smagt kogte indvolde. Vi vil ikke tale om lønnen, – det er ikke noget at tale om. På papiret tager statistikkens tal sig muligvis ud som noget, men dette noget er i virkeligheden sørgeligt nær ved intet. Dog er der naturligvis rangklasser også inden for tyendet. Man søger kraftigt at ophjælpe husmændene. Hvorfor mon? Vel aldrig, fordi de har haft det godt! Sent er bedre end aldrig – de har for hovedpartens vedkommende ført et hundeliv.

Den store mængde af skovarbejdere og flødere, tjener kun noget om vinteren og våren, bruger deres penge under omflakken, sulter resten af året. Evtigt utilfredse.

Velklædte elskværdige værter fraråder den tilrejsende at færdes i Åbos og Helsingfors' arbejderkvarterer. Hvad er der i vejen? Tager han sig hemmeligt fra overvældende gæstfrihed og søger de forbudte gader, glemmer han ikke, hvad han får at se.

Proletarer, proletarer! Alle!

Og nu Lappomændene...

Det er de små besiddende, støttede af de store jorddyrkere. Østerbottens og Savolaks' bønder, tykskaller med en glødende fanten. Seje, udholdende, stærke. Konservative, påholdende, stædige, fanatiske ivrere. Religionsgale, splittede i sekter, hvis troskampe, hvis gudstjeneste undertiden antager former, der minder om de rasende Kybeledyrkeres. Det kan tage en menneskealder at indprente disse folk noget, og man skal være yderst forsigtig dermed, thi er en lære, ret eller vrang, sluppet inden for deres pandebrask, er den ikke til at drive ud igen, men antager under fantasiens omformningsproces, under tryk af hundrede fordomme og indbildninger, en skikkelse så forskellig fra de sædvanlige resultater af jævn fornuft, at den, når den endelig flammende spruder ud i handling, virker lige så forfærdende ved sin uforklarlighed som ved sin pludselighed og brutale kraft. Denne fantasiens omdannelsesproces foregår uhindret af indtryk udefra; thi en finsk bonde (Kareleren dog undtaget) er så godt som uimodtagelig for sådanne. Er det lykkedes at hamre ind i ham, at landet trues af kommunister, så er enhver, der ikke sværger til hans egen hjemmestrikkede anskuelse, simpelthen en kommunist. Fredsven? Hæ, kender det ikke. Kommunist er de. Socialist? Hvad skal det sige? Kommunist er de. Fremmed på egnen? Pokker tro ham – det er en kommunistisk spion. Os så videre.

Og sådanne mennesker tager man i Finland ikke i betænkning at opægge til revolutionære handlinger, til voldsdåd! Efter at de sejrrikt har befriet landet fra russere og kommunister, holdes de til ilden, bearbejdes i årevis af chauvinister og deres håndgangne mænd, for en stor del præster, der har overordentlig indflydelse. Sejrens frugter må ikke gå tabt. Det vil sige: nationalister og militærgale skal beholde magten. Man må for enhver pris forhindre, at proletariatet organiserer sig. Selv en nok så ringe

politisk indflydelse fra denne side er skadelig. De elendige skal holdes nede i deres elendighed. Er det da underligt, at proletariatet bliver yderligtgående, at det, ikke meget væsensforskelligt fra sine undertrykkere, med fortvivlelsens sejhed klamrer sig til den idé, hvorunder det engang har kæmpet: kommunismens? Og således er Finland vel en selvstændig stat, en republik, men den savner form.

Hvornår vil Suomi opnå realisationen af dette fundamentale gode? Lappbevægelsen er sandelig ikke vejen.

Tværtimod. Ikke for intet sukker en af nationens bedste digtere, Ture Jansson [*senere*: Janson]: »Nu ville det til en afveksling være godt, om der slet intet nyt skete«. Indre fred, fordragelighed mellem samfundsklasserne, intenst arbejde på udnyttelsen af alle landets rigdomskilder, deraf følgende mulighed for tålelige kår blandt de lavestlønnede, organisation af disse som middel til inddragning under faste, lovbegrundede former synes de eneste udveje til sanering af republikken. Som vi har påpeget, er kommunismen et febertegn. Hvor de økonomiske og politiske kår er acceptable, svinder den hen, forvandles, bliver til statssocialisme, socialdemokrati! Her ligger opgaver for Finlands statsmænd. Her kan de finske socialister gøre et stort arbejde. Men der skal oplysning til. Løgnen må først drives ud. Bedre var det, om man satte *den* over grænsen. Sammenblandingen af økonomiske interesser og politisk agitation må redes ud og klarlægges, sandheden drives ind i tykskallerne. Det vil tage tid. Men det må gøres for borgerfredens skyld. De nuværende tilstande er en europæisk stat uværdige.

Udtalelse i anledning af 25-året for artium

Mange kan læse, færre har lyst til at læse, de færreste forstår at læse. Almenkundskaben stiger, dannelsesniveaue, selv blandt studerende, synker, undertiden til det latterlige. Betegnende for tiden er de folk, der skriger: *Noblesse oblige*, uden at tænke på, at noblessen ikke mere eksisterer i et gennemdemokratiseret folk, hvor selv socialister er afblegede til socialdemokrater.

Teatret i Randers

De steder, hvor teaterminder samler sig, er undertiden af den sælsomste art – men de samler sig aldrig tilfældigt. Overalt, hvor en sådan samling findes, lever der et menneske, hvis hjerte brænder for scenens kunst i den grad, at vedkommende søger at fornægte dens flygtighed, ja, at sikre dens vedvaren. Det skal blandt andet være min opgave at føre Dem til et sådant sted, måske det besynderligste af alle, det mest ukendte, det skumleste, og dog af scenens farende børn det mest elskede og tiest besøgte – just for den mands skyld, som der havde sit asyl og sit »private museum«. To mænd egentlig, to fætre, den ene som den andens efterfølger. Og kældereren (det var en kælder, et rum i en teaterkælder) hed »Krumkaven«, de to mænd: Jens Spliid og Rudolf Spliid; de fulgte efter hinanden som maskinmestre ved Randers teater. »Krumkaven« – ingen anden kælder har som den sit eget navn! – lå lige under scenegulvet; og når der prøvedes eller spillede, hvilket ved de i Randers hyppige landboforestillinger kunne være allerede fra klokken halv fire eftermiddag, dryssede støvet som en bygevis faldende tågeregn ned over alt og alle i kælderen. De berømte »maskintoddyer«; en trylledrik, om hvis slagkraft der går mærkelige sagn i teaterkredse, måtte tildækkes med papir, hver gang en skuespiller styrtede op for i sidste øjeblik at høre sit stikord og undergå den kendte forvandling fra kulissens maskerede menneske til stykkets levende person. Man må forestille sig maskinmesterens rum som et sted, hvor der førtes en stadig stille kamp med støv og spindelvæv, men hvor alt befandt sig i den største orden. Væggene var dækkede med skuespillerfotografier og plakater, disse sidste forvaredes også i skuffer og skabe, og eftersom samlingen forøgedes, blev »Krumkaven« virkelig til en slags privat museum. Her under gasblusset har de siddet alle de, hvis navne nu kun er en genlyd. Her har direktør F.C. Schmidt jamret over dårlige indtægter og opfundet nye trækplastre, her har Cortes bandet over nye

støvlers misforhold til gamle ligtorne, August Rasmussen undret sig over, at hans odenseanske pragtudstyr ikke gjorde tilstrækkeligt indtryk på kronjyderne, Julius Petersen hulket ved sin hustru Død, Kjertmann og Helsengreen drevet deres saftige løjer, Schönfeld fortalt sine historier, Vilhelmi omsider forstået dem, når de genfortaltes, Poul Friis citeret den sidste vittighed af fotograf Gøpel i Aalborg; men her har også Olaf brølet af grin og Mantzius stille fordybet sig i det opsamlede materiale og vekslet kloge ord med maskinmesteren og samleren. Mange veje mødes i Randers – vi ved det. Og ad dem alle har skuespillerne faret. Her aflagde man beretning, og her hentede man nyt. Her var i bogstavelig forstand et samlingssted for dette flygtigste af alt flygtigt: de rejsende kunstners historie. Mangt et klogt råd med hensyn både til scenens og livets kunst er søgt og givet her. Det er da også rørende at høre, med hvilken taknemmelighed »Krumkaven« nævnes af provinsens skuespillere, og med hvilken ærbødighed de to fætre Spliids samlinger omtales. Det er ikke muligt at »pumpe« en gammel provinsaktør, uden at denne straks ved nævnelser af Randers teater med iver udbrøder: »Jamen kære, det var jo der, Spliid havde sine samlinger i kælderen!«. Da Foreningen Harmonien lod sin nye bygning rejse og deri det nye og smukke teater indrette, fik Rudolf Spliid naturligvis langt bedre kår at samle under – og benyttede dem, må man tro. Resultatet af hans bestræbelser kan nu ses og bedømmes af publikum. De mange plakater er slået op langs væggene i gangene til garderober og kælder i det nye teater, fotografierne opbevares i Randers museum, der kun ligger få skridt fra teatret. Blandt Randers' mange attraktioner fortjener denne samling at nævnes; den har størst interesse for dem, der beskæftiger sig med dansk teaters historie, – men oprigtigt talt, i den retning er vi alle amatører herhjemme. Resultater ses der blot sørgeligt få af. Om provinsscenerne findes der intet større samlet værk af nogen betydning, derimod nok en del monografier, artikler og erindringer. Det er en skam.

Randers gamle teater var indrettet nogenlunde på samme vis som den tilsvarende kunstanstalt i Aalborg. Fra scenen gik man nogle trin op til garderoberne, som var særdeles beskedent udstyrede, nogle enkelte smårum og et større fællesrum på begge sider af gangen; til den ene side herre- til den anden damegarderober. Selve scenen havde ingen bro, mellem- og bagtæpper måtte hejses ned på gulvet og rulleres sammen der, når de skulle borttages, og det gav et betydeligt arbejde, da stykkerne jo idelig skiftede, og med dem dekorationerne. Selskaber kom fra Aalborg, fra Aarhus, fra Odense, med store udstyrsstykker, og så kan det nok være maskinmester, maskinfolk, regissør og rekvisitkone fik travlt. Lem var der i scenegulvet – feeriernes tid bliver aldrig forbi – og denne lem spillede af og til skuespillerne et puds. Fortæppet var en kopi af Det kongelige Teaters; dog savnedes de små engle af ubestemt køn, som med så megen munterhed drager forhænget til side for det græske bjerglandskab med musetemplet på klippetinden. Scenen belystes ved gas. Tilskuerpladsen ligeså. Der fandtes første parket og orkesterplads. Den første række var børnebænk. Ståparket var det ingen skam at tage billet til. Og endelig balkon, naturligvis. Derimod ingen loger ved siderne. Billetpriserne var særdeles rimelige, selv i den tid, da en krone ligefrem betragtedes som et beløb. 1,75 eller 1,50 for de bedste pladser, 1 krone og 0,50 for de øvrige. Billetterne solgtes ikke på teateret, men hos boghandleren. Dog kunne de indviede tit forskafe sig en billig billet hos statisten og kontrolløren, der falbød dem uden for indgangen. Ja, onde tunger vil påstå, at direktørens anstrengelser for at stoppe denne trafik har været så resultatløse, at man endnu den dag i dag... men stille!

Foreningen af det selskabelige og det dramatiske fandt sted i Randers for allerede over et århundrede siden, idet begge disse interesser mødtes, da *Foreningen »Harmonien«* dannedes ved en sammenslutning af Randers Klub og Det dramatiske Selskab; og i denne forening har de virkelig senere enedes i skøn harmoni.

Denne sammenslutning blev i hvert fald bestemmende for Randers teaters beliggenhed indtil vore dage. Det nye teater blev nemlig af let forståelige grunde lige som det gamle bygget sammen med foreningslokalerne og på samme sted, hvor Harmoniens bygning før havde ligget, i Østergade. At teatret tilhørte en forening, blev afgørende for spilletiden, idet hovedsæsonen i Randers først begyndte anden nytårsdag, i stedet for anden juledag, som det ellers var skik. »Harmonien« anvendte nemlig i juleugen lokalerne til sine fester. Foreningens snævre samhørighed med teatret også har haft andre, og såre muntre, følger, som senere omtales. Her skal det fremhæves, at varieteen lå lige i nærheden. Skuespillernes nyfigenhed over for den allerletteste muse var kun naturlig. Men deres hastige eskapader fra teater til varieté medførte ofte, at der på scenen opstod uhyggeligt lange pauser i spillet; og ikke nok dermed: spanske grander med pibekrave og lange skæg har senere under forestillingen til publikums forbavselse vist sig på scenen forpustede, med vildt funkende øjne som efter et åndeløst løb, aldeles skægløse og uden den pibede kræves værdige pryde. I øvrigt berettes det om vedkommende varietés indehaver udi de gode gamle dage, at han låsede sine optrædende damer inde på deres værelser efter forestillingen. Hvis nu skuespillerne var blevet låsede inde i deres garderober i mellemakterne... Men lad os ikke komme ind på teoretiske udviklinger! – Teatret ligger altså temmelig langt oppe i byen, vel en tyve minutters gang fra jernbanestationen. Skuespillerne boede derfor i teatrets nærhed og mødtes jævnligt i foreningens vinstue.

Skuespillerpensionaterne er et kapitel for sig i provinsteatrets historie, vistnok ofte mere betydningsfuldt, end man er tilbøjelig til at tro. Navnlig for skuespillerindernes vedkommende, som ofte i uge- eller månedsvis boede på samme sted, ikke havde tid eller lyst til at færdes ude i selskabslivet, vel ofte heller ikke havde lejlighed dertil, men sad hjemme, syede deres scenekjoler selv, klippede, forandrede, forbedrede deres garderobe i en

uendelighed, sjældent fik en ny dragt, og da altid kun historiske kostumer, men tit måtte tilbringe også nætterne med flittigt at bruge nål og tråd eller en symaskine, hvis en sådan kunne lånes – for dem betød det naturligvis overordentlig meget, hvorledes værelset var, om de kunne hygge sig en smule og føle sig hjemme, om værtinden stillede sig venligt eller rent forretningsmæssigt køligt, om en ekstra kaffetår kunne bekommes uden for megen kvalm, om kosten var tålelig, og – herregud, lad os sige det! – om man ikke var alt for essig med at kræve pengene ind på dag og time; for var man end sparsommelig, hængte man end i efter allerbedste evne, gagerne var hyppigt fortvivlet små, og der kunne være en masse at bruge de klatskillinger til; ganske fraset altså, at man ofte slet ikke var dydig og sparsom, men tværtimod ung, smuk og letsindig, eller simpelthen letsindig uden andre attributter. I Randers var det allerfinest, om man kunne sige, at man spiste hos Ryes; det var jo nemlig de to brødre, der udgav *Randers Dagblad*; der var man altså pressens almagt på nærmeste hold. Men antagelig har det været forbeholdt eliten af eliten. I ældre tid var madam Mosegaads pensionat i Dytmærskens særdeles velrenommeret. I et lille hus nederst i gaden med det morsomme navn herskede madammen. Hendes mand var nålemager, men når madammen tog fat, må han vist siges slet ingenting at have været. Madam Mosegaard var høj og drøj, snakkelysten, arbejdsivrig, kommanderende og moderligt hjertensgod. Bestandig iført et vældigt bomuldsforklæde svang hun herskerstaven, alias grydesleven, fosedede sin mand, kælede for sin hund »Lovli« – skal vel være *Lovely* – snakkede med sine pensionærer og fortalte dem utallige historier fra sit begivenhedsrige liv inden for pensionatsbranchen. Hyggelig og omsorgsfuld, på trods af enstemmighed om, at hendes mad ikke var god, *må* hun have været, for der står en atmosfære af smilende venskab om hendes figur, således som den dukker frem i skuespillernes erindring. – Knap så anset var måske søstrene Blehrs pension. Men så var – og er der måske – »Gine« på Frederikspladsen, »Hotel

Brødkusk« over for tømmerpladsen bag teatret, (værten: Jensen, var eller er brødkusk) og endelig Hans Schødte, hvor mange af selskabernes herrer boede eller spiste. Med begejstring fortalte en ung skuespiller mig, hvorledes den billige pension i Randers muliggjorde, at man i løbet af tre måneder kunne spare sammen til et nyt sæt tøj. Pensionen kostede 45,00 kroner, tre meter tøj hos Junckers 18 kroner, og var det købt, så i galop til teaterskrædder Wøbbe – oh, fænomenalt billigt! – og tøjet sad som støbt! Det er et billede fra de senere år, men det fortjener at tages med. Det giver et skarpt indtryk af gageforhold og levevilkår i provinsen. Hvordan har de da ikke været i endnu ældre tider?!

Der spillede ikke hver dag i ugen på Randers teater i den noget ældre tid. Spilledagene var i reglen: søndag, mandag, onsdag, fredag, og om lørdagen var der hyppigt landboforestillinger med et mægtigt program, tit 10-12 akter, to helaftensstykker og en enakter til at begynde eller slutte med, oftest en vaudeville eller en lille operette. Ved fuldmåne kunne man vente særlig godt besøg, da bønderne så i måneskin kunne se at køre hjem ud ad natten; ofte kom de ret langvejs fra. Tænker vi os nu, at vi en aften, da der spilles, er mødt tidligt op og ser lysene tændes i det aflange, trange, mørke tilskuerrum, medens der bag tæppet lyder en fjern og dæmpet buldren, der skyldes maskinfolkenes virksomhed, vil vi snart opdage, at vi i vor beskrivelse af tilskuerpladsen har glemt et meget væsentligt moment, ja, måske det, der til syvende og sidst kan bestemme en forestillings skæbne: den snævre orkestergrav og dem, der nu efterhånden befolker den, musikerne, som én efter én dukker frem ad den lave dør fra kælderen, og deres dirigent, som kommer sidst.

Dirigenten er Søren Telling. Denne fortræffelige, fintmærkende og af publikum såvel som af skuespillerne meget afholdte mand var i en lang årrække orkesterleder i Randers teater. Og det var altså ham, der hver aften – for så vidt selskaberne ikke selv

medførte en dirigent, lad os sige: Vilhelmi eller Meinung, for at nævne et par navne, der vil vække glade, men dog vemodige minder i enhver teaterglad provinsianers hjerte – var ansvarlig for den forberedende, ved musikens hjælp fremkaldte stemning, der er af så aldeles afgørende betydning. Ikke sandt, først, når violinerne begynder at stemme, først, når klarinetten eller oboens toner klinger, når fløjten abrupt kvidrer en strofe, når celloen kræver sit a hos klaveret og synger en lille melodi, først da er aftenen indledet. Det er den livsalige forventnings stund. Og nu viser Telling sig, veksler ord med sine musikere, indprenter et og andet, griber taktstokken, signalet lyder fra kassen, han slår an – hvad har han valgt som indledning til dette stykke? Vær sikker på, at det er musik, der nøjagtigt svarer til skuespillets stemning! En march eller en ouverture. Telling var som sagt meget fintmærkende. »Barberen i Sevilla«, »Kaliffen fra Bagdad«, »Semiramis«, »Fra Diavolo«, »Den hvide dame«... altid netop det rette. Det fortælles, at han kun én gang fandt et stykke så absolut sørgeligt, at han valgte Beethovens »Coriolan« ouverture. Men så faldt dramaet også, og dets fald var stort! Der var også altid mellemaktsmusik, og den fik ofte både levende applaus og ros af kritikken. Det var ikke meningen, at publikum skulle gabe i mellemakterne.

Fatter har lovet mutter, at hun skal på komedie, men før man beslutter sig, har man gransket avisen; thi noget godt skal det være, og på næstsidside har man fundet følgende med allehånde typografiske tricks pragtfuldt udstyrede annonce:

Teatret i Randers

Torsdag den 29de Januar 1880, Kl. 7½

5. Optræden af de kejserlig russiske
Hofkunstnere

To dresserede Puddelhunde, Leo og Cæsar
i deres overordentlige Produktioner,
dresserede og fremførte af F. Matula!

En stor og equilibristisk Trommekoncert
udføres af Hr. S. Matula.

Les Pyramides Humaines
af d'Hrr. F. Matula og Reinhardi.

Et Løfte
Farce med Sange i 1. Akt.

En Aften i Feverdenen
arrangeret efter »Tusind og een Nat«.

Et Karneval ved Vesuv

Sidste Forestilling:
Fredagen d. 30/te Januar.

6. Optræden af de kejserlig russiske
Hofkunstnere.

Grand Soirée
med og uden Apparater af F. Matula.

Præstegaarden paa Alperne
Folkeskuespil med Sange og Kor i 3 Akter
af Louis Figuiet (Kasinos Repertoire).

Overordentlige Produktioner
udføres af F. Matula.

Over Land og Hav

Non plus ultra i Gymnastik af F. Matula og Reinhardi.

Stor grotesk Produktion
udføres af Hr. Reinhardi.

Slægtingene
Vaudeville i 1. Akt.

Hermed sluttet Forestillingerne i Randers

Billetter til de sædvanlige Teaterpriser faaes hos
Hr. Boghandler Schmidt.

Fred. C. Schmidt.

Det er jo næsten ikke til at modstå! Men i cirkus Glauert med dens storartede hestebestand – og Randers forstår sig på heste! – koster billetterne samtidigt kun for 1. plads: 1 kr., for 2.: 75 øre, for 3.: 50 øre, og børn går ind for 50 øre og 30 øre, for børn under 10 år. Fatter vil egentlig helst i cirkus, men det er jo mutter, der skal fornøjes, og så går de da til en forestilling, der ville have fået Goethe til at tage sin afsked i Weimar, men som i Randers er et nødanker for en såre betrængt direktør. Men folketællingen det år viser, at Randers har op imod 14.000 indbyggere – mon Weimar havde det?

Der har altid været en *levende interesse for teater* i Randers. Traditionen vil vide, at det var i denne glade by, en ung pige virkeliggjorde det kendte mundheld og i bogstavelig forstand »spiste« den forgudede skuespiller Prenzlaus billede »på smørrebrød«, hvorved den unge skønhed pådrog sig en skrækkelig forstoppelse og mange slemme smerter, hvorfor hun

måtte udpumpes bagefter, så at nachspielet blev det artigste, om end ikke det mest romantiske ved sagen. Har man nu forvisset sig om, at der i 80-90'erne alene i forårssæsonerne spillede op imod 70 stykker på byens scene, må man indrømme, både at direktørerne stode på teaterinteressen i Randers, og at de gjorde alt for at tilfredsstille den. Til denne række stykker, hvoraf flere spillede 2-3 gange, var der hyppigt fuldt hus, dog tiere »tåleligt godt besat«, undertiden i perioder, da byen var optaget af ganske andre ting, kun »fuldt på gulvet« til de bedre forestillinger, der interesserede de dannede, men »desværre næsten tomt« til en del andre af lettere eller mere populær art. En særlig rolle spiller beneficjerne og de store sammensatte forestillinger, der af direktørerne benyttes som lokkemad ved hestemarkederne. Til disse to arter forestillinger er der meget ofte godt eller fuldt hus, undertiden »drønende bifald«, »ekstatiske begejstring«. Med hensyn til beneficjerne opdager man imidlertid ved at sammenholde annoncer og kritik med vedkommende skuespilleres personlige erindringer, at der her hyppigt er tale om et bestemt teatertrick. Det er således påfaldende, at et selskab, som giver i alt otte forestillinger i Randers, (Cortes'), imellem disse har hele tre beneficjer; et andet giver endog et andet år af syv forestillinger hele fire beneficjer. Det kunne naturligvis tydes som en kompliment til Randers som teaterby, vel også som et bevis på direktørernes tillid til beneficjen som trækplaster. Men når man derpå hører vedkommende skuespiller med stor bestemthed nægte, at han det pågældende år har haft nogen benefice i Randers, bliver man mistænksom. Og se der! Ved nærmere undersøgelse går det op for en, at det hele er en slags sweepstake. Beneficjen er det rene hasard. Giver den penge – eller gør den det ikke? Man sætter et kendt og yndet kunstnernavn på plakaten, vedkommende har kontraktligt ret til en benefice. Og så udbydes chancen. En tvivler, en tror... »Godt!« siger den troende »jeg køber din benefice for femten kroner kontant.« »Top!« siger langt om

længe den beskedne beneficiand. Og så er jo spørgsmålet: Har den bydende trukket en hest eller ikke? Og vil hesten sejre?

Repertoiret omfatter alle genrer, fra den brede folkekomedie, udstyrsstykket og feeriet gennem vaudevillen, den lettere og den mere værdifulde operette, syngestykket og farcen til komedien, skuespillet, det sociale eller historiske drama og den store tragedie. I reglen har alle disse stykker først, bestået deres prøve i København, og der reklameres med deres succes i hovedstaden; men de er på den anden side ikke synderligt forsinkede på deres vej fra verdensscenerne til den danske købstads teater. Det er forbeholdt nutiden såvel at have premiere på originale danske skuespil på provinsscenerne som at være fyrretyve år om at overføre en verdensberømt opera som Debussys »Pelléas et Mélisande« fra pariseroperaen til Det kongelige Teater. Særligt i 80erne er tyske og franske stykker i meget høj kurs sammen med de danske nyheder, medens man næsten ingen engelske navne ser på plakaterne. Dette forandrer sig stærkt i løbet af 90erne, da England tager et stort opsving både med hensyn til sine klassikere og sine moderne stykker. Og endelig toner Amerika sejrrigt frem. Men da er også *filmen* på trapperne. – Det ominøse ord er nævnt; lad da den bemærkning knytte sig dertil, at det er ganske klart, teatret dengang just ved sine sammensatte folkeforestillinger nærrede en smag, som senere med glubskhed skulle kaste sig over filmen. Hvad mener man om forestillinger som: »Cora, eller slavinden«, »Texas Jack« og »Håndværkerliv« – eller, lidt højere oppe ad rangstigen: »Leonarda«, »Vore brave bønder« af Sardou og en fiks lille Offenbach: »Violinspilleren« – eller Jules Vernes »Fem uger i ballon« og dertil et par småfarcer? Er det ikke noget lignende i mere moderne stil, man ser på provinsbiografernes og forstadskinoernes programmer? For slet ikke at tale om de herrer kongelige og kejserlige artister og de dresserede hunde, der minder om den populæreste smag så langt tilbage som i shakespeareriden i England og biedermeierperioden i Tyskland. Man taler altid om, at smagen

forandrer sig – javel, den er i stadig bevægelse, men mon den ikke ligesom moden løber i en cirkel?

Alle provinsens bedste selskaber spiller i Randers. Men nogen hovedsæson med et fastliggende selskab har byen ikke i den ældre tid; det kommer egentlig først for alvor fra og med indvielsen af det nye teater, fra hvilken tid der da også spilles på alle ugens dage. Tager man stikprøver fra repertoiret i ældre tid, er det tydeligt, at Randers holder af at more sig i teatret, elsker musik, strømmer til for at se årets sensation på det litterære område og modtager den store kunst med respekt – men heller ikke med mere. Og dette er vel omtrent vort publikums gennemsnitsholdning. Heller ikke på dette punkt spores nogen væsentlig forandring fra før til nu. Hvad der bydes på af stykker, må derimod imponere. I en enkelt forårssæson møder først *F.C. Schmidts Selskab* op med bl.a. Björnsons »Leonarda«, Overskovs »Capriciosa«, Hauchs »Kongens yndling«, Mme Girardins »Lady Tartuffe« og to lystspil af Moser; dernæst *Selskabet »Fremad«*, Dir. Ferd. Schmidt, med blandt andet Hostrups »Eventyr på fodrejsen«, Balzacs »Mercadet«, Blochs »Når møbler flyttes« og Herman Bangs »Hverdagsskampe« (to rideaustykker, begge nyheder) og Hostrups »Spurv i tranedans«. Som nr. 3 *N.F. Svendsens Selskab* med bl.a. »Niche« (splinternyt), Hedbergs »Bryllupet på Ulfbjerg« og Folkekomedien »Gøngehøvdingen«. Efter disse *Cortes' Selskab* med bl.a. Paillerons »Gnisten«, Dumas fils »Den fremmede«, Herman Bangs »Du og jeg« og Mario Uchards i sin tid så sensationelle: »Fiammina«, Hostrups »Tordenvej«, Heibergs »Elverhøj«, Goldschmidts »Engelskmænd i Indien«, Oehlenschlägers »Hagbart og Signe« og George Sands »Sigøjner og adelsmand«. Endelig *Odense Teaters Personale*, dir. Aug. Rasmussen, med bl.a. Molbechs »Faraos ring«, Ibsens »Et dukkehjem« og Molbechs »Ambrosius«.

I modsætning til repertoiret, der naturligvis for hvert år er nogenlunde det samme i alle de byer, der ikke har fast scene, men besøges af de samme rejsende selskaber, synes *kritikken* i Randers virkelig særpræget. Den føler sig ikke på forhånd bundet af hovedstadens anskuelser om de opførte stykker, men har sin mening præget af kronjysk sindighed og uimponerethed. Ofte viser den et klarsyn, der midt i en litterær bevægelses hvirvel foregriber den dom, som skal ramme den flere tiår senere. I moralsk henseende navnlig er kritikken aldeles kølig og uanfægtet. Ibsen, som er tidens store navn, modtages naturligvis med interesse, hans glimrende teknik påskønnes, men man finder ikke, at moralen i »Et dukkehjem«, f.eks., byder noget mere æggende diskussionsemne end moralen i digterens andre stykker, en bemærkning, der utvivlsomt ville have irriteret Strindberg over al måde, og i sin rigtighed faktisk belyser tidens let latterlige sindsoprør over ideer, hvis nyhed var tvivlsom, og som i hvert fald ikke kunne løses ved en litteraturkamp. Glædeligt er det at se, med hvilken modtagelighed man åbner sig for den nye danske litteratur, og med hvilken grundighed man sætter publikum ind i forudsætningerne for det moderne franske og tyske drama, der dengang florerede på de danske scener. Men også her er det tydeligt, at man foretrækker saglig viden og forståelse frem for sensationsvækkende blæksprutteri. Der holdes streng justits med de folkelige forestillinger, og viser man måske af og til nogen elskværdig overbærenhed, så er det navnlig ved afholdte skuespilleres beneficer. Det er i det hele taget noget for Randers karakteristisk, at man udviser meget galanteri over for selskabernes unge og talentfulde damer, medens de krav, der stilles til det mandlige personale, til gengæld er så meget strengere.

Nu forlyder det imidlertid, at kritikken ikke til stadighed har bevaret den for det svage køn så smigrende tone, som man finder, den anslog i de gode gamle tider. Og herom kan der fortælles en ret munter *anekdote*. En af provinsens smukkeste

skuespillerinder havde udført en dialektrolle i Hostrups »Under snefog«, men fik næste dag i aviserne at høre, at hun slet ikke egnede sig til den slags roller. Hun klædte sig da ud som bondekone, tog en kurv på armen, gik op på redaktionen af det blad, der havde været mest afvisende, og fortalte redaktøren en skrækkelig og indviklet skrøne ude fra sit sogn. Og den blev med taknemmelighed optaget og genfortalt i bladets spalter. Hvorefter fruene demaskerede sig og åbnede ilden fra sine batterier. Vidt og bredt fortalte hun om sin spøg og triumferede over journalisten, der så naturligvis måtte gøre gode miner til – nå ja, nu stod det jo ikke at nægte – til godt spil! Kunne således mellemværender imellem kritikken og kunstnerne give sig offentligt udtryk, kan det ikke undre, at man på scenen af og til hørte replikker, som ikke direkte vedkom personerne i stykket, men var talte ud af vinduerne, som man siger i rigsdagssproget. Således havde skuespiller Verner en kontrovers med en smuk medspillende. Tilfældet ville, at de begge optrådte såvel i »Spurv i tranedans« som i »Den sidste nat«. Verner tillod sig da først i scenen i mosen at hentyde til en vis beklagelig tilbøjelighed hos fruene ved efter dronningens gentagne »Rok op!« og udbruddet: »Å, hvor det lettede!« at bemærke: »ja, den dame havde nok fået en pæl for meget.« Det måtte hævnes. Og i »Den sidste nat« sang da fruens mand medynksomt: »Oh, væk ham ej, han sover jo så godt! Mens andre prøver, stedse sødt han slumrer...«, Verner havde nemlig været til gilde en aften og var næste dag kommet for sent til prøve. Da helten senere, som i rollen foreskrevet, gik hen til det tilgitrede vindue, så han udenfor den skønne, der stod og lo og rakte tunge ad ham. Han lod sig ingenlunde afficere, men fangede sin flue og begyndte sin sang: »Næsvise frue, hvad tænker du på? Drille en mand af så højebåren kunst! Fortsættes legen, så må du forstå: at du kan miste vort publikums gunst!« Vældigt bifald nedefra. Så var de kvit, og fik da også en bøde hver.

At sammenhængen imellem forening og teater kunne medføre visse morsomme komplikationer, er allerede nævnt. Når således kaptajn Grant på den øde ø opgivende lod sig synke ned på et stykke vraggods og udbrød: »Hvor længe skal vi leve her på dette usle ejland!?» virkede det opmuntrende på publikum, at vraggodset var mærket: *Til hr. restauratør N.N., Harmonien, Randers*. Og man genkendte under opførelsen af »Jorden rundt i 80 dage« med fryd restaurantens stole og borde i Phileas Foggs fornemme klub. På godset, der stod stablet op ved havnen i Suez, var der derimod besynderligt nok klæbet røde mærkesedler fra Horsens og Aarhus.

At lemmen kunne spille skuespillerne nogle slemme puds, er også allerede antydnet. Således kom den engang under opførelsen af Raimunds »En ødeland« i klemme, og da åndetiggeren skulle forsvinde, gled den et stykke, men ville så hverken op eller ned. Skuespilleren tabte dog ikke kontenancen, men gentog sin linje: »For dig må om overflods gaver jeg be'« og tilføjede: »Ak, løn mig nu ikke derfor ved at le!« hvorpå han dukkede sig, så hoved og overkrop forsvandt for publikums øjne, og møjsommeligt kravlede ned i kælderen, støvet og oversmurt af årgammelt smuds. En anden gang havde skuespillerne aftalt med Spliid, at de ved at dunke i scenegulvet under spillet skulle angive, hvor mange bajere de ville have til at skylle støvet af halsen med; han skulle sende dem op på lemmen. Spliid parerede også ordre. Men uheldigvis var det stykke, der gik om aftenen, Holbergs »Maskerade«, hvor Jeronimus i sin vrede dunkede forskrækkeligt med stokken i gulvet. Og op kom da lemmen fra den elskelige mand i kælderen med ikke mindre end 18 bajere. Og tæppet gik, inden skuespillerne kunne få dem af vejen.

Det fortjener at nævnes, at det var ét og samme selskab, der sluttede spillet på Randers gamle teater og indledede det på det nye, nemlig Walthers. Man kan heri se et tegn på, at den periode, som hermed tog sin begyndelse, trofast overførte de gode

traditioner fra det gamle til det nye hus. Man har her i landet en besynderlig trang til at indvie nye teatre ved Holbergforestillinger, som om et nyt og smukt hus for Thalia ikke snarere fortjente at indvies med et nyt og værdifuldt drama. Det var da også Holbergs »Den forvandlede brudgom«, der opførtes første aften på Randers nye teater. Og en smuk forestilling var det, hvor man på bedste vis havde banket støvet af de gamle løjer og fået deres pudsighed til at skinne på ny. Men der skete et lille uheld. Den skuespillerinde, der udførte Terentias rolle, tabte under spillet sin kitnæse. Først gik hun op i baggrunden for om muligt ubemærket at sætte den på igen, men dette lod sig ikke gøre; hun vendte da tilbage til forgrunden, rystede på hovedet ud til publikum (næsens tab lod sig ikke skjule) og fortsatte sit spil. Næste dag stod der i avisen: »Fruen tabte vel næsen, men ikke hovedet«. Således var et dårligt omen forvandlet til et godt varsel. Og dette varsel har vist sig at gå i opfyldelse: Det nye teater har gennem bevægede tider roligt udviklet sig med den voksende stad. Og uden på nogen måde at ville fremkomme med nye varsler tør man måske udtale, at byen med det store opland, Randers, hvor de mange veje mødes, har et teater, der meget vel vil kunne løse den fremtidsopgave at blive et hovedarnested for det folkelige drama, såvel det store, der stadig har sine dyrkere herhjemme, som det underholdende, vi alle lidt blysomt elsker. Og endnu et: Der vokser et jysk drama frem, og opførelsen af Skjoldborgs, Aakjærs og Anton Berntsens fortrinlige skuespil ville netop på Randers teaters scene få den betydning, de fortjener. Ja, på Randers teater burde også Budtz-Müllers folkevisedramaer have deres premierer. Her kunne hele Mellemjylland lytte. Og hvad Jyllands digtere har skabt, burde før eller senere finde åbne arme og villig forståelse just der, hvor så mange jyske veje løber sammen i et knudepunkt.

Ferdinand Raimund

Skuespiller, teaterskribent, dramatisk digter

Blandt de store navne i skuespilkunsten og den dramatiske digtning, der også har fået betydning for den tilsvarende kunststarts udvikling i vort land, må nævnes den østrigske skuespiller, teaterskribent og dramatiske digter, Ferdinand Raimund. Raimund var født i en forstad til Wien i året 1790. Hans fader var en fattig drejermester, der var gift med sin læremesters datter. Allerede som 14-årig blev han forældreløs. Hans ældre søster Anna, der var gift med en wiensk håndværker, måtte tage sig af Ferdinand. Men hun havde ikke råd til at holde ham i den gode skole, hvori han var blevet sat. Ferdinand havde fået en efter den tids forhold god barnelærdom. Foruden de rent elementære færdigheder havde han også lært tegning og violinspil. Nu måtte han sige farvel til det alt sammen og blev sat i sukkerbagerlære – nu om dage kalder vi det konditor. Hans læremester hed Jung og havde eneret på leveringen af forfriskninger til selve Burgteatret. Som konfektdreng – Numero – hed det på wiensk, kom den unge Raimund nu aften efter aften ganske gratis i det berømte teater. Og dette har sikkert haft den afgørende indflydelse på den unge mands sind. Det var en ny og dragende verden han nu fik indblik i.

Og det har gæret mægtigt i hans sjæl. Snart kunne han ikke holde ud at stå i lære mere. En skønne dag var han blevet sat til at kandisere nødder. Han gjorde arbejdet færdigt og lagde nødderne på et papir, hvorpå han skrev: »*Diese vierzig Nusz/sind meine letzte Busz'*«, og løb af lære! Det var i 1808. Han søgte straks engagement som provinsskuespiller, blev kasseret, søgte en anden direktør, blev antaget og ses nu at rakke rundt med thespiskærren helt ind i det fjerne Ungarn. Vi kan følge hans optræden i småhuller som Meidling, Pressburg, Ödenburg og Raab. Han spiller alle mulige roller lige fra Pjerrot i

pantomimer til Franz i Schillers »Røverne«. Han havde en slem talefejl, hans figur var ikke god, han var ikke tiltrækkende af væsen, melankolsk og let latterlig – alt dette måtte han ustandseligt kæmpe med. Men af fordele havde han en uimodståelig charme i dialektreplikken og et imitationstalent, der forbavsede enhver kender. Når dertil kom hans violinspil, hans dans, der var yndefuld og let, en brilliant memorering og en ikke ringe gymnastisk færdighed, så har vi opregnet de våben, naturen havde skænket ham. Han brugte dem sejrrigt, og hans udvikling viser, med hvilken sej energi han overvandt sine fejl og uddannede sine evner. Hans humor brød igennem – det var den store humor, den, hvis baggrund er sort melankoli.

I 1814 blev han på sin vens, den senere hofskuespiller Kunz', anbefaling engageret til Josephstädter teatret i Wien, hvor dengang lokalfarce-skribenten Gleich var kunstnerisk leder. Her spiller han i tre sæsoner, fra den 13. april 1814 til oktober 1817, et utal af roller, og kritikken er ham ofte – men ikke altid – gunstig. Misundere og modstandere fik han nok af, og havde han dem ikke, så troede han, at han havde dem, mistænksom og menneskefjendsk som han var. I efteråret 1817 modtager han fast engagement til Leopoldstädter teatret, hvor han skulle opleve sin glansperiode både som skuespiller og skuespilforfatter. Det endte med, at han blev dette teaters direktør, indtil en række uheldige forhold splittede Leopoldstädter teatrets udmærkede personale for alle vinde. Ved Leopoldstädter teatret oppebar Raimund en gage af »100 gylden om ugen, 600 gylden i huslejegodtgørelse og 200 gylden om året som regissør,« desuden havde han sikret sig ret til en hel beneficeaften og til at rejse i fire uger om året. Det er ikke, hvad en førstekraft får nu om dage – og man må betænke, at Raimund havde bundet sig for ti år på disse betingelser – men efter den tids gageforhold er det ganske smukt.

Da Raimund frigør sig fra det i økonomisk og kunstnerisk elendighed nedsunkne Leopoldstädter teater, tager han ud på turneer i Tyskland, som han i de følgende år gennemløber fra syd til nord. Han bliver modtaget med enestående bifald overalt, og denne næsten ubetingede anerkendelse styrker i højeste grad hans position i Wien. Han bliver endelig anset for stor kunstner. Og nu mennesket Raimund selv? Ak, for ham lysner det ikke, tættene og tættene lukker mørket sig om hans sind. Til sidst skyder han sig af skræk – aldeles indbildt skræk! – for hundegalskab. Det var i året 1838. Han blev 48 år. En kort og lysende løbebane...

Det varede længe, inden Raimund skrev sit første stykke. Hertil var der to gyldige grunde: overvældende arbejde som skuespiller og iscenesætter og et såre ulykkeligt privatliv. Lad mig blot som illustration til hans flid nævne et tal: han spiller i årene 1814-1824 i alt, 125 roller, hvoraf kun ganske få er repriser.

Digteren var ulykkelig i kærlighed. Allerede som ung, omrejsende skuespiller havde han gjort et hæderligt forsøg på at drukne sig som følge af kvindesvig. I en periode, da han atter var ulykkelig, fandt han trøst hos en ung dame, en skuespillerinde, mademoiselle Gleich, datter af teatrets førnævnte direktør. Det kom til forlovelse – og derpå til evige skænderier og store scener. Brylluppet var allerede fastsat, atter en scene – og mademoisellen bider vor digter i fingeren. Det skal aldeles ikke forstås billedligt eller hentydningsvis... Hun *bed* ham i fingeren!

Digteren blev rasende, trak sig tilbage, mødte end ikke op til vielsen. Skandale. Ved sin næste optræden blev Raimund udpebet af publikum, der her som andetsteds var særdeles oplagt til at hævde moralen og desuden havde megen sympati for damen (en temperamentsfuld dame har altid publikums sympati). Familien indledte forsoningsbestrebelse; omsider blev parret gift. Og nu fortsattes balladerne i hurtig rækkefølge.

Konen bedrog Raimund, Raimund pryglede sin kone... Så blev de skilt. Og da Digteren var død, havde han i denne kvinde efterladt sig en forbitret fjende; hun affattede en enestående hadefuld redegørelse, der som alle sådanne åbenbaringer mere røber noget om deres forfatter, end de kaster lys over deres emne. Den hed: Ferdinand Raimund, »Således som han *virkelig!* var...« Hele denne ægteskabshistorie medførte imidlertid som sin mest tragiske konsekvens, at Raimund ikke kunne blive forenet med Toni Wagner, den kvinde, som – i hvert fald til en vis grad – kunne have gjort ham lykkelig. Vel elskede Toni Raimund, så længe han var i live, og efter at han var død, ligesom han selv elskede hende til det sidste. Men Raimund var katolik, lige som Toni var troende og from. Nu siger det sig selv, at en sådan bestandig platonisk kærlighed, som endog er af stedse voksende lidenskabelighed og afføder uendelige sjælekampe, må virke i højeste grad undergravende på en digternatur. Lenau blev vanvittig... Raimund skød sig, inden han blev det; men det synes tydeligt, at han var på vejen til indre opløsning, og det er et spørgsmål, om ikke allerede hans tro på, at han ville få hundegalskab, var et stærkt symptom på forfølgelsesvanvid?

Et rent tilfælde førte til, at Raimund skrev sin første tryllefarce. Wiens forstadsteatre havde dengang, foruden en mængde mindre produktive forfattere, særlig et uhyre flittigt trekløver til hovedleverandører af stykker: den borgerlige, tørt vittige Bäuerle, den elegante, verseskrivende Meisl, der tillige havde mest fantasi af de tre, og Gleich, teaterdirektøren, den mest produktive, men også mest platte af dem. Nu havde Meisl stor familie, og det kunne derfor hænde, at han ikke var helt ordholdende, når hjemmets mekanisme af en eller anden grund ikke ville virke. Han havde lovet Raimund et beneficestykke, men et par af hans børn blev syge, og følgelig kunne kun første akt blive afleveret i færdig stand. Så måtte Raimund selv træde til. Han skrev de manglende akter og åbenbarede hermed både

for sig selv og andre sine umiskendelige evner som dramatisk skribent. Stykket viste sig at trække fulde huse mens alle andre teatre i Wien stod gabende tomme. Det viste sig i dette som i så mange andre tilfælde, at der kun skulle en tilfældighed til for at geniet kunne komme til udfoldelse. Teaterstykket havde den for nutidsøren så mærkværdige titel: »Barometermageren på Trylleøen.«

Vil man hurtigt indføres i den verden, Raimunds stykker opruller, skal man straks tænke tilbage på de stykker, der endnu henrykkede en i ens barndom: *Kaliffen på eventyr*, *Capriciosa*, *En spurv i tranedans* – i dem alle griber overjordiske magter jo ind i menneskers skæbne – men først og fremmest på H.C. Andersens henrivende eventyrspil: *Ole Lukøje* og *Mere end perler og guld*; ganske særligt det sidste, for det er en bearbejdelse af Raimunds stykke: *Der Diamant des Geisterkönigs*, og skønt man jo ikke skal være overkritisk, kan jeg ikke nægte mig den bemærkning, at vel er H.C. Andersens stykke måske mere end perler og guld, men nogen *diamant* er det ikke! Medens det endnu i Raimunds første stykke er en ren pantomime-fe, der uddeler tryllegaver, er åndeverdenen i det andet stærkt menneskeliggjort; åndernes konge, Longimanus, er en så nærgående parodi på selve den almægtige Habsburger på tronen: snæversindet, enevældig, filistrøs, men venlig mod småfolk og skrap i småting, at man højligt må undres over censurens overbærenhed – eller blindhed. Nå, man var vant til allehånde omskrivninger af sandheden og vant til at tolerere dette maskespil... Hele denne åndeverden, der gik igen i samtidens teater, beroede på ældgammel tradition og nåede fra den folkelige dramatisks laveste trin helt op til det store dramas højeste tinder. Ligeså levendegørelsen af abstraktioner og allehånde menneskelige følelser: had, misundelse, tilfredshed, osv., som vi ser dem i Raimunds tredje stykke: »Pigen fra feeverdenen eller Bonden som millionær«. Når to troldkarle, Ajaxerle og Bustorius her stammer fra henholdsvis Schwaben

og Ungarn og taler deres landsdeles dialekt, så er det jo for eksempel ikke mere nyt, end at Herakles taler dorisk hos Euripides. Disse tre stykker var altså blevet store succeser, hvortil også de strålende dekorationer, de mange changementer, havde gjort deres; ligeledes de udmærkede sange og den livlige og indsmigrende musik havde i høj grad bidraget dertil. Musikken var til dels af Raimund selv, man har nodemanuskripter fra hans hånd, der beviser det. Ofte nynnede han melodierne for kapelmesteren, der skrev dem op med det samme. Disse viser og sange blev overmåde populære, mange af dem synges endnu, ligesom Raimunds stykker stadig spilles. Lad mig som et typisk eksempel nævne askemandens sang af »Pigen fra feverdenen« med gadesælgeråbet: »Ein Aschen!« Det er den rige Wurzel, der ved åndernes magt sluttelig bliver reduceret til denne bestilling, der socialt svarer til vore kludesamlere. – Raimunds fjerde stykke: »Moisasurs trylleforbandelse« gjorde derimod ikke videre lykke. Det handler om en ulykkelig indisk dronning, der forbandet af sit lands onde ånd bliver fattig og syg, flyttes til de ugæstmilde bjerge og falder i hænderne på en infam, gerrig skurk, bonden Gluthahn, der opdager, at hun græder diamanter, og derfor piner hende på alle optænkelige måder. Det ender med, at Alzinde, dronningen, bliver dømt og fængslet som heks, og først frelses, da hun i dødens arme udgyder glædestårer, fordi hendes mand, kongen, vil give sit liv for hendes. Man foreholdt Raimund, at det melankolske ikke var hans felt, at han burde holde sig til det komiske – det var for øvrigt Grillparzer, der ytrede sig således, og han havde utvivlsomt ret. Værre var det, at alle misunderne nu styrtede sig over Raimund, der tilmed var syg, led af nerver i en uhyggelig grad. Man bebrejdede ham, at han ikke besad dannelse nok til dette høje plan – ikke ganske uden berettigelse – men Raimund svarede, stolt over sine evner, at læsning gjorde det vistnok ikke, der skulle først og fremmest *fantasi* til at digte, et ikke usædvanligt digtersvar. Han skrev »Den lænkede fantasi« og fik blot endnu et nederlag. Stykket rummede atter

ypperlige komiske scener, men henlagt til et halvt klassisk miljø, hvilket gjorde det uforståeligt for det bredeste publikum.

Hver gang Raimund lider nederlag, ser vi ham fordybe sig i sig selv og fra sit væsens dyb hente nyt stof. Det er ved denne selvfordybelse, han, som Grillparzer sagde, udviklede sig til en virkelig digter. Han frigør sig mere og mere fra det rent traditionsmæssige, hans stof bliver ædlere og finere, hans behandling klarere og klogere, og intet øjeblik taber han de evner, som fra begyndelsen har været den stærkeste årsag til hans dramatiske held: den klare dispositions tvingende kraft, den skønne billedligheds besnærende trylleri. Således her; thi må vi kalde »Pigen fra feverdenen« for det bedste stykke fra hans tidlige periode, så er det smukkeste og klogeste fra hans anden periode det nu følgende stykke: »Alpekongen og menneskefjenden«. Teaterlivet havde gjort den nervøse digter og skuespiller i allerhøjeste grad mistænksom og lurende – mange, mange andre er det gået på samme måde. Han havde med foragt vendt sig fra menneskene, som løj og bedrog og spandt intriger. Men han havde også ofte af denne grund forløbet sig, været unødigt voldsom, grov og opfarende, gjort sine omgivelser uret, og når han indså dette, angret og, som det godmodige og hjertevarme menneske han var, straks gjort undskyldninger for sin hidsighed. I »Alpekongen og menneskefjenden« har han skildret sig selv. Hovedpersonen Rappelkopf er ham selv. Han mistror og foragter alle, hustru, datter, svoger og tjenestefolkene. En latterlig bagatel bringer ham til at tro, at man vil myrde ham i hans eget hus, og han slår møblelementet i stykker og styrter ud i skoven, hvor han køber en kulsvierhytte for at kunne være ene med sit menneskehad. Scenerne i hytten er bårne af en forbløffende realisme. Gennem utallige forviklinger kommer han til at se sig selv, således som han virkelig er. Og dette kurerer ham. Dette stykke er fuldt af udmærkede sange og i hvert fald en af dem er blevet en yndlingssang, inden for Østrigs grænser:

»So leb' denn wohl, du stilles Haus, wir ziehn betrübt aus dir hinaus.«

Phalarius-tragedien er flygtigt nævnt. Dens rette navn er: »Den uheldbringende krone eller Konge uden rige, helt uden mod, skønhed uden ungdom«. Her ville Raimund nå det største, her blev hans fald dybest; misforholdet imellem opgave og evne, stræben og kunnen er her skrigende. Hans forbilleder var Shakespeares Macbeth og Calderons historiske stykker med deres katolske ridderideal og alle himle åbne. Var versene fæle i »Den lænkede fantasi«, så er de her i deres mislykkede bombastiske patos rent utålelige. Nægtes kan det dog ikke, at billedligheden og dispositionskunsten er bevaret også her. Indledningsscenerne er – fraset versene – gode. Men senere... Ak, vi bøjer hovedet og lister os forbi! Raimund selv henfaldt i dybt mismod. Hans liv syntes forfejlet. Han ville sige scenen og tilværelsen farvel. Atter gravede han sig ned i sit eget indre. Han så sig selv som en ødeland, der havde strøet om sig med strålende evner til ingen nytte. Nu var det forbi. Tilbage havde han kun kærligheden, som var hans skytsånd. Så skrev han da med dyb sorg i hjertet sit afskedsstykke: *Der Verschwender*, »En ødeland«. Her tager den unge, rige Flottwell afsked med sin elskede, feen Cheristane, som kaldes tilbage til sine egne. Men hun giver Flottwell en blå perle, hvori ånden Azur opbevares, for at denne kan tjene ham og følge ham gennem livet. Blåt symboliserer trofasthed: Azur er det himmelske blå, trofastheden fra riget histoppe, hvor Cheristane drager hen. Azur forvandler sig nu til en tigger, der samler op, hvad Flottwell selv strøer ud; ødelanden bliver omsider selv en betler, som må søge ophold hos sin forhenværende tjener Valentin, og dennes hidsige og påholdende kone, der tidligere var kammerpige på slottet; men da lader Azur sig til syne i det tragiske øjeblik, hvor ødelanden, forjaget af sin tjeners hustru, vil søge døden på ruinerne af sine fædres borg, og viser ham her de almisser, han har samlet sammen til ham, en smuk lille skatkiste. Selv

Cheristane åbenbarer sig for at indgyde den fortabte nyt håb: »Fortvivl ej, dyrebare Julius, – find dig endnu i livets korte rest, – engang vi genses forvist histoppe – i kærlighedens grænseløse rige, – hvor alle ånder mødes tør på ny!« Og nu kommer den trofaste Valentin, som har trommet naboerne ud, for at de skal gennemsøge egnen: hans kone er faldet til føje, hos ham skal Flottwell leve i stille fred; nu behøver han heller ikke længere at spise nådsensbrød. – Som sagt: en digters farvel; men samtidigt det skønneste stykke, han nogen sinde har skrevet. Det vil ved sin levende og fine karakteristik, sin hjertevarme og sin rask fremadskridende handling, hvis scenebilleder er beregnede med den ædleste kunst, bevare Raimunds navn, så længe teatrene står. Også »En ødeland« er engang spillet herhjemme; I.P.E. Hartmann – hvis hjerte blødte efter tabet af en elsket hustru – skrev musik til afskedsscenerne med Cheristane. Det er betegnende for Raimunds indre tilstand, at man ikke fandt det ringeste spor af digteriske efterladenskaber, ingen udkast, ingen planer til nye stykker. Han benægtede også selv at have tænkt på noget sådant. Han vidste med sig selv, at nu havde han sagt, hvad han havde at sige. Den sidste gave var skænket bort. Ødelanden kunne hvile. Og inden længe kom mørket og sænkede sig over hans sind. Til sidst satte det usalige skud det sidste punktum for et uroligt men indholdsrigt liv. Toni Wagner satte en sten over sin døde elsker. Den var rørende i al sin simpelhed, smukkere end den prunkende mindstøtte man senere har rejst over ham i Wien. Således som Molière har inspireret fader Holberg, har Ferdinand Raimund inspireret ikke alene H.C. Andersen, men også Th. Ouverskou og Hostrup. Derfor fortjener Raimund at mindes i Danmark. Hans liv og kunst har også sat sig spor i dansk dramatik.

Om oversættelser

Tiden er kommet, da bogladen begynder at svulme; snart skal boghandlere, redaktioner og publikum oversvømmes med cirkulærer og notitser, prøveillustrationer og subscriptionsindbydelser, aviser med annonceres højrøstede løfter og vejledes af anmeldelser. Det er derfor måske værd i de sidste rolige øjeblikke at anstille visse betragtninger over de krav, der kan rejses, og de varer, der bydes.

Sammenlignet med den beagtellesværdige grøde i svensk og norsk litteratur – som ikke læses af danskere! Kan nogen sige, hvorfor? – er produktionen af betydende danske originalværker kun ringe: to-tre fortrinlige romaner, 8-10 læseværdige, 5-6 gode digtsamlinger, sjældent en samling noveller, det er årets gennemsnitshøst. Men bøger er der mængder af. Populærvidenskab, rejseskildringer, krigsbøger (noget aftagende) og oversættelser, oversættelser. Man kan se boghandlervinduer med to danske bøger og 48 oversættelser.

Hvor mange gode oversættere besidder landet da? Å, en halv snes. De oversætter omsorgsfuldt, med anvendelse af deres mangesidede viden og sikre smag, langsomt og omhyggeligt en bog eller to om året – to, når det kommer højt, og ikke uden at hastværket kan spores af den kultiverede læser. Eksempel på skadelig hurtighed under pres: »Intet nyt fra vestfronten«. Forfatteren ventedes herop, værket *skulle* ud. Ve den arme oversætter! Dette giver altså højt regnet en snes bøger om året. Og det øvrige? Alt det øvrige!? Ja, det er »den mellemste sort og det pæreste pøjt«. Og hvem frembringer det? Ja, det er et vanskeligt spørgsmål, undertiden slet ikke til at besvare. Jeg erindrer en roman af en berømt amerikansk forfatter; den blev af et dansk forlag overdraget et andet og skulle undervejs gennemgå en let omdannelses- og forbedringsproces. På titelbladet stod intet oversætternavn. Efterforskninger

anstilledes; resultatet blev, at bemeldte prosa »vistnok var oversat af en mand i provinsen«. Nærmere kunne man ikke komme gådens løsning. Og dette resultat måtte skyldes en – en erindringsforskydning, thi indstrøede sætninger og stavemåder viste tydeligt nok, at det var en fra norsk fordansket oversættelse af det amerikanske. Og cirka en femtedel af teksten var overhovedet ikke blevet medtaget i oversættelsen fra begyndelsen. Ja, det er en hel historie. En bog med en tvivlsom fortid.

Modsætningen hertil er bogen med det »kendte navn«, dvs. et navn, som kun læsere af oversættelser er fortrolige med. Mangen en Christensen og Hansen betragtes med ærefrygt i deres kreds og nyder tillige – formedelst spredning – vidt om lande stor folkelig velvilje på grund af deres masselevering af oversat underholdning. Kontorfolk, små lærere og lærerinder, ubeskæftigede damer i trange kår, mennesker, der er vendt hjem fra udlandet og kan fremlægge beviser for, at de formår at udtrykke sig på et af verdenssprogene. Adjunkter og journalister er straks en finere kaste. Fælles for dem alle er, at kan de et eller flere fremmede sprog, så formår de ikke at udtrykke sig ordentligt på dansk, og kan de dansk – o, disse er sjældne! – så er deres kendskab til de fremmede sprog som oftest ikke tilstrækkelig befæstet. – Man fordyber sig i et kapitel: åndrig konversation i salonen. »Ah, frue, Deres østrigske fane!« siger pludselig kavaleren, uden at der synes at være spor af grund til at spørge til Habsburger-fanen. Og se – i originalen står der: »Your ostrich-fan«: Deres strudsfjers-vifte. Man dvæler med velbehag ved en »poleret og nobel mand«, indtil man opdager, at han er en »Polish nobleman« (en polsk adelsmand), så sukker man med Christensen eller Hansen: »Hvad er Dickens Mening?« (What the dickens does he mean?) Hvad pokker mener han? Værre bliver det, når man møder det fæle skue: Solen »der bader sit rødglødende hoved i havet«; eller: Kineseren, som »villigt udleverer skrædderen sine lemmer til at tage mål af«. Han må jo

være en ren troldmand. Indtil 800 fejl af den art, skønt ikke alle pudsige, kan ikke kaldes nogen sjældenhed. Allerværst er dog de forbrydere, som forvandler skønhedsåbenbaringer fra store mestres hånd til en uappetitlig hakkemad.

Dernæst er der de unge digtere. Hellig gysen.

Nogle af dem er fortræffelige oversættere. Indfølelse, i besiddelse af poetisk finhed og sprogskabende kraft. Per Lange, Poul la Cour, Poul P.M. Petersen, for at nævne et par navne. Andre, som til gengæld ikke skal se deres navne på tryk, bør forlagene bede en nådig styrelse bevare sig for. Hvor oprigtigt man end kan ønske, at disse forfatteres originalarbejder må finde en velvillig modtagelse, må man med stønnen indrømme, at deres fordanskninger er sløse, ufyldstgørende og røber en vankundighed og mangel på udtryksevne, som må virke skræmmende på de arme mennesker, i hvis lod det falder at skulle gøre slige manuskripter trykfærdige. Således var der for nylig en mindre poet, der på stærk opfordring, mundtligt og skriftligt, og som følge af en udenlandsk forfatters letsindigt afgivne løfte havde fået et af denne sidstes værker mellem hænder. Da oversættelsen var afleveret, viste den sig at rumme cirka 1.000 graverende misforståelser, der delvis gjorde den komplet uforståelig. Og bogens original var svensk – svensk! Det kære unge menneske havde bl.a. ikke kunnet se nogen forskel på svensk: »lidelse« og »lidande« (lidenskab, passion – lidelse), hvorved samtlige i værket omtalte lidenskaber blev til lidelser og alle legemlige og sjælelige lidelser til lidenskaber. Man begriber nok, at det bragte ligesom en smule uorden i tankegangen. Heldigvis havde et medfødt og dybt indgroet instinkt ledet ham til den rigtige opfattelse, at »kärlek« betød kærlighed – ellers havde den svenske videnskabsmand formodentligt ærgret sig en gulsot til. Men da oversætteren så sit arbejde blive gennemrettet, grebes han af digterisk rasen og skrev adskillige blyantsbreve til forlaget, det ene mere

uforskammet end det andet. – Man fortæller, at en ung svulstig efterhugspoets oversættelse af en berlinerroman bl.a. har måttet renses for 107 »sgu«, 28 »for satan« og 5 »for pokker«, inden den nåede ned på det beskedne antal forbandelser, originalen rummede. Disse kraftudtryk var et afmægtigt forsøg på at gengive proletarietets storstadsdialekt. En eruption, der rummede to eder og et svinsk udtryk, viste sig på tysk slet ikke at lugte af svovl, til gengæld indeholdt den tyske sætning en tydeligt udtalt mening, der på dansk var totalt forsvunden.

Lad mig blot til sidst give et lille hib til den klasse sprogbegejstrelser, hvis »korrekte« oversættelse af en elegant stils smidige, præcise og klingende sprog lyder, som om der blev savet brænde i vedskuret. De er ikke så ganske få. Og de gør mere skade end gavn. Et forlag opreklamerede f.eks. en dyreroman ved en plakat, der gengav en tekstprøve fra bogen, så lamentabelt ildeldyende, at den måtte drive en til hurtigst at låne originalen på biblioteket i stedet for at købe oversættelsen – og det var dog vist ikke hensigten med den smukke og dyre plakat.

Vi har set fuskeriets forskellige faser, alle skæmmende for vort beskedne bogmarked. Hvorledes kan man skabe muligheder for bedring på dette punkt? Der føres for tiden i Frankrig en ivrig diskussion om, hvorledes man bedst skal formindske mængden af ligegyldige udsendelser og ophjælpe værdsættelsen af det virkelige talent for såvel publikum som presse, for at de gode bøger kan sælges og de dårlige forsvinde. Man har i *Mercur de France* kunnet se en så anerkendt kritiker og forfatter som René de Weck polemisere mod forlæggeren Bernard Grasset; René de Weck mener, at forlagene bør tage mere hensyn til talent end til letsælghed, to ting, der ofte forveksles; han udtaler ønsket om større ærlighed i annonceringen, større retfærdighed og mindre merkantil påvirkelighed hos kritikken, han tilråder absolut pålidelig og vidtdreven service fra forlagenes side, således at både boghandlere og gennem dem bogkøbere ved

nøjagtig besked om, hvorledes hvert enkelt falbudt værk er beskaffent, og hvad det indeholder – men ingen besmykkelser, ingen kneb, ingen skelen til publikum. Han foreslår oprettelsen af et blad svarende til vort »Den nye litteratur«. Kort sagt, hvis intet andet hjælper: publikum er overmæt, sæt det på smalkost, skribenterne er forvante som følge af alt for letvundne succeser, de blækker for meget papir til og overvælder forlagene med middelmådige produkter: altså bør disse være mere kræsne.

Dette gælder franske forhold, der er ikke så lidt forskellige fra danske – til hæder for os. Men mon visse af disse krav dog ikke også kunne møntes om på vor myretues lilleverden særligt hvad oversættelser angår. At rejse spørgsmålet kan være nok. Vi skal ikke uddybe det. Men derimod bør der her som modsætning til de ovenfor skildrede muligheder ved danske oversættelser nævnes en række mønstre på det ypperlige, der foreligger inden for dette område.

Oversættelser bør være som Michaëlis har leveret dem i sine højt skattede af Flaubert, Wolfram von Eschenbach og Goethe, som Rørdams af Yeats og Raymond, Knud Poulsens af Conrad, Thomassens af Dostojevskij, Axel Broes af Duhamel og Paul Sarauws af Jerome K. Jerome. Flere andre kunne fremhæves, men disse er tilstrækkelige til at virke vejledende. Dette krav vil i for høj grad indskrænke oversættelsernes antal, og man må derfor billigvis også finde sig i en del mindre lødigt arbejde, men kvaliteten af dette bør aldrig nogensinde synke ned under de korrekte savskæreres, de habile journalisters og de indfølende unge digteres præstationer. »Det pæreste pøjt« kan undværes og bør helt bortfalde.

Væh, så har vi hr. Hansen igen. Han gør opmærksom på, at oversættelser bliver så dårligt betalt – *hans* oversættelser i hvert fald. »Og hvorfor,« siger han, uden gran af tvivl om sine evners rækkevidde, »hvorfor skal jeg for en ringe sum levere et

førsteklasses arbejde?« – »Hr. Hansen, oversættelse er en *kunst!* Hvis man vil arbejde i denne kunsts tjeneste, stiller man sig på et standpunkt, der hæver en over det pekuniære. Den, som påtager sig at fordanske en bog, værdig til at læses og nydes af danske, anstrenger sig ikke alene for vindings skyld. Han forpligter sig ud over det trykte dokument, han underskriver en usynlig kontrakt med den danske læseverden, han skal stræbe efter at berige sit folks litteratur...«

BIOGRAFI

Forfatteren Tom Smidth (døbt: Thomas Jens Julius Smidth) var eneste barn af telegrafist Adolph Julius Smidth og skuespillerinde Anna Elisabeth Kathrine Petersen. Han blev født den 20. august 1887 i Nystad i Finland, hvor hans far, som var ansat i Det Store Nordiske Telegrafsekselskab, gjorde tjeneste. I 1899 vendte Tom Smidth og moderen tilbage til Danmark og bosatte sig i Aalborg, senere flyttede de til Nibe, hvor Tom Smidths far blev herredsskriver.

Tom Smidth gik i svensk folkeskole i Nystad og i svensk realgymnasium i Åbo. I 1906 blev han student fra Aalborg Katedralskole. Efter filosofikum i 1907 studerede han filologi og litteraturhistorie ved Københavns Universitet – afbrudt af studieophold i Heidelberg, Jena og Strasbourg 1908-1909 – men tog ingen afsluttende eksamen.

Sin første ansættelse fik Tom Smidth som vikar ved Købmandsskolen i København, senere blev han ansat ved Pressens Illustrationsbureau. Fra 1918 til 1936 var han ansat som konsulent, oversætter og redaktør ved Martins Forlag i København og redigerede bl.a. **Martins Maanedshefte**, der udkom 1921-1924. Sideløbende med disse ansættelser arbejdede Tom Smidth som forfatter. Efter 1936 ernærede han sig udelukkende som forfatter og freelance oversætter.

I denne sidste periode af sit liv skrev og oversatte Tom Smidth mange dramatiske værker for radio, som blev udsendt i Statsradiofonien.

En del af Tom Smidths værker tager udgangspunkt i hans finske opvækst, det gælder fx novellesamlingen **Finmark**, som udkom 1923, romanen **Hvor Oprør avles**, 1935, og hørespillet **Lemminkäinen** fra 1939.

Den 28. marts 1918 blev Tom Smidth gift med sekretær ved Hovedkontoret for Den danske Regerings Komité til Forplejning af syge Krigsfanger, senere kontorchef i Dansk Røde Kors Anna Kathrine Thora Elisabeth Emilie Kjertmann, født 12. december 1884, død 14. januar 1965, datter af skuespilleren Holger Emil Ramshardt Kjertmann og skuespillerinden Clara Julie Christensen. Der var et barn i ægteskabet, datteren Eileen Smidth, født 18. januar 1920, død 6. april 2006.

Efter flere års svær sygdom døde Tom Smidth den 15. april 1942.

Tom Smidth har bl.a. offentliggjort digte, noveller, romaner, hørespil og mindst en originalkomposition. Han har desuden oversat en lang række værker for bl.a. Martins Forlag. Hans efterladte papirer opbevares i Håndskriftafdelingen på Det Kongelige Bibliotek (NKS 2560 – 2°).

Kilder:

Dansk biografisk Leksikon, XXII / grundlagt af C.F. Bricka. – 2. Udgave / redigeret af Povl Engelstoft ; under Medvirken af Svend Dahl. – København : J.H. Schultz Forlag, 1942. – Side 238-239.

Dansk Literaturhistorie 1900-1950, Bind II / Cai M. Woel. – Odense : Forlaget Arnkroner, 1956. – Side 421-422.

Dansk skønlitterært forfatterleksikon 1900-1950, bind III / bibliografisk redaktion: Svend Dahl ; medredaktører: Ludvig Bramsen og Mogens Haugsted ; biografisk redaktion: Povl Engelstoft ; medvirkende: Sigrud Engelstoft. – København : Grønholt Pedersens Forlag, 1964. – Side 293-294, 491.

Danske patricierslægter, I / Wilhelm von Antoniewicz. – København : J.H. Schultz Forlag, 1956. – Side 189.

Hvem skrev hvad? : Politikens Litteraturhaandbog /
Redaktion: Frederik Schyberg, Nelly Backhausen. – København
: Politikens Forlag, 1945. – Side 474.

Studerterne MCMVI : biografiske Oplysninger og Udtalelser
/ samlede i 25-Aaret for Artium 1906. – København : Engelsen
& Schrøder, 1931. – Side 210.

BIBLIOGRAFI

- Blandt tyske Studenter : Breve og Optegnelser. IV 27
Trykt i: Aalborg Stiftstidende. – 22. Januar 1909.
– Side 1-2
- Blandt tyske Studenter : (Breve og Optegnelser. V) 33
Trykt i: Aalborg Stiftstidende. – 17. Februar 1909.
– Side 1-2
Dateret: Heidelberg, Februar 1909
- Blandt tyske Studenter : (Breve og Optegnelser. VI) 38
Trykt i: Aalborg Stiftstidende. – 13. Marts 1909.
Ekstra-Nr. – Side 1-2
Dateret: Heidelberg, Marts 1909
- Blandt tyske Studenter. VII : en Sammenligning mellem
danske og tyske Studenter 42
Trykt i: Aalborg Stiftstidende. – 21. Marts 1909.
Ekstra-Nr. – Side 1-2
Dateret: Heidelberg, Marts 1909
- Blandt tyske Studenter : Breve og Optegnelser. VIII 48
Trykt i: Aalborg Stiftstidende. – 25. April 1909.
Ekstra-Nr. – Side 1-2
Dateret: Heidelberg, Marts 1909
- Ferdinand Raimund – Skuespiller, Teaterskribent, dramatisk
Digter 160
Udsendelse: Statsradiofonien. – 12. April 1939
/ oplæst af Carl Høyer
Manuskript dateret: 11/8 36
- Forord til Fru Bovary 80
Trykt i: Fru Bovary / Gustave Flaubert ;
autoriseret Oversættelse for Norge og Danmark
af N.J. Berendsen. – Ny Udgave / med Forord af
Tom Smidth. – København ; Oslo : Martins Forlag,
1925. – (Klassisk Bibliotek)

Friedrich Hebbel : Hebbel – en tysk Digter!	72
<i>Trykt efter manuskript</i>	
Foredrag. – 1913. – 8 blade i håndskrift	
De gamle Provinsteatre. I : Teatret i Randers	144
<i>Udsendelse: Statsradiofonien.</i> – 19. Juni 1932	
/ oplæst af Tom Smidth	
Heidelberg : (Breve og Optegnelser. II)	16
<i>Trykt i: Aalborg Stiftstidende.</i> – 17. November	
1908. – Side 1-2	
Heidelberg. I	10
<i>Trykt i: Aalborg Stiftstidende.</i> – 3. November	
1908. – Side 1-2	
Dateret: Oktober 1908	
Hr. Prehns Koncert	70
<i>Trykt i: Nibe Folkeblad.</i> – 18. August 1911. – Side 1	
Jack London, hans Liv og Værker	125
<i>Udsendelse: Statsradiofonien.</i> – 30. marts 1929	
/ oplæst af Tom Smidth	
<i>I radioprogram: Moderne udenlandske Forfattere.</i>	
Jack London	
Lappo-Bevægelsen	137
<i>Trykt efter manuskript</i>	
Foredrag. – 1930. – 5 blade, side 6-8 i håndskrift	
Mine Minders By. I : Regimentsmusiken	86
<i>Trykt i: Aalborg Stiftstidende.</i> – 6. August 1928.	
– Side 1	
Mine Minders By. II : Havnen	91
<i>Trykt i: Aalborg Stiftstidende.</i> – 12. August 1928. –	
Side 6	
Mine Minders By. III : Lystanlægene	97
<i>Trykt i: Aalborg Stiftstidende.</i> – 17. August 1928. –	
Side 3	
Mine Minders By. IV : Teatret	106
<i>Trykt i: Aalborg Stiftstidende.</i> – 23. August 1928. –	
Side 7	

Mine Minders By. V : Bag Skolemure	115
<i>Trykt i: Aalborg Stiftstidende.</i> – 7. September 1928. – Side 3-4	
Mine Spadsereture. I : Skal	53
<i>Trykt i: Nibe Folkeblad.</i> – 28. Juli 1911. – Side 1-2	
Mine Spadsereture. II : Klæstrup Bakker	57
<i>Trykt i: Nibe Folkeblad.</i> – 4. August 1911. – Side 1	
Mine Spadsereture. III : Sebbersund og Konditorkager	62
<i>Trykt i: Nibe Folkeblad.</i> – 11. August 1911. – Side 1	
<i>I manuskript med titel: Sebbersund og Conditor-kager</i>	
Mine Spadsereture. IV : Sønderbakke	65
<i>Trykt i: Nibe Folkeblad.</i> – 18. August 1911. – Side 1	
Om Oversættelser	169
<i>Trykt efter manuskript</i>	
Foredrag. – 1940/1942. – 7 blade i håndskrift	
Prosadigte : en Oversigt	78
<i>Trykt i: Klinte</i> : litterær Ungdom. – 1. Årg., Nr. 6 (1. April 1921). – Side 2-3	
Tunel-Banen	68
<i>Trykt i: Nibe Folkeblad.</i> – 18. August 1911. – Side 1	
Tyske Studenter : Korrespondance til Aalborg Stiftstidende. III	22
<i>Trykt i: Aalborg Stiftstidende.</i> – 22. December 1908. – Side 1-2	
Dateret: Heidelberg, December	
Udtalelse i Anledning af 25-Året for Artium	143
<i>Trykt i: Studenterne MCMVI</i> : biografiske Oplysninger og Udtalelser / samlede i 25-Året for Artium 1906. – København : Engelsen & Schrøder, 1931. – Side 210	

E-bøger af Tom Smidth udgivet på
forlaget Laanshøj:

- Hørspil. – 2020. – ISBN 9788797121344
De skønne Skyer. – 2020. – ISBN 9788797121351
Længslernes Bog. – 2020. – ISBN 9788797121368
Solbilleder. – 2020. – ISBN 9788797121375
Hav og Stjerner. – 2020. – ISBN 9788797121382
Kærtegn. – 2020. – ISBN 9788797121399
Noveller. – 2020. – ISBN 9788794037013
Digte. – 2020. – ISBN 9788794037037
Artikler & Foredrag. – 2021. – ISBN 9788794037044

forlaget Laanshøj

ISBN 9788794037044